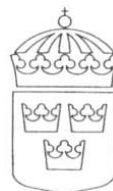

Riksdagens protokoll

1992/93:67

Onsdagen den 24 februari

Kl. 9.00 – 17.26

Protokoll
1992/93:67

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 18 februari.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1992/93:115 till bostadsutskottet

1992/93:137 till lagutskottet

1992/93:166 till skatteutskottet

1992/93:170

Avsnitt 1 Inledning till utbildningsutskottet

Avsnitt 2 Justitiedepartementet till justitieutskottet

Avsnitt 3 Utrikesdepartementet till utrikesutskottet

Avsnitt 4 Försvarsdepartementet till försvarsutskottet

Avsnitt 5 Socialdepartementet till socialutskottet

Avsnitt 6 Kommunikationsdepartementet till trafikutskottet

Avsnitt 7 Finansdepartementet till finansutskottet

Avsnitt 8 Utbildningsdepartementet till utbildningsutskottet

med undantag för

punkt 12.5 Teknikvetenskapliga forskningsrådet samt

anslagen E 23 och E 24 till näringsutskottet

anslaget E 30 till kulturutskottet

Avsnitt 9 Jordbruksdepartementet till utbildningsutskottet

med undantag för

anslaget J 1 till näringsutskottet

Avsnitt 10 Arbetsmarknadsdepartementet till arbetsmarknadsutskottet

Avsnitt 11 Kulturdepartementet till kulturutskottet

med undantag för

punkt 4 Forskning inom det invandrar- och migrationspolitiska området samt

punkt 5 Kvinno- och jämställdhetsforskning till utbildningsutskottet

- Avsnitt 12 Näringsdepartementet till näringsutskottet
med undantag för
punkt 6 Förnyelse och effektivisering av byggforskningen samt
anslagen F 10 – F 12 till bostadsutskottet
- Avsnitt 13 Civildepartementet till utbildningsutskottet
med undantag för
punkt 4 Konsumentforskning och
punkt 5 Ärendet till riksdagen till lagutskottet
- Avsnitt 14 Miljö- och naturresursdepartementet till jordbruksutskottet
1992/93:171 till utbildningsutskottet

3 § Utrikespolitisk debatt

Anf. 1 TALMANNEN:

Nu vidtar utrikespolitisk debatt som inleds med utrikesministerns deklaration och en debattomgång med oppositionen. Därefter följer företrädare för varje regeringsparti.

Anf. 2 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Ärade kolleger! Värderade medlemmar av den diplomatiska kåren! Den dramatiska utvecklingen i världen och särskilt i Europa ställer ökade krav på svensk utrikespolitik samtidigt som den öppnar nya möjligheter. Inför förändringarna i vår omvärld måste vi på ett helt annat sätt än tidigare vara beredda till omprövning och nyorientering.

Men vår utrikespolitik är inte bara en reaktion på omvälvningarna i Europa och vårt eget närområde. Den är i första hand resultatet av en omsorgsfull bedömning av vad som är Sveriges intressen, värderingar och mål, såväl i våra bilaterala förbindelser som i det gemensamma arbetet på att skapa ett säkrare Europa och en bättre och fredligare värld.

Svensk utrikespolitik står nu inför några av sina största uppgifter någonsin. Detta ställer krav på framsynthet, samarbete och handlingskraft. Samtidigt som vi förhandlar om medlemskap i den europeiska gemenskapen leder vi EFTA i arbetet på att försöka föra EES-avtalet i hamn till halvårsskiftet. Under år 1993 är vi ordförande i den europeiska säkerhetskonferensen ESK. Vi fortsätter systematiskt ansträngningarna att fördjupa samarbetet med de nya demokratierna i Central- och Östeuropa. Arbetet med att effektivisera vår biståndspolitik och anpassa biståndssamarbetet till förändringarna i världen fortskrider. Sverige är aktivt engagerat i reformarbetet i FN och ökar sitt deltagande i FN:s fredsbevarande operationer.

Fru talman! Förhandlingarna om medlemskap i EG kommer att föras med kraft och målmedvetenhet utifrån väldefinierade svenska intressen och ståndpunkter. Vi delar Gemenskapens grundläggande värderingar och stöder dess långsiktiga mål. Vi är beredda att ta vårt ansvar för att trygga frihet, fred och välbefinnande tillsammans med andra europeiska nationer.

Vi har all anledning att tro att svenska värderingar och ståndpunkter kommer att mötas med respekt och samarbetsvilja. Som en aktiv medlem av Ge-

menskapen kommer vi att vinna ökat gehör för svensk politik på den internationella arenan.

Den militära alliansfriheten består alltså samtidigt som vi deltar i uppbyggandet av en ny europeisk freds- och säkerhetsordning. Ett utvidgat europeiskt samarbete ger förutsättningar för att skapa fred och stabilitet i hela Europa.

I centrum står EG, som har den samarbetsstruktur och de ekonomiska resurser som krävs för att integrera de nya demokratierna i Central- och Östeuropa med Västeuropa på grundval av den värdegemenskap som grundlades vid ESK:s toppmöte i Paris för två år sedan. Stärkandet och utvidgningen av EG motverkar de tendenser till inskränkt nationalism och främlingsfientlighet som på senare tid skymtat inte bara i Östeuropa utan också i Västeuropa.

Vi lever nu i en period när de tidigare klara definitionerna inte längre kan tillämpas, en period av sökande efter nya former för samverkan under nya betingelser. Denna formativa period kommer sannolikt att pågå under en stor del av 90-talet. Så småningom kommer ett nytt samarbetsmönster att utkristallisera sig mellan de europeiska samarbetsorganisationerna, vilka alla har samma övergripande syften.

Inom den Västeuropeiska unionen, som symboliskt nog nyligen flyttade till Bryssel, kommer EG-ländernas försvarspolitiska samarbete att utvecklas. NATO behåller samtidigt sin roll, men dess försvars- och säkerhetspolitiska uppgifter förändras. I NACC har man skapat ett samarbetsråd som på olika sätt bidrar till att lösa Central- och Östeuropas säkerhetsproblem. WEU och NATO samverkar i sin tur med ESK och FN. Europarådet ger ett viktigt bidrag när det gäller att bygga upp rättsstatens institutioner i de länder som nyligen befriats från kommunismen.

Fru talman! Sveriges ordförandeskap i ESK innebär att vi för första gången spelar en central roll i försöken att finna lösningar på en rad europeiska säkerhetsproblem. Det svenska ordförandeskapet har fyra huvudmål: att genom förebyggande diplomati och krishantering utveckla ESK som fredsinstrument, att befästa den demokratiska värdegemenskapen i Europa, att förbättra samverkan med FN och att fortsätta stärka ESK som organisation. Den omedelbara uppgiften är att verka för en fredlig förändringsprocess i Central- och Östeuropa.

De omfattande internationella ansträngningarna att lösa den tragiska konflikten i det f.d. Jugoslavien har hittills kommit till korta. Grymheter som etnisk rensning, urskillningslös artilleribeskjutning, massövergrepp mot kvinnor och tortyr förekommer dagligen.

Vi måste försöka stoppa onskans spiral och ställa krigsförbrytarna till svars inför en internationell domstol. Det är ett betydande framsteg att Säkerhetsrådet nu beslutar inrätta en särskild krigsförbrytardomstol. Inom ESK:s ram har svenska Utrikesdepartementets rättschef Hans Corell lagt fram ett förslag om hur en sådan domstol skulle kunna verka.

Sverige bidrar till fredsanssträngningarna på en rad områden. Vi deltar i fredsfrämjande missioner till Kosovo, Sandjak och Vojvodina. Vi är djupt engagerade i den humanitära hjälpverksamheten i Bosnien-Hercegovina. Vi medverkar i ESK:s sanktionsövervakning och vi deltar i FN-operationerna i

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Kroatien och Makedonien. Sverige har mera generöst än de flesta andra länder i Europa tagit emot flyktingar från konfliktområdet och ger betydande bidrag till UNHCR:s verksamhet där.

En politisk lösning av konflikterna i Bosnien-Hercegovina och Kroatien kan bara nås inom ramen för Vance-Owen planen med aktiv amerikansk och rysk medverkan och med stöd av en omfattande fredsbevarande insats. På längre sikt måste vi medverka till att utveckla en europeisk solidaritet som kan hejda konflikter innan de orsakar lidanden av den omfattning som drabbat civilbefolkningen i det forna Jugoslavien.

Fru talman! Ansträngningarna att fullt ut träda in i det europeiska samarbetet utgör ena delen av vår Europapolitik. Den andra består i de vidgade förbindelserna med de nya demokratierna i Central- och Östeuropa.

De baltiska staternas återkomst till kretsen av suveräna länder har varit av stor betydelse för Sverige och påverkar i hög grad vår utrikespolitik. På kort tid har mycket uträttats i dessa länder för att återvinna självständighetens innehåll och återupprätta gamla grannförbindelser.

På senare tid har vi sett en del hoppfulla tecken på att reformprocessen rör sig i rätt riktning, framför allt i Centraleuropa men också i Baltikum. I flera av de länder som befriats från sovjetkommunismen verkar demokratin numera fast rotad. Den ekonomiska utvecklingen uppvisar samtidigt positiva drag. Trots väldiga ekonomiska och politiska problem leder fortfarande president Jeltsin och hans regering Ryssland i reformistisk riktning.

Den framtida säkerhetspolitiska utvecklingen i området är emellertid fortfarande oviss. Att utvecklingen i Ryssland är av särskild betydelse för Sverige och för norra Europa behöver knappast påpekas. Detta har inte bara en militär aspekt. Det gäller också att kunna handskas med risker och problem i form av miljöföroreningar, kärnkraftsolyckor och en organiserad brottslighet, som inte bara smugglar vapen och narkotika utan även människor.

Rysslands förhållande till de baltiska staterna är på vissa punkter fortfarande oklart. Trots uppmaningar från det internationella samfundet, inte minst Sverige, har Ryssland ännu inte ingått avtal om ett snabbt tillbakadragande av sina trupper från alla de baltiska länderna. Samtidigt har dessa på ett år *de facto* reducerats till omkring hälften av sin tidigare numerär. Ett framsteg är att rapportering härom numera sker till ESK, liksom att andra aspekter av de rysk-baltiska förbindelserna är föremål för en fortlöpande dialog.

För en stabil utveckling i vår region är det nödvändigt att Ryssland i största möjliga utsträckning integreras i det europeiska samarbetet. Detta är också ett övergripande mål för Sveriges förbindelser med denna granne och stormakt. Under sitt besök i Ryssland i början av månaden undertecknade statsministern en omfattande deklaration om förbindelserna mellan våra båda länder. Denna erbjuder en god grund för utvecklingen av ett framåtblickande samarbete.

Fru talman! Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa har som mål att stödja återupprättandet av demokratins och rättsstatens institutioner, att stödja återinförandet av en fungerande marknadsekonomi, att stödja de baltiska staternas ansträngningar att befästa sin nationella suveränitet och att stödja åtgärder för att förbättra miljön.

Efter det dryga år som gått sedan regeringens program för östsamarbetet presenterades kan vi med tillfredsställelse konstatera att de grundläggande riktlinjerna visat sig hålla.

I samarbetet med Estland, Lettland och Litauen har Sverige kommit att spela en ledande internationell roll. Bland våra insatser under det gångna året kan nämnas frihandelsavtalen med alla de tre baltiska staterna, det växande suveränitetsstödet, stödet till de baltiska valutorna och tillkomsten av det baltiska investeringsprogrammet.

En nyhet för nästa budgetår är en särskild kreditgarantiram på en miljard kronor avsedd för export till de baltiska staterna och Ryssland. Därtill förbereder vi ett särskilt samarbetsprogram med tonvikt på nordvästra Ryssland. Vi fortsätter att bygga ut samarbetet med Polen.

Utgångspunkten för det regionala samarbetet är våra nära och breda kontakter med de nordiska länderna – ett samarbete som under året fått en ny vitalitet. Reformeringen av det nordiska samarbetet fortskrider samtidigt som det får nya dimensioner. I det nya Östersjörådet samarbetar vi med alla Östersjöns strandstater. Förra månaden etablerades också Barentsrådet, som förhoppningsvis kommer att innebära ett uppsving för de skandinaviska kontakterna med norra Ryssland.

Högt på de regionala rådens agenda står kärnsäkerhetssamarbetet, som har ett omedelbart intresse för Sverige och Rysslands övriga grannländer. Här behövs såväl regionala som bilaterala insatser. Sverige har verkat för ett ökat internationellt engagemang i denna fråga samtidigt som vi byggt ut våra bilaterala insatser. Stora insatser görs också för miljön i Östersjöområdet genom satsningar på miljövänliga jordbruksmetoder och bättre avloppsrening.

Fru talman! I och med att uppgifterna blivit mer konkreta och näraliggande präglas vår utrikespolitik också av större realism. Regeringen har lagt ökad vikt vid den europeiska identiteten i vår utrikespolitik. Det finns emellertid ingen motsättning mellan vårt engagemang i det europeiska samarbetet och vårt aktiva intresse för världen utanför Europa. Vår utrikespolitik är inget nollsummespel.

En del frågor kräver globala lösningar, medan andra måste lösas på ett regionalt eller bilateralt plan. Detta är utgångspunkten för vårt bidrag till lösningen på två av de konflikter som FN brottats med under nästan hela sin historia.

I Mellanöstern är den 15 månader gamla fredsprocessen för närvarande utsatt för påfrestningar. Under mina besök i regionen nyligen uttalade jag Sveriges starka stöd åt de krafter som värnar om fredsprocessen. Jag kunde med tillfredsställelse notera att man på såväl israelisk som palestinsk sida såg långsiktigt på denna och hyste gott hopp om att förhandlingarna skall kunna återupptas senare i vår. Detta förutsätter att frågan om de deporterade palestinierna får en för alla parter acceptabel lösning på grundval av säkerhetsrådets resolution 799.

Från svensk sida söker vi bidra till fredsprocessen både genom våra bilaterala kontakter med parterna och genom ett aktivt deltagande i de multilaterala samtalen. Grundläggande är att vi eftersträvar öppna och goda förbindelser med alla parter.

Det upptrappade våldet mellan israeler och palestinier är oroväckande.

Det är vår uppfattning att MR-frågorna i regionen måste få ökad uppmärksamhet. Sverige stöder tanken på att upprätta en arbetsgrupp för mänskliga rättigheter inom ramen för de multilaterala samtalen.

Medan fredsprocessen i Mellanöstern tillfälligt stannat upp har den tagit ny fart i Sydafrika. Efter en serie konstruktiva samtal har ANC och regeringen närmat sig varandra i centrala frågor. Allt tyder på att flerpartiförhandlingarna om landets politiska framtid kommer att återupptas inom kort.

En viktig förutsättning för framgång i den fortsatta politiska processen är att alla parter medverkar till att det förödande våldet bringas under kontroll. Sverige stöder FN:s generalsekreterares ansträngningar att bidra till förhandlingsprocessen, och vi är beredda att medverka till en utökning av den internationella observatörsgruppen. De ekonomiska sanktionerna mot Sydafrika bör avskaffas så snart de politiska förutsättningarna föreligger, vilket kan komma att ske snart.

Fru talman! Världens länder har blivit alltmer beroende av varandra. Massfattigdom, explosiv befolkningsökning, djupt rotade etniska konflikter, växande flyktingströmmar, utbredda kränkningar av de mänskliga rättigheterna och allvarliga hot mot miljön utgör betydande utmaningar för det internationella samfundet. Med en årlig global folkökning på närmare 90 miljoner människor och 15 miljoner på flykt är internationell samverkan kring mänsklighetens ödesfrågor ofrånkomlig.

Även efter årets tillfälliga besparingar är Sverige ett av världens mest generösa givarländer. Den svenska regeringen har särskilt betonat betydelsen av att främja de mänskliga rättigheterna och demokratiseringsprocessen inom utvecklingssamarbetets ram. I dag avslutas en internationell konferens i Saltsjöbaden som haft detta samband som tema.

I stora delar av u-världen genomförs nu marknadsekonomiska reformer. Sverige kommer även i fortsättningen att ge kraftfullt stöd till sådana förändringar. En fri världshandel betyder mer för utvecklingsländerna än direkta överföringar av finansiella resurser i form av u-landsbistånd. För många av de fattigaste länderna kommer dock biståndet att spela den viktigaste rollen även framöver.

En överenskommelse i GATT:s s.k. Uruguayrunda är av största betydelse för såväl u- som östländerna – liksom för Sverige som handelsnation. Från svensk sida kommer vi att verka för att den utdragna GATT-rundan skall kunna avslutas inom en snar framtid på grundval av föreliggande förhandlingspaket. Världsekonomin är i stort behov av den positiva impuls ett förhandlingsresultat skulle ge.

Många länder, framför allt i Östasien, har visat att det går att på kort tid ta staget från utbredd fattigdom till relativt välstånd. Flera av dem utgör numera styrkepunkter i världsekonomin. Också i stora delar av Latinamerika har tillväxten på senare tid varit positiv, vilket stärkt den demokratiska utvecklingen. Afrika behöver emellertid också framdeles betydande resurser, såväl katastrofbistånd som bistånd till ekonomisk och demokratisk utveckling.

Fru talman! FN har efter det kalla krigets slut kommit att spela en central roll i ansträngningarna att upprätthålla internationell fred och säkerhet – just

såsom stadgan avser. Tendensen att söka lösningar på internationella konflikter utanför världsorganisationen är i avtagande.

Sverige tillhör de länder som länge hävdar att brott mot mänskliga rättigheter inte kan betraktas som ett lands inre angelägenheter. På grundval av stadgan har FN:s säkerhetsråd på senare tid fattat beslut om att ingripa i stater där det sker en massiv kränkning av mänskliga rättigheter, som i Bosnien-Hercegovina och Somalia.

I den nya värld vi lever i ställs allt större krav på FN som fredsinstrument. På drygt ett år har antalet personer som tjänstgör i FN:s fredsbevarande insatser femdubblats. Aldrig har så många och omfattande FN-operationer inletts som under denna period.

FN:s bristande finansiella bas och komplicerade organisatoriska struktur utgör dock ett ökande problem. Gapet mellan "vilja" och "kunna" håller på att växa på ett oroväckande sätt. Resurserna står inte i proportion till uppdragen. Generalsekreteraren framhöll nyligen att världsorganisationen inte längre lider av ett underskott på trovärdighet utan av ett överskott.

Sverige deltar i dag i de allra flesta av FN:s fredsbevarande operationer. Bara under de senaste två månaderna har regeringen beslutat om deltagande i tre nya operationer: i Somalia, Moçambique och Makedonien i det forna Jugoslavien. Den dramatiska ökningen av antalet FN-operationer innebär att vi i större utsträckning än tidigare måste göra prioriteringar.

Finansieringen av Sveriges bidrag till FN:s fredsbevarande insatser har under alla år varit provisorisk. I syfte att bättre samordna denna har regeringen i årets budget föreslagit att anslagen för fredsbevarande ändamål förs över till UD:s huvudtitel.

I sin rapport En dagordning för fred föreslog generalsekreteraren nyligen att stående FN-styrkor skulle upprättas för att bevara eller skapa fred med tvångsmedel. Med vår nuvarande beredskapsstyrka för fredsbevarande insatser möter vi redan i viss utsträckning generalsekreterarens önskemål. Enligt gällande lag kan utlandsstyrkan uppgå till 3 000 man väpnad trupp samtidigt, men det finns inga begränsningar vad gäller civila experter. ÖB kommer att inom ramen för försvarets planering förbereda rekrytering, organisering och utbildning av personal för att underlätta snabba svenska insatser.

Med tanke på att FN-operationerna i allt större utsträckning kommer att tillämpa tvångsmedel för att åstadkomma fred bör riksdagen grundligt diskutera svensk medverkan också i den typen av insatser. Är vi beredda att låta våra soldater skapa fred med våld och dö i strid utomlands?

Fru talman! FN förblir omistligt som globalt freds- och samarbetsinstrument. Det finns inte något annat forum än FN som kan handskas med de stora ödesfrågorna, som spridningen av massförstörelsevapen och miljöförstöringen.

Det kalla krigets slut utgjorde en historisk vändpunkt för internationell nedrustning. Förenade staterna har med berörda OSS-länder kommit överens om att skära ner sina strategiska kärnvapenlager med två tredjedelar och att eliminera merparten av sina taktiska kärnvapen. Det är nu viktigt att avtalen ratificeras och genomförs. Detta kan också kräva bidrag från andra länders sida, bl.a. Sverige.

Konventionen mot kemiska vapen är unik därigenom att den förbjuder

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

en hel kategori av vapen. Sverige arbetar för att det växande internationella samförståndet skall leda till nya och effektiva åtgärder mot massförstörelsevapen. Regeringen fäster särskild vikt vid att förhindra spridningen av kärnvapen, bl.a. genom att stärka icke-spridningsavtalet, NPT, och verka för ett fullständigt provstopp. I FN har vi understrukit att säkerhetsrådet har ett särskilt ansvar för icke-spridningsfrågorna.

FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro i juni förra året har skapat nya möjligheter att hantera de ekologiska överlevnadsfrågorna. Regeringen kommer att verka för en aktiv uppföljning av Riobesluten i FN:s nyinrättade kommission för hållbar utveckling och i andra internationella organisationer.

På sikt kan dagens problem och konflikter bara lösas i en mer samarbetsinriktad internationell miljö. Detta förutsätter att FN är organiserat och finansierat så att det kan handla effektivt över hela det fält som omfattas av ett vidgat säkerhetsbegrepp med mänskliga rättigheter, ekonomisk frihet, social rättvisa och ekologiskt ansvar. Tillsammans med de övriga nordiska länderna deltar Sverige i ansträngningarna att förbättra FN:s organisation och finansiering.

Fru talman! Generalsekreteraren har framhållit att världens länder nu har fått en andra chans att skapa den värld FN:s stadgefäder sökte åstadkomma. Detta låter sig inte göra med omedelbar verkan. Men om vi i samarbete söker realistiska och pragmatiska lösningar på de globala problemen har vi kommit ett stycke på väg. För sin del kommer Sverige att leva upp till sitt ansvar.

Anf. 3 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Fru utrikesminister! "Från Stettin vid Östersjön till Trieste vid Adriatiska havet har en järnridå sänkts ned över vår kontinent." Winston Churchills berömda ord markerade inledningen till en exceptionell era i Europas tusenåriga historia. Aldrig tidigare hade vår kontinent på ett så brutalt sätt kluvits i två delar.

Nu finns inte det kalla krigets tvångströja kvar längre. Men vi har alla blivit plågsamt medvetna om att kommunismens och murens fall inte innebar fredarikets ankomst. Mycket av det som nu sker har i stället mer att göra med det förflutnas demoner än med framtidens ljusbärare. På sätt och vis tar historien revansch. I Europa ser vi det som allra grymmast i Bosnien.

Samtidigt hotas stora delar av det forna östblocket av en social hårdsmälta, som en följd av att vi inte förmår hantera övergången från kommandoekonomi. Chockterapiernas blindhet främjar kasinokapitalismen snarare än en social marknadsekonomi.

En ny skiljelinje dras upp. Nutidens Churchill skulle kunna säga: "Från Rostock vid Östersjön till Sarajevo på Balkan förmörkas efterkommunismens tid av arbetslöshet och utslagning, intolerans och nationalism, terror och död."

Följden kan bli att Västeuropa blir i-land och Östeuropa u-land, att välståndssökande och arbetslöst folk vandrar till väst. Den militär och polis som väst ställde upp mot det kommunistiska hotet i öst mobiliseras nu vid gränserna mot s.k. illegal invandring.

Under det kalla kriget var kärnvapenkapprustningen det dominerande sä-

kerhetsproblemet. Den nukleära apokalypsen hänger inte över oss som förr, men kärnvapen finns kvar i stor mängd, trots viktiga och omfattande nedrustningsavtal. Palmekommissionens varning för den stora mängd av taktiska kärnvapen och risken för att dessa hamnar i orätta händer är alltför högaktuell.

Nu gäller det att slå in på en politik som har som mål att slå fast kärnvapenedrustningens oåterkallelighet och, på sikt, det totala avskaffandet av dessa domedagsvapen, liksom av de kemiska och biologiska. Nedrustningen får inte bli en säkerhetspolitikens restpost under 90-talet. Om det är någon gång som kärnvapenfrihetens vision skall börja förverkligas är det nu.

De långsiktiga hoten mot den alleuropeiska säkerheten är i dag emellertid av en annan, icke militär karaktär. Den ungerske premiärministern Antall har uttryckt detta genom att säga att väst alltid var redo att möta det militära hotet från öst, men var helt oförberett på att hantera östs frigörelse. Väst, inkl. Sverige, har helt enkelt ingen strategi gentemot öst.

Att inte väst agerar i en ny Marshallanda har dock sina skäl. Östkommunismens fall har i stort sett sammanfallit med västkapitalismens kris. Inget västland har förmått skaffa fram resurser av den storleksordning som måste till, särskilt när detta kräver inrikespolitiskt kontroversiella åtgärder. Tyskland är väl det enda undantaget.

För Rysslands del kan det i värsta fall bli tal om en social explosion efter Sovjetunionens implosion. Det väldiga landet är drabbat av en tusenprocentig inflation, en kraftig produktionsnedgång, ett växande skuldberg och en lavinartad arbetslöshet.

En tredjedel av Rysslands befolkning har inkomster under existensminimum. Militärer och nationalister har en mardröm om att också Ryssland skall upplösas. Därför förespråkar några ett slags rysk Monroedoktrin.

En särskild orosfaktor är det förhållande att 600 000 officerare och soldater blev överflödiga i röda armén under 1992. Även om en vredgad militär i kombination med militanta nationalister troligen inte kommer att utgöra en utrikespolitiskt aggressiv kraft kan vi inte bortse från denna osäkerhetsfaktor.

I vår Europadebatt, fru talman, finns det många olika bilder. Hopp och misströstan, visioner och mardrömmar blandas i våra sinnen och våra tal. Men oavsett om vi är pessimister eller optimister förblir en sak säker: hur tung och grå vardagen än må vara i öst, är den ändå bättre än det förflutnas ofrihet.

Europabankens chef Jacques Attali har pekat på tre angelägna initiativ för att möta de sociala och ekonomiska säkerhetshoten från öst. Han föreslår inrättandet av en alleuropeisk gemensam marknad, en frihandelszon som går utöver EG:s och EFTA:s serie av bilaterala avtal och som inkluderar Ryssland. Han föreslår vidare ett alleuropeiskt institutionellt ramverk, som ger reformstaterna i öst en chans att utvecklas på nytt efter kommunismens fall samt ett alleuropeiskt investerings- och sysselsättningsprogram.

Denna Attaliplan förtjänar svenskt stöd. Det är uppenbart att demokrati-processen i öst måste syresättas och att reformstaterna måste konsolideras av ett omfattande alleuropeiskt samarbete, som går snabbare fram och blir mer djupgående än vad arkitekterna i Bryssel ursprungligen hade tänkt sig.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Kanske borde man i Europa dra lärdom av handelsavtalet NAFTA, som på kort tid har utvecklats till ett framgångsrikt samarbete till ömsesidig nytta mellan två så ojämlika ekonomier som å ena sidan Mexicos och å andra sidan USA:s och Kanadas.

I modern tid har ett par generationer av européer märkts av två förödande världskrig. När den franske försvarsministern Pierre Joxe, som är jämngammal med mig, talar om sin barndom säger han att han tydligt minns att han som pojke alltid var tvungen att bära gasmask. Vi i Sverige har glömt och sluppit detta trauma. Vi har levt länge i något av en isolerad idyll. Men för kontinentens politiker är Europatanken ett livsprojekt. Om man frågar dem varför just de inom EG-länderna skulle ha något slags tolkningsföreträdare vad gäller Europas framtidsbygge, svarar de att de genom att i årtionden ha varit både offer och aktör i det europeiska dramat har en legitimitet.

Drömmen om en varaktig fred var vägledande för Aristide Briand, den franske utrikesministern, då han i slutet av 1920-talet lanserade sin plan på en europeisk federativ union. I Sverige stöddes den tanken av Socialdemokratens chefredaktör Arthur Engberg.

Ett drygt årtionde senare kom Jean Monnet med sin idé om en europeisk union i samma syfte, nämligen att förhindra krig genom att sammanfläta folk och nationer i ett nära samarbete. Willy Brandt tog vid under det kalla kriget med sin systemöppnande östpolitik. Olof Palme fortsatte samma tankegång med sin doktrin om gemensam säkerhet. Hade någonsin en Mikhail Gorbatsjov kunnat bana väg för perestrojka och nedrustning utan denna visionära politik från Brandts, Palmes och andras håll?

Jag ser dagens debatt om Jacques Delors och EG:s europeiska union som en förlängning av denna mångåriga europeiska strävan, att skapa en mosaik av självständiga nationer, som samordnar sitt handlande till ömsesidig nytta på de områden som de själva kommer överens om.

Några nämner fredstanken. Den må ha varit drivkraften för EG efter kriget. Men den är inte längre central, nu när det kalla kriget är slut.

Detta är en statisk och perspektivlös syn. Vad vore vi i dag utan den stabilitet som ändå EG-ländernas samarbete och gemensamma utrikespolitik utgör? Vilket kaos skulle vi inte ha framför oss om varje västeuropeiskt land förde sin egen utrikespolitik, enbart utifrån sina egna nationella särintressen?

Vad jag inte vill se är en europeisk union som en del i en Orwellsk 1984-världsbild, där tre fientliga block – Eurasien, Ostasien och Oceanien – bekämpar varandra. Inte heller vill jag se framväxten av en västeuropeisk rikemansklubb.

Det är en illusion att tro att vi kan bygga någonting av värde och varaktighet i Europa om inte också folken i Afrika, Asien och Latinamerika får möjligheter till ett drägligt liv.

Tredje världens länder förlorar varje år hundratals miljarder dollar på grund av de rika ländernas handelshinder. Om vi inte får minskade ekonomiska klyftor och sociala orättvisor kommer vi ständigt att få leva med hoten om konflikter och krig och med outhärdliga moraliska utmaningar. Dessutom kommer våra gränser att tvångsmässigt öppnas av östs och syds välståndssökande och hungrande människor om vi inte frivilligt öppnar våra

marknader för östs och syds varor. Båtflyktingarna från Nordafrika som kommer till Spanien och övriga Sydeuropa växer i antal, och vi har kanske bara sett början av samma problem i Östersjöområdet.

I dessa omvälvningarnas tid gäller det för Sverige att söka sin roll i de sammanhang som jag har berört.

Regeringen har tyvärr inte, trots de många orden, presenterat någon övergripande målbeskrivning eller strategi för Östeuropa. Det saknas prioriteringar vad avser länder och sakområden samt delvis biståndsformer. Av löftet om en miljard kronor per år har det i år blivit 640 miljoner kronor för nya insatser. Ärendena samlas på utrikesministerns bord i brist på fungerande hanteringsordning. Regeringens östpolitik saknar med andra ord tillräckliga medel, skaparkraft och fantasi.

Vi behöver därför formulera en ny östpolitik över partigränserna, en politik som också behöver stöd av ett risktagande och framtidsinriktat näringsliv.

I ett sådant perspektiv är det viktigt att vi i vår del av Europa utformar en strategi för ett pånyttfött norra Europa – som sträcker sig över Nordsjön, Nordkalotten, Kolahalvön, Karelen, S:t Petersburg, västra Ryssland, Baltikum, Polen, norra Tyskland, Elbemyntingen och västerut – som en dynamisk region i det alleuropeiska samarbetet.

Den västliga integrationen är inte sig lik efter Edinburgh, men processen fortsätter ändå framåt. Ett ännu okänt slutmål gäller fundamentet i den s.k. europeiska arkitekturen, nämligen vilken typ av säkerhetssystem Europa skall ha i framtiden.

NATO, WEU, EG, NACC och ESK finns alla där, men alltjämt med oklara inbördes relationer och ambitioner.

Sveriges militära alliansfrihet förblir oförändrad, som Ulf Dinkelspiel klart deklarerade i Bryssel. Den linjen betyder förstås att medlemskap i NATO eller WEU är oförenligt med Sveriges nuvarande säkerhetspolitik. Debatten om vårt förhållande till WEU är egentligen något av en skendiskussion. WEU representerar en ambition på olika håll i Europa om ett självständigt europeiskt försvarssystem utan den formella knytningen till supermakten USA. Än så länge är det emellertid endast NATO som representerar någon trovärdig form av regional och kollektiv säkerhet. Debatten mellan NATO- och WEU-orienterade européer kommer att fortsätta länge än.

Inom parentes tycker jag att regeringen inte ger en korrekt beskrivning av EG-ländernas försvarspolitiska samarbete. Det är inte alla länder, vilket man kan tro av framställningen, som vill delta i detta. Jag kan erinra om vad den danske försvarsministern nyligen sade: Ett militariserat EG betyder ett litet Europa.

Den revolutionerande omvälvningen i europeisk och global säkerhetspolitik påverkar förstås också vårt lands traditionella neutralitetspolitiska linje. Den linjen har aldrig varit en dogm eller ett självändamål. Våra möjligheter är nu inte längre begränsade av det kalla krigets och blockpolitikens villkor.

Vi kan och vi vill delta fullt ut i skapandet av nya säkerhetsstrukturer i Europa. Menar vi allvar med vår uppslutning kring begreppet gemensam säkerhet, innebär detta också att vi är beredda att ge upp en del av vår suveränitet även inom säkerhetspolitiken. Eller med andra ord: har vi haft en revolution i europeisk och global säkerhetspolitik, är det tid för en reformation

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

av svensk säkerhetspolitik. Det gäller både politiskt tänkande och militär hårdvara. Men som sagt: i dagens läge finns det inget alternativ till vår militära alliansfrihet.

Det talas ovanligt mycket om FN i årets regeringsdeklaration. Det välkomnar vi, eftersom man tidigare så beklagligt glömde bort FN. En oundgänglig faktor i strävan efter global gemensam säkerhet är att stärka FN:s säkerhetsråd och generalsekreterarens befogenheter. I "Dagordningen för fred", som Boutros Ghali har presenterat, föreslås bl.a. att medlemsländerna skall ställa upp på ett bättre sätt än tidigare för den nya säkerhetspolitiska situationen i världen. De skall också på ett snabbare sätt ha tillgång till styrkor som kan sättas in för olika ändamål.

I en motion till riksdagen har Socialdemokraterna begärt en planering för en svensk "fredsbrigad" som ett svar på Boutros Ghalis uppmaning. Danmark har redan fattat ett sådant beslut, och Norge likaså. Den styrkan skulle kunna ställas till förfogande för FN och också, under speciella betingelser, för ESK. Med en sådan "fredsbrigad" skulle Sverige också visa att man fullt ut tar sitt ansvar i en ny tid med nya krav. Ansvarstagandet för den europeiska och globala säkerheten måste med andra ord inte tas enbart genom medlemskap i WEU eller i NATO.

Fru talman! Det är kanske inom ESK som Sverige bäst kan omsätta sin säkerhetspolitiska energi. Den snabba utvecklingen, i synnerhet i f.d. Jugoslavien och i det gamla Sovjetunionen, har försvagat och försinkat ESK:s möjligheter, det är sant. Men det innebär emellertid inte att det inte skulle finnas utrymme för tankar och initiativ, förutom dem som i dag tagits inom ESK, som skulle kunna lägga grunden för en fastare utveckling inom morgondagens ESK.

Låt mig ange några förslag till svenska initiativ.

Efterlevnaden av ESK:s Parisstadga borde skötas mer systematiskt av ett särskilt övervakningsorgan. Man skulle till detta kunna knyta det särskilda ombudet för mänskliga rättigheter, som då skall arbeta i nära samråd med Europarådet. En årlig rapport skulle kunna utarbetas om läget för de mänskliga rättigheterna i varje medlemsland. Vid allvarliga brott mot dessa rättigheter skulle man också kunna ingripa med sanktioner eller hot om uteslutning, osv.

ESK:s s.k. krisförebyggande center borde stärkas väsentligt. Här skulle de europeiska nationerna kunna samordna uppgifter och informationer för att på ett tidigt stadium identifiera hot mot säkerheten, krisungar, osv. Det finns redan nu en mycket nära samordning mellan EG-ländernas utrikesministerier som skulle kunna utgöra grunden för ett slags säkerhetspolitiskt Interpol, där vi alla skulle kunna ingå.

Ett liknande nätverk av samordnade informationsutbyten om olika miljöhot skulle kunna upprättas. Det gäller atomsopor, utsläpp av gifter och kemiskt avfall, risker i samband med nedmontering eller förstöring av kärnvapen eller kemiska och biologiska vapen. Det skulle till ESK också kunna knytas ett slags Miljöinterpol.

En europeisk flyktingkommission skulle kunna upprättas, som i samarbete med FN:s flyktingkommissarie kunde avlasta till förmån för de jättebehov som finns mest i de fattiga delarna av världen.

Det allra viktigaste är att koordinera bättre insatser för demokratiprocessens stärkande i form av en demokratins Marshallplan.

Fru talman! Det finns ett samband mellan inrikes- och utrikespolitik, mellan nationell och internationell säkerhet. Upplever man inte trygghet i den egna närmiljön känner man inte heller säkerhet i ett yttre, vidare sammanhang. Där kanske vi har en av förklaringarna till EG-motståndet i Sverige.

Vi måste också här hemma se över vilka konsekvenserna blir av de stora förändringarna i världen. Sveriges säkerhet och välstånd är direkt beroende av hur vi förmår bära vårt internationella ansvar. Det duger inte att tro att vi kan bygga en nationell eller regional välfärdsenkla, eller att tro att de resurser vi sätter av för internationella ändamål inte måste växa. Det går inte heller att bortse från helheten och inte vara beredd att ompröva gamla lösningar, prioriteringar och principer.

Sanningen i dag är att vi saknar fullgod beredskap för fredsskapande och konfliktförebyggande insatser. Efter att under lång tid hört till dem som mest engagerat ställt upp i FN:s fredsbevarande insatser ligger Sverige nu på 29:e plats. Vi måste se vilka omprioriteringar vi bör göra inom försvaret för att klara också de nya hoten mot vår säkerhet och för att konsolidera freden.

I höstens krispaket skars biståndet ned. Runt om i världen uppfattades det som ett symboliskt nederlag för biståndet. Vår biståndspolitik måste vara nyskapande, och enprocentsmålet måste uppnås.

I Östeuropa har västvärlden inte levt upp till de krav som den historiska omvandlingen nu ställer. Den nya chans som Europas folk har får inte gå förlorad.

Antalet människor på flykt ökar. Vi måste möta detta med en politik som tar ett helhetsgrepp om flyktingskapets och folkförflyttningarnas orsaker och verkningar.

Sammantaget: Säkerhet, fattigdom, miljö och utveckling, Östeuropas omvandling, flyktingfrågorna – de stora frågor det här handlar om kräver en bred nationell samsyn. Det handlar både om att inse de intressen vi här delar med andra och att mobilisera en förnyad känsla av solidaritet inom och över gränserna.

Vi har därför föreslagit att en nationell kommission tillsätts för att se över och föreslå förändringar i syfte att stärka Sveriges internationella ansvarstagande. Jag hoppas, fru talman, att vi skall kunna nå en bred enighet om detta syfte i denna riksdag.

Anf. 4 LARS MOQUIST (nyd):

Fru talman! Utrikesministern, ledamöter och åhörare! Har Sverige ändrat utrikespolitik? Det är en fråga eller ett påstående som då och då dyker upp i den allmänna debatten. Vissa hävdar att Sverige ändrat inriktning på sin utrikespolitik, att vi numera inte lägger näsan i blöt i varje liten fråga långt bort i fjärran länder, att vi blivit alltmer Europainriktade.

Att som vissa socialdemokrater skarpt kritisera regeringen för att Sverige inte kom in i FN:s säkerhetsråd, är bara sedvanlig partiretorik för att ge regeringen en känga, att visa att man inte sköter sig och samtidigt försöka visa sin egen förträfflighet. När det nu fattades några röster i första röstningsomgången stod det väl klart för alla att Europa genom Spaniens inval hade fått

sin kvot fylld och att resultatet därför skulle bli vad det blev. Denna valutagång tar somliga till intäkt för att pådyvla regeringen passivitet och bristande vilja att spela en roll inom världssamfundet. Jag håller inte med. Om regeringen gjort en kursändring från att lägga näsan i blöt överallt till att mera aktivt främja svenska intressen genom en framsynt Europapolitik, så hälsar jag detta med glädje.

Svenska utrikespolitiska insatser i främmande länder genom olika biståndsinsatser skall jag återkomma till. Här finns ingen anledning att slå sig för bröstet.

Att Sverige skall gå in i den europeiska gemenskapen, EG, för att sedan också ingå i den europeiska unionen råder det stor enighet om i denna kammar. Vänstern samt en och annan protektionist från övriga partier har en annan uppfattning, men i det stora hela är vi överens.

Vi hoppas att de svenska förhandlarna uppnår resultat som vi alla kan känna oss nöjda med. Våra motparter i förhandlingarna är egentligen inga motparter. De vill detsamma som vi, dvs. nå en lösning som innebär att Sverige kommer in i den europeiska gemenskapen. Vägen dit blir kanske törnbeströdd, och våra krav blir kanske inte tillgodosedda till hundra procent. Vi får ju titt och tätt höra att vi inte skall lägga oss platt till marken i ambitionen att komma in i EG. Motparten, dvs. EG-företrädarna – nu under dansk ledning – lär ha samma utgångspunkt.

Vägen till EG ser i dag ut att bli mera törnbeströdd än den verkade bli för något kvartal sedan. Schweiz ställer inte upp på EES-avtalet. Detta skapar oro i EG-länderna, eftersom man inser att nettotillskottet till EG:s kassakista blir mindre om Schweiz andel till olika stödfonder inte betalas av övriga EFTA-stater. EG-företrädare börjar då blanda bort korten och drar in andra faktorer i problematiken. Man vill få kompensation för handelsavtal som EFTA tidigare slutit med Turkiet. Spanjorer, portugiser och greker vill passa på att omförhandla delar av jordbruks- och fiskeavtalet. Att sådana här frågor nu på nytt plockas upp till ytan inger betänkligheter. Drar ett godkännande av EES-avtalet ut på tiden kan nya problem uppstå. I Norge går debatten om EES-avtalet på högvarv. Skall avtalet omförhandlas är det långt ifrån säkert att tre fjärdedelar av norska stortinget ger sitt fortsatta stöd till ett avtal med nuvarande utseende.

Spelar detta då någon roll för Sverige? Ja visst. Om vi inte klarat av EES-avtalet som mellanstation blir den kommande folkomröstningen mycket mera komplicerad. Förutom de frågor som vi nu skall förhandla om kommer ju ett ja till EG/EU också att innebära ett godkännande av hela den avtalsmassa som nu ligger inom EES-avtalet. Genom ett EES-avtal är vi ju i mångt och mycket delaktiga i EG:s inre marknad. Om EES-avtalet faller är vi mycket mera sårbara för utpressningsförsök från EG-länder som vill gynna egna särintressen på bekostnad av våra. Men man kan ju undra om spanska eller andra länders företrädare insett att hela processen med ett utvidgat EG senareläggs – det handlar om många år framöver – om man alltför kraftigt skriker på kompensation när nu Schweiz backat ut från EES. Det verkar vara ett högt spel. Vi får hoppas att det inte är alltför högt.

Vissa frågor i EG-problematiken försöker svenska politiker sopa under mattan. Det är de frågor som rör säkerhets- och försvarspolitik liksom frågor

om den monetära unionen. Beträffande den monetära unionen finns det ingen anledning att kritisera regeringen för att man uttalat något i stil med uttrycket "kommer tid, kommer råd". Kanske är det en alltför fri tolkning av regeringens uttalande om den monetära unionen.

Men när det gäller vår kommande säkerhets- och försvarspolitik talar man i gåtor. Vi skall vara neutrala men ändå inte neutrala, eller om det är tvärtom. Vi skall vara alliansfria men ändå inte alliansfria, eller kanske även här tvärtom. Så håller man på. Varför inte tala om att vi aldrig varit riktigt neutrala – att vi jämkat och snirklat när det gällt att leva upp till vår neutralitet?

Hur var det med den tyska transittrafiken genom Sverige under andra världskriget? Hur var det med baltguld? Hur var det med baltutlämningen? Så snart vi fått press på oss har vi vikt undan. Det är kanske taktiskt rätt, men föga ärorikt – och föga neutralt. Hur hade det varit om Sovjet hade attackerat oss efter andra världskriget? Hade vi då levt upp till vår alliansfrihet? Hade vi sagt nej tack om vi hade erbjudits hjälp av NATO? Hade vi snällt hissat ner byxorna och låtit ryssen ge oss smörj? Vi hade naturligtvis inte gett upp så lätt, men ingen tror väl på allvar att vi skulle ha klarat oss utan hjälp av några vänner.

Nej, den gamla svenska modellen med alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig handlade om motsatsen till den i andra sammanhang så hyllade tesen om solidaritet. Det var ju inte av solidaritet vi valde vår alliansfria och neutrala linje, utan det gjorde vi av egoistiska skäl. Vi ville slippa dras in i andras krig, samtidigt som vi hoppades att andra länder skulle komma till vår hjälp om vi behövde sådan. Det var solidaritet i *en* korriktning – vi skulle inte vara solidariska med andra, men andra förväntades vara solidariska med oss. Vilket hyckleri!

Ny demokrati menar att vi skall gå in i diskussioner om att ansluta oss till en gemensam europeisk försvars- och säkerhetspolitik. Om det visar sig att den västeuropeiska unionen, VEU, är rätt forum för en gemensam europeisk säkerhetspolitik skall vi vara med där. Men vi skall ju inte med någon bakvänd solidaritet ställa oss utanför ett samarbete. Jag tror att svenska folket känner sin plikt att hjälpa till när det behövs.

Fru talman! Det är ju detta med solidaritet och önskan att undvika konflikter i Europa som var bakgrunden till att man började nära tanken på ett gemensamt Europa. Med ett monetärt samarbete – med en gemensam säkerhets- och försvarspolitik, med en gemensam europeisk handelsmarknad – skulle man bygga upp ett Europa fritt från krig. Denna solidaritetstanke – denna fredstanke, dvs. att ett nära ekonomiskt samarbete främjar förståelsen mellan länder – försvinner ofta i debatten.

Vi pratar mest om hur mycket vi vinner eller förlorar i jordbruksavtalen, i fiskeavtalen, i miljöfrågor och på handelsmarknader. Ja visst. Vi måste få tillgång till den marknad som EES-avtalet ger oss. Vi måste få tillgång till det inflytande som ett EG/EU-medlemskap ger. Får vi inte tillgång till den europeiska marknaden kan vi definitivt säga ajöss till vår välfärd. Vi bevakar alla möjliga särintressen utan att prata om det kanske viktigaste av allt: en bestående fred.

Jag hoppas att det material som nu håller på att utarbetas och som skall ge

svenska folket ett bra underlag när det gäller att ta ställning till ett EG/EU-medlemskap med kraft tar upp fredsaspekten i Europasamarbetet. Det är så lätt att man bara väger plus och minus utan att beakta solidaritetsaspekten, fredsaspekten.

Om man börjar titta runt hörnet för att se hur det står till med sammanhållningen i Europa blir man beklämd. Överallt är det konflikter. I Jugoslavien tycks alla slåss mot alla. Slovenien var tydligen det enda område som kom undan helskinnat när frågor om alla gamla oförrätter skulle lösas. Serber, kroater och bosnier försöker alla kapa åt sig mesta möjliga innan man sluter en fred som sedan alla vill riva upp så snart det går. I Makedonien behövs det FN-trupper för att hålla ordning. Där gäller striden t.o.m. namnet på landet. I Kosovo brakar det löst när som helst, säger initierade personer.

Fler konflikter ligger på lut. I Belgien råder motsättningar mellan valloner och flamländare. På Cypern råder en bräcklig vapenvila mellan turkar och greker. Baskerna vill ha frigörelse. Mordandet på Nordirland tycks aldrig ta slut. Det förekommer motsättningar mellan balter och ryssar, mellan olika folkslag i det forna Sovjet osv. Var skall det sluta?

Det är tydligt att de flesta länder inte kan hantera sin situation. De måste ha hjälp. Varifrån skall de få hjälp? Svaret måste bli: inom Förenta nationernas ram.

Vi i Ny demokrati föreslår i en särskild motion att en internationell fredskapande militär styrka upprättas och underställs FN:s säkerhetsråd.

Fru talman! Pierre Schori tar i sitt anförande upp en ny socialdemokratisk motion om en fredsbevarande svensk styrka. Jag vill då bara påpeka att Ny demokrati redan för ett år sedan lade fram ett liknande förslag om en katastrofbrigad. Då var intresset från Socialdemokraternas och andra partiers sida ljumt. Jag tror att Richard Ulfvengren i sitt anförande här senare i dag kommer att utförligare redogöra för den föreslagna brigaden.

Tiden är nu mogen för en militär styrka som får ungefär samma roll som en polisorganisation i en enskild nation har. Samtidigt måste den internationella domstolen reservationslöst av medlemsländerna accepteras som högsta organ för lösandet av internationella konflikter.

Rollen som världspolis har ofta fått spelas av USA. Somalia och Kuwait är de senaste exemplen på nationer som kan rikta ett tack till USA. Men den amerikanska opinionen kommer inte att i alla lägen acceptera att amerikanska liv riskeras och offras i fjärran länder. Detta gäller ju alldeles speciellt om inte andra länder är beredda att hjälpa till för att upprätthålla världsfreden och försvara demokratiska staters överlevnad.

Som exempel kan Jugoslavien nämnas. Vad kan omvärlden göra för Jugoslavien?

Vi kan nöja oss med att få i väg hjälpsändningar och med att fördöma de stridande parterna i hopp om att konflikten löses av sig själv.

Vi kan acceptera den etniska rensningen och erbjuda de fördrivna människorna bostad på annan plats i världen.

Det enligt vår mening enda hållbara alternativet är att med internationell rätt arbeta fram den bästa lösningen och att sedan med internationella mili-

tära trupper se till att denna lösning efterlevs. Uppgiften blir svår. Människoliv kommer att krävas, men alternativen är säkert sämre.

Fredsskapande styrkor skall medlemsländerna ställa till Säkerhetsrådets förfogande. Styrkorna skall vara tyngre beväpnade än FN:s fredsbevarande styrkor, och de skall kunna rycka in med kort varsel. Fredsstyrkorna skall rekryteras på *frivillig* nationell basis och genomgå gedigen träning och utbildning i resp. lands nationella armé.

Mellan 1945 och 1987 har FN gjort 13 fredsbevarande insatser och sedan 1987 ytterligare 13. För kommande tolv månadersperiod planeras fredsbevarande insatser för 16 miljarder kronor. Trots att detta belopp bara motsvarar tre promille av de globala militära satsningarna flyter inbetalningarna från medlemsländerna trögt. Det skulle vara avsevärt lättare att få fram pengar till både fredsskapande och fredsbevarande styrkor om medlemsländerna budgeterade sina militära FN-bidrag via försvarsanslag i stället för via utrikesanslag.

Sverige bör spela en aktiv och pådrivande roll för att förverkliga tanken på fredsskapande militära styrkor. Vi måste vara beredda att tillsammans med andra nationer ingripa för att lösa blodiga konflikter i vår omvärld. Det gäller då att ingripa med trupp, inte bara med diplomatiska uttalanden. Det kalla kriget är över. Nu finns det förutsättningar att skapa denna internationella polis som så väl behövs. Låt Sverige ta på sig rollen som aktiv lobbyist för att medlemsländerna skall ställa militär trupp till Säkerhetsrådets förfogande.

Fru talman! I ämnet blodiga konflikter är det omöjligt att låta bli att beröra vidrigheterna beträffande de olika grupperna inom det forna Jugoslavien. Det är därför som man med glädje hälsar FN:s beslut om att åtgärder nu skall vidtas för att det skall gå att komma till rätta med övergreppen på civilbefolkningen. En tribunal skall inrättas för att få de ansvariga dömda. Man får hoppas att redan tillskapandet av denna tribunal får en sådan effekt att flertalet grymheter upphör. Man känner en sådan vanmakt över att den civiliserade världen inte snabbt har kunnat ingripa. Våldet äger ju rum mindre än 200 mil från oss.

Det är inte alla nationer som omgående griper till svärdet vid olösta gränsdragningar. En liten solskenshistoria är uppgörelsen i år mellan Sverige och Norge om att upphäva en konvention från 1905 om en neutral zon mellan Norge och Sverige. Trots att det aldrig förekommit några gränskonflikter mellan våra båda länder efter 1905 tog det nästan 90 år att avveckla konventionen. Allting tar sin tid.

Fru talman! Det går inte att tala om utrikespolitik utan att beröra biståndet. Jag ämnar i detta avsnitt bara ta upp Sydafrikaproblematiken. Jag gör det med en jämförelse med vår biståndspolitik. Det är en ren skandal – ja, ordet skandal borde förstärkas med diverse kraftuttryck – att Sverige i sin biståndsbudget föreslår att 240 miljoner kronor skall avsättas till sydafrikanska organisationer varav ANC skall få ungefär hälften, medan det totala biståndet till Öst- och Centraleuropa bara uppgår till drygt tre gånger detta belopp. Fundera över relationerna – 871 miljoner till Estland, Lettland, Litauen, Polen, Ryssland m.fl. och 240 miljoner till sydafrikanska organisationer. Man häpnar. Att fortsätta den socialdemokratiska politiken, som inne-

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

bär att man ger bort skattebetalarnas pengar till militärdiktaturer, socialist-stater och socialistpartier, är ju befängd.

Det finns många sätt att försnilla skattebetalarnas pengar på. Stödet till ANC är ju i reala termer ganska obetydligt. Men Svensson på gatan tycker nog att dryga 100 miljoner är en ansevärd summa och att pengarna borde kunna användas bättre. I övrigt att stödja den gamla utrikes- och biståndspolitiken struntar man i skattebetalarnas reaktion.

Vore det inte mera välbetänkt att se till att svenskt näringsliv snabbt kan komma tillbaka till den sydafrikanska marknaden genom att omedelbart häva sanktionerna mot Sydafrika? Vi skall alltid som världssamvete hålla ut längst – kosta vad det kosta vill. Sluta upp med de här dumheterna! Häv sanktionerna! Detta har vi i Ny demokrati krävt i ett flertal motioner. Första gången jag tog upp frågan var i november 1991, men förslaget röstades enhälligt ned.

Så småningom åkte en fempartidelegation ned till Sydafrika för att på ort och ställe bilda sig en uppfattning. Delegationens ställningstagande fick mig att på nytt reagera och motionera. Jag skrev då "De fyras gäng", men eftersom varumärket redan hade inregistrerats av kineserna, valde jag av artighet att kalla majoriteten i utredningen för "De fyra". Moderaternas representant fronderade och tyckte i likhet med Ny demokrati att det nu väl ändå var dags att låta Nelson Mandela få tappa greppet och inflytandet över svensk utrikespolitik.

Regeringen har med stöd av Socialdemokraterna envist bakbundit svensk industri genom att halsstarrigt lyssna på Nelson Mandela och hans röda ANC. Men just i går möttes vi av beskedet att sanktionerna kanske skall hävas. Det är bra. Men att behålla den självpåtagna tvångströjan så länge, och att fortsätta med detta självplågeri flera år i onödan, är för bedrövligt.

Fru talman! Jag skall i mitt nästa anförande återkomma till biståndspolitiken.

Anf. 5 BERTIL MÅBRINK (v):

Fru talman! Vi upplever nu början av genomgripande förändringar i världen, som har möjliggjorts genom det kalla krigets slut. Men regeringen bryr sig bara om Europa, och det är inte ens hela Europa som upptar dess intresse, utan den mindre och rikare delen, Västeuropa. Den svenska utrikespolitiken reduceras till EG-politik. Världen utanför ägnas ett förstrött intresse. Afrika får 2,5 rader i regeringens utrikesdeklaration. Inte ett ord ägnas de grundläggande obalanserna i världen, dvs. att en fjärdedel av jordens befolkning konsumerar 60 % av maten i världen, att en miljard människor hungrar och att 14 miljoner barn årligen dör av fattigdom.

Utrikesministern har inte sagt ett ord om nord-syd-konflikten och de växande klyftorna. Finns det ingen medkänsla med de fattiga som under 80-talet tvingades ge den rika världen ett bistånd som motsvarar minst sex Marshallplaner? Det verkar inte så. Biståndet till de fattiga skärs ner, och det sker efter att lyxskatter har avskaffats. Det handlar i båda fallen om ungefär lika mycket pengar.

Världen är större än EG, och ordningen i världen är orättvis. Därför måste

de nya möjligheter, som nu finns när världen inte längre hålls i ett skruvstäd av två kapprustande supermakter, tillvaratas.

FN kan nu äntligen spela den fredsbevarande roll som avsågs vid dess bildande, och bli en allomfattande organisation för kollektiv säkerhet. Jag anser att Sverige – fast vi inte fick någon plats i säkerhetsrådet – kan spela en pådrivande roll för att de reformer som står på FN:s dagordning skall leda till ökad demokrati och kollektiv säkerhet för alla, såväl stora som små.

USA:s dominans i FN måste brytas. Det får inte vara så att säkerhetsrådet endast kan besluta om sanktioner när USA så vill.

USA har satt i gång en ommodellering av FN efter sitt skön. Generalsekretärer Boutros-Ghali tvingades att skyndsamt utse Richard Thornburg, f.d. justitieminister hos Bush, till ledare för FN:s administration under hotet att USA annars skulle sluta betala till FN. FN:s biståndsorgan skall strömlinjeformas enligt Världsbankens modell. De rika länderna vill inte ge pengar till de FN-organ där u-länderna har inflytande. Det är bättre med Världsbanken, där man röstar efter kapitalinsats, och där USA har veto.

Om det skall bli ett reformerat FN, skärps konflikten nord-syd. Lägg där till i-ländernas ökande protektionism, som sätter upp hinder för u-länderna i världshandeln. GATT-förhandlingarna blockeras av EG:s och USA:s strid om jordbruket. Det verkligt allvarliga är att när dessa två giganter dumpar sina subventionerade jordbruksöverskott, slås u-ländernas bönder ut.

De växande orättvisorna är en tickande bomb. Vi kommer att få se explosioner i land efter land. Peru är ett alarmerande exempel. För några år sedan varnade jag i denna kammare för vad som skulle komma att hända där. Det var efter en larmrapport om att man i Limas soptippar hade uppmätt ett minskat innehåll av organiska ämnen, dvs. vad som ansågs ätbart. Nu har soptipparnas barn växt upp till tonåringar i kåkstäderna. Det är bland dem som Den lysande stigen (Sendero Luminoso) rekryterar nya anhängare. Armod och svält föder hat och desperation – terrorism.

Hör ni, fru utrikesminister, den tickande bomben? Ni kan exempelvis lyssna till soptipparna i Moskva, där 22 000 människor "livnär" sig.

Berlinmurens fall väckte jubel. Jublet fortsatte och stegrades vartefter diktaturerna föll. På Vaclavplatsen ropade Pragborna i talkör "Tillbaka till Europa". Sedan dess har det gått litet mer än tre år. Nu upptäcker de att de inte alls är välkomna i Europa – i EG-Europa – i varje fall inte med sitt stål, sina textilier och sina livsmedel. Samma hårda bud gäller för det övriga Central- och Östeuropa. Lech Walesa har anklagat väst för att sätta upp en ny ridå – en ridå av silver – mot öst.

Om dessa länder inte får exportera sina varor ökar arbetslösheten ännu mer. De säger: Om ni inte tar emot våra varor, får ni ta emot våra människor. Det är många även i väst som har insett detta och som varnar för konsekvenserna.

Häromdagen var en amerikansk forskare i Stockholm. Han larmade om en hotande flyktingvåg på 5–15 miljoner människor från Ryssland. Till skillnad från denne amerikan är jag övertygad om att väst kan medverka till att stoppa sönderfallet i Ryssland. Men då behövs det mycket större insatser än vad som görs i dag. Utrikesministern aviserar inga nya insatser, utan tycker att det regeringen nu gör är tillfredsställande. Men företagsledare som Percy

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Barnevik och Björn Svedberg gör uppenbarligen en annan bedömning när de säger att det behövs svenska krediter på 15 resp. 30 miljarder kronor.

Regeringens östpolitik är idéfattig och kortsynt. Jag vänder mig mot den självbelåtenhet som präglar utrikesministerns tal. Sverige gör stora insatser exempelvis för miljön i Östersjöregionen. Sanningen är ju att de pengar som anslås bara är en promille av vad som behövs.

Arbetet med att göra kärnkraftverken i öst säkra går med snigelfart. Anledningen är att G7-länderna "drar fötterna efter sig", sade chefen för Europeiska återuppbyggnads- och utvecklingsbanken (EBRD), Attali, häromdagen. Attali sade också att östeuropéerna måste få lov att skaffa sig hederliga inkomster på export, annars "blir de en gigantisk loppmarknad för alla slags vapen, konventionella, kemiska och nukleära".

Skall regeringarna i väst fortsätta att slå dövörat till eller skall de göra som i Tyskland? Där diskuterar man nu att uppföra en elektronisk mur mot öst för att stoppa flyktingar. I stället för Ulbrichts och Honeckers mur som revs, kan det bli en Kohlmur.

Men även om man lyckas stoppa flyktingarna, kommer vapen och narkotika att strömma in, bl.a. till vårt land. Därför måste Ryssland snarast integreras i ett *helt* Europa. Det sade också utrikesministern – men bara såsom ett mål; hon angav inga medel. Och det är givetvis inte lätt för henne att säga som Attali, när Sverige förhandlar med EG, som inte vill integrera Ryssland och inte vill släppa in de östeuropeiska exportvarorna.

Vänsterpartiet har lagt fram ett antal förslag om hur handel, investeringar, vänsamarbete osv. skall kunna utökas med Central- och Östeuropa, inbegripet Ryssland. Vi vill att Sverige skall göra som Danmark, där man har beslutat att komma upp i 0,5 % av BNI i Östeuropabistånd till år 2000. Jag hoppas att våra förslag skall behandlas seriöst.

Vad utrikesministern sade om ansträngningarna för att stoppa blodbadet i f.d. Jugoslavien uttryckte *väl* vad vi alla känner. Endast en politisk lösning kan bli en verklig lösning. USA:s och Rysslands medverkan behövs. Det arbete som Hans Corell har utfört för att få till stånd en krigsförbrytardomstol är en banbrytande insats som förtjänar all respekt. Säkerhetsrådets beslut har ju redan kylt av några av dem som har skrutit med sina bedrifter i den etniska rensningen.

Vi kan i dag inte se något slut på blodbadet i Bosnien-Hercegovina. Men det är en ljusning att Ryssland nu har kommit med i fredsanssträngningarna. Här kan vi från svenskt håll med våra goda kontakter bidra till att stödja de icke-chauvinistiska krafterna. Vi kan – bl.a. genom deltagandet i fredsstyrkan i Makedonien – medverka till att förebygga att konflikten sprider sig till ett stort Balkankrig.

Även på närmare håll är svenska insatser viktiga för att förebygga att de ryska extremisterna vinner övertaget – de må vara bruna eller röda. Det är ju vad man nu fruktar mest i Baltikum. Att Ryssland fullföljer sina internationella åtaganden och tar hem sina trupper är en nyckelfråga. Vi menar att Sverige bör underlätta detta bl.a. genom att skänka trähus för att lösa en bit av bostadsfrågan för hemvändande officerare och stamanställda. Ett samarbete mellan svenskar och ryssar med att bygga bostäder skulle kunna bli en

symbol för nya och konstruktiva relationer syftande till en alleuropeisk integration, där Ryssland finner sin plats.

Integrationen måste bli alleuropeisk, om den skall leda till stabilitet. Läget i Central- och Östeuropa är fortfarande labilt. Demokratiseringen är inte oåterkallelig. Det finns andra nationella motsättningar än de i f.d. Jugoslavien, inte minst i den nya staten Slovakien. Här liksom i Rumänien är den ungerska minoriteten hotad, samtidigt som nationalistiska krafter i Ungern ses som ett hot i grannländerna.

Vi har all anledning att bevaka hur de mänskliga rättigheterna efterlevs i den här delen av Europa. Den snabbt tilltagande antisemitismen i Ungern måste fördömas liksom den dåliga behandlingen av zigenarna, inte minst i Rumänien.

Även i Västeuropa finns rasism, vilket utrikesministern tog upp. Det har just kommit en rapport från Amnesty International om tortyr och misshandel av utlänningar på polisstationer i Västeuropa. Den rapporten bör utrikesministern ta upp i ESK-arbetet. De stora möjligheter som ordförandeskapet i ESK ger måste tas till vara.

Anf. 6 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Jag kan berätta för Bertil Måbrink att ESK:s minoritetskommissarie Max van der Stoep just i går kom tillbaka till Haag efter ett besök i Slovakien.

Jag skulle vilja ta upp ett tema från utrikesdeklarationen. Det föreligger ingen motsatsställning mellan vårt engagemang för grannar och för Europa och ett globalt engagemang. Tvärtom är regional integration en del av global integration. I en ansvarsfull utrikespolitik förstärker de olika delarna varandra. Central- och Östeuropapolitiken och vårt ESK-ordförandeskap samverkar med vårt utvidgade engagemang i FN.

Det har i debatten uttalats farhågor för att Sverige såsom EG-medlem skulle hamna i en inåtvänd isolationistisk organisation, som inte har någon förståelse för världen utanför de industrialiserade ländernas krets. Jag menar att detta självfallet är en vrångbild. Det räcker att nämna Holland, Spanien, Portugal, Storbritannien och Frankrike för att få klart för sig att EG:s medlemskrets består av länder som i alla tider har haft sitt ansikte vänt utåt. Sverige kommer inte att råka i lag med en samling stater, som inte har något intresse för den tredje världen. Tvärtom kommer vårt medlemskap snarare att tillföra oss kunskaper och kontakter med ytterligare delar av den tredje världen. Vi kommer att öppna oss mot länder som Sverige hittills inte har haft så stora förbindelser med bland utvecklingsländerna.

Det är inte heller så att EG i sin utrikespolitik visar ett bristande engagemang eller medkänsla med tredje världen. En genomgång av EG:s numera alltmer gemensamma utrikespolitik visar att den i väsentliga avseenden sammanfaller med den som Sverige har fört och för. Sverige skulle inte ha någon svårighet att ansluta sig till de uttalanden som EG har gjort om t.ex. konflikterna i Mellersta Östern, Gulfområdet eller Sydafrika. EG har inte givit uttryck för någon annan syn på rätt och rättvisa beträffande små länders och utsatta minoriteters problem än vad Sverige gör. EG lämnar bistånd till de

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

flesta av världens u-länder, inte minst till mycket fattiga länder i Afrika, som Sverige så länge har samarbetat med.

Avtal om handelslättnader och bistånd har ingåtts med ett stort antal länder i Medelhavsregionen och Mellersta Östern. EG:s gemensamma handelspolitik liknar på många områden vår. Såväl Sverige som EG har inskränkningar när det gäller import av jordbruks- och livsmedelsprodukter, men Sveriges textilimport är något mer liberal än EG:s.

Det förtjänar påpekas att den genomsnittlige EG-medborgarens import från u-länderna är större än den genomsnittlige svenskens, trots att Sverige på någon punkt har en liberalare importpolitik.

Jag tror att dessa korta konstateranden visar att EG inte är någon sorts förening för innesittare utan i hög grad har sitt engagemang förlagt till världen utanför gemenskapens gränser.

Jag vill tillägga att det självfallet inte finns någon motsättning mellan Egländernas vilja att stärka sitt ekonomiska samarbete och viljan att ta ansvar för tredje världen. Det förhåller sig ju snarare tvärtom. En stark ekonomi är en förutsättning för en generös solidaritet med tredje världen och, vill jag gärna tillägga, även med Central- och Östeuropa. Jag ser EG såsom den stabila motor, som måste bygga under vårt samarbete med Central- och Östeuropa.

Jag vill gärna uttrycka min glädje över att Pierre Schori i sitt anförande ägnade Central- och Östeuropa så stort utrymme. Jag delar dock inte hans analys helt och hållet. Som jag ser det är det snarare de länder som frejdigt tillämpar marknadsekonomins principer som i dag kan peka på framsteg och utveckling. Vi kan se på Polen och Tjeckien, f.d. Tjeckoslovakien. Vi kan t.o.m. i viss mån se på Estland, där detta händer. Vi kan se delar av utvecklingen i Ryssland, vilket ändå visar att företagskraften finns kvar. Därför delar jag inte Pierre Schoris analys i detta hänseende.

Jag har litet svårt att se att de grupper som sysslade med gemensam säkerhet i mitten av 1970-talet egentligen var de verkliga frigörarna av Östeuropa. De utgick ju från fortsatt blockuppdelning av Östeuropa. Någon riktig befrielseideologi var det väl inte fråga om.

Verkligheten är den att det under socialdemokratisk tid inte fördes någon östpolitik värd namnet. Jag skall inte påminna om en del av de pinsamheter som avslutade den socialdemokratiska epoken i förhållande till dåtidens Central- och Östeuropa. Nu för vi en östpolitik med klara riktlinjer. Som jag sade tidigare har vi tredubblat stödet till Central- och Östeuropa. Vi har avsatt ett betydande stöd till de baltiska valutorna. Vi har i hög grad mobiliserat det internationella samfundet för Baltikums sak både ekonomiskt och politiskt. Vårt suveränitetsstöd med insatser bl.a. för polis, tull och kustbevakning har blivit mycket uppskattat och något av en förebild för andra länder. Vi har med kraft engagerat oss på olika sätt och med betydande bidrag för en förbättrad säkerhet vid de sovjetbyggda kärnkraftverken. För Baltikum har regeringen sedan den tillträdde avsatt mer än en miljard kronor.

Med Ryssland utvecklar vi nu ett särskilt program för samarbete med de västra regionerna. Den vittomfattande deklarationen som statsministern har skrivit under med president Jeltsin vittnar tydligt om våra satsningar på långsiktigt samarbete med vår numera demokratiska stormaktsgranne.

Självfallet tänker vi inte slå oss till ro med det som vi nu gör. Sverige och de nordiska länderna har en stor möjlighet att agera pådrivande, att verka inom ramen för både EG och det internationella samfundet – att hjälpa till med tankar och idéer och även att dra resurser till samarbetet med Central- och Östeuropa och med Baltikum. Vi har gjort så bl.a. när det gäller valutastödet till Baltikum, där vi lyckades få Japan att i en internationell aktion i sista minuten hjälpa till att ställa upp med 100 miljoner dollar.

Vi kommer att fortsätta att verka i denna anda på den konferens som EG:s ordförandeland Danmark har inbjudit till. Den kommer att äga rum alldeles efter påsk, den 13–14 april. Då finns det möjligheter att ta upp de långsiktiga och strategiska riktlinjerna för samarbetet med Central- och Östeuropa.

Visst är det ett exempel på hur världen utvecklas och förändras när man hör Bertil Måbrink stå här i talarstolen och citera Jacques Attali, en framträdande marknadsekonom och en framträdande ledare för en bank som skall agera i Världsbankens anda på den europeiska scenen. Bertil Måbrink oroar sig för nya murar. Men jag vet aldrig att jag såg Bertil Måbrink vara nere och knacka på Honeckers mur på den tiden eller hjälpa till att riva ner den när Bertil Måbrink var en framträdande företrädare för vpk här i riksdagen.

Anf. 7 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Fru utrikesminister! Om man skall säga något om regeringens utrikesdeklaration, är det att det mesta är en huvudfråga. Det finns ingen egen identitet i den. Man skriver mycket om den europeiska identiteten, men ingenting om vår egen identitet, identiteten i svensk utrikespolitik.

Vi har tidigare talat om europeisk identitet. Det är naturligtvis en självklarhet. Det är ingen som tror att vi är någonting annat än européer. Vi vet ju det själva. Men om man upprepar detta som ett slagord hela tiden, leder det till att man förlorar platsen i FN:s säkerhetsråd. Det leder till att man krymps som människa och som nation, att man avskärmar sig från det globala, från verklighetens värld.

Vår utrikespolitik är inget nollsummespel, säger utrikesministern i sin deklaration. Förhoppningsvis är vår politik inget spel över huvud taget utan ett engagemang för verkliga människor. Var finns uttrycken för engagemang för Haitis båtflyktingar, för Moçambiques fattiga, mot Unitas antidemokratiska terror i Angola, för Thailands utnyttjade, för de sydafrikanska kåkstädernas vidsträckta elände, för de palestinska flyktingarnas oändliga väntan, för Bosnien och för den tröstlösa kalla ryska landsbygden? Jag saknar inlevelsen i mänskligt lidande, i de enskilda människooödena runt om på vår jord.

En forskare i Göteborg, statsvetaren Ulf Bjereld, har analyserat den borgerliga regeringens utrikespolitik. Jag använder hans ord för att inte verka för egensinnig här. Han säger att Sveriges fiasko i samband med att Sverige inte blev invänt i FN:s säkerhetsråd kan spåras i den nya Europafokuserade svenska utrikespolitiken. Han talar om att den svenska aktiva utrikespolitiken tidigare under socialdemokratisk ledning men med stöd av Folkpartiet och Centern kännetecknades av kritik mot supermakterna, framför allt mot Sydafrika och Sovjetunionen, men också mot Israel och USA. Han tillägger att den svenska kritiken mot andra stater, som utrikesministern ofta kritise-

rar, var mest omfattande under åren 1976–1982, då Sverige styrdes av borgerliga regeringar.

I deklarationen i dag säger utrikesministern att Sverige genom sitt ordförandeskap i ESK för första gången spelar en central roll i försöken att finna lösningar på en rad europeiska säkerhetsproblem.

Då kan jag återgå till Ulf Bjereld igen som säger att Sverige i ESK-processen var en av de stater som mest aktivt försökte jämka samman östblockets och västblockets ståndpunkter. Det behövdes just i de svåra och kalla tiderna under kalla kriget. Då behövdes självständiga aktörer, ingenjörer för freden och för blocköverskridande, för att få ihop parterna och för att mildra riskerna för kärnvapenkrig och andra konflikter. Där spelade svenska diplomater en oerhört viktig roll inom ESK-processen. Den s.k. Madridkonferensen som inrymde det hela kom till stånd tack vare mycket aktiva svenska insatser, på grund av att vi tillhörde en alliansfri nation.

Att då säga att vi nu för första gången spelar en central roll i försöken att finna lösningar på europeiska säkerhetsproblem, tror jag att Gubbstruten i Dagens Nyheter skulle kommentera genom att säga: *Fi donc, la baronesse.*

Bilden av att sitta tillsammans med europeiska politiker i möten, är inte lika med en aktiv utrikespolitik. När t.ex. statsministern reste med julskinka till våra soldater som då var i Kroatien, var det bra. Det var en nödvändig uppmuntran för dem av våra medborgare som åkte dit liksom för de nya som åkt till Makedonien. Det har ett fint syfte. Men när statsministern åkte dit och träffade Kroatiens statsminister, sade han, oss veterligt, inte ett ljud om den politik som Kroatien nu för, en militariserande politik. Det gäller alltså att inte bara visa upp sig på bilder.

Mänskliga rättigheter är ett annat område. När utrikesministern nu säger att man gärna ställer upp med att arbeta för en kommitté för mänskliga rättigheter när det gäller Mellanöstern, välkomnar vi detta. Även vi har nämligen motionerat om detta. Vi såg hur utrikesministern föga diplomatiskt hanterade detta när hon var på plats i Mellanöstern och förslaget kom upp i en något förvriden artikel som skildrade de försök och ambitioner som finns från palestiniernas sida att få till stånd en sådan kommitté. Då blev det nobben direkt. Nu kommer regeringen tillbaka, och det är bra.

Anf. 8 LARS MOQUIST (nyd):

Fru talman! Fru utrikesminister! Den svenska biståndspolitiken skulle förändras – åtminstone fick man det intrycket när regeringen presenterade sin regeringsförklaring hösten 1991. Man ville främja marknadsekonomi, man ville kunna skönja en demokratiseringsprocess, och man ville verka för mänskliga rättigheter. Två länder markerades speciellt. Man skulle slopa allt bistånd till Cuba, och man skulle ifrågasätta Vietnam. Cuba blev av med det mesta av sitt stöd. Att det var ett riktigt beslut är ostridbart. Kubanerna verkar nu på nytt fundera på att ge sig in i striderna i Angola. Det kanske var en tidningsanka, kanske inte. Det verkar ju besynnerligt att ett fattigt land som Cuba kan avsätta medel för krigsföring på andra kontinenter. Vietnam då? Nej, regeringen naggar biståndet litet i kanten men kör i stort sett vidare som om ingenting hänt.

Har regeringen inte upptäckt att man kört in i en återvändsgränd när man

fortsätter med samma sorts bistånd år ut och år in? Biståndsberoende afrikanska länder blir bara fattigare och fattigare. Vi kör fullständigt sönder ländernas egen förmåga att få ordning på sin ekonomi. Det kallas för biståndsberoende. Mängder av länder och organisationer ger bistånd i ett och samma land. Samordningen är ibland obefintlig. Missbruk, slarv, korruption, stöd till diktatorer och stöd till kommunistregimer borde ha lett till en omprövning av politiken. Men det har inte skett. Det som ändå skett är en utvärdering av biståndet till Moçambique. Översynen har det talande namnet "Bistånd under omprövning". Läser någon i regeringen den? Tar någon i regeringen intryck av den? Vi får se. Hittills har man ofta tyckts tänka att det blir bättre lycka nästa år.

Hur tänkte Socialdemokraterna föregående år när vi skulle rösta om biståndsbudgeten?

Hur tänkte ni när ni insåg att vi i Ny demokrati tänkte rösta för era välunderbyggda förslag om sänkning av biståndet till vissa länder? Jo, det blev ett förfärligt springande här i bänkarna när man insåg att jag och övriga nydemokrater tänkte rösta för era sänkningar men rösta mot när det gällde motsvarande ökningar av biståndet till andra länder. Ni hade ju klara motiv för att sänka biståndet till vissa. Men nej, då var biståndsmålet 1 % av bruttonationalprodukten viktigare. Det var alltså viktigare att sätta sprätt på skattebetalarnas pengar till ändamål som man inte trodde på än att rädda dessa pengar till andra projekt. Ett motiv var förstås också att ge oss i Ny demokrati smäll på fingrarna. Men får man hantera skattemedel på detta sätt? Det tycker ni självfallet, eftersom ni gjorde så här. Pengarna skulle bara ut, oavsett ändamålet. För att bli av med pengarna lade ni ned era röster. Bara vi nydemokrater röstade för de socialdemokratiska yrkandena. Medvetet fällde man sitt eget välunderbyggda förslag. Fick socialdemokratiska sympatisörer detta klart för sig?

Ja, så går det till i politiken. Är det ingen som tänker på att det är skattemedel vi bollar med? Hur kan man ta så lättvindigt på ett par hundra miljoner i biståndsnedskärningar när vi ökar budgetunderskottet med en halv miljard per dygn och bara räntan på vår statsskuld kostar 160 000 kr i minuten?

Nå vad vill då Ny demokrati? Jag skall bara förklara grunddragen i vår politik. Richard Ulfvengren kommer senare i debatten att gå in mera i detalj.

Vår utgångspunkt är att Sverige – precis som övriga länder inom FN – skall försöka bistå fattiga länder med 0,7 % av vår bruttonationalinkomst. Men med dagens urusla ekonomi – jag berörde det nyss – har vi inte råd. Vi får göra som vårt grannland Finland – dra ned biståndet till hälften. Vi har i våra motioner lagt oss på en nivå som uppgår till drygt 0,5 % av BNI eller drygt 7 miljarder kronor. Men i vårt bistånd på ca 7 miljarder räknar vi även in biståndet – eller som regeringen säger, kostnaderna för samarbetet – till Öst- och Centraleuropa.

Knappt en tredjedel eller 1,8 miljarder vill vi ge i multilateralt bistånd. Vi prioriterar världens största och mest explosiva problemområde – den snabba befolkningsökningen, men vi drar ned på mycket annat. Forskare visar att befolkningen i Afrika beräknas bli fördubblad på 20 år. Utan familjeplanering och utan födelsekontroll blir ju hjälpen verkningslös. Våra största miljöproblem skapas just av befolkningsexplosionen. Bland multilaterala organi-

sationer finns det sådana där Sverige är största givare i absoluta tal. I någon organisation står Sverige för 20 % av dess budget. Vi har inte råd att hålla på så här.

Nästa tredjedel av biståndet vill vi prioritera för katastrofinsatser och biståndsinsatser genom frivilligorganisationer som frikyrkor, Rädda barnen, Röda korset och liknande. Vi vill avveckla idén med programländer. Vi vill skära ned programlandbiståndet med 3 miljarder kronor.

Vårt tredje biståndsområde är hjälpen till länder i vår närhet, dvs. till Estland, Lettland, Litauen, Polen och Ryssland. Som jag sade tidigare är det enligt Ny demokratis mening skandal att så litet hjälp går till våra närmaste grannar. Vi vill öka hjälpen från regeringens föreslagna 871 miljoner kronor till 2 miljarder. Vi vill övergå till mera bundet bistånd. Vi vill ge svenskt näringsliv större möjligheter att få i gång verksamhet genom att utöka exportkreditgarantiramen till 4 miljarder kronor. Detta är en fyrdubbling i förhållande till regeringsförslaget men innebär också att vi tär på 2-miljardersramen genom anslag för vissa förlustrisker.

Strategin beträffande allt bistånd bör enligt vår mening vara att verka för global frihandel. Jag tror att BITS i sin verksamhetsberättelse angivit att om existerande handelshinder inom EG, USA, Canada och Japan reducerades med hälften, så motsvarar detta hela det internationella biståndet. Varför ser då världens rika länder inte till att man halverar sina handelshinder, skyddstullar, importrestriktioner m.m.? Det är ju ett fantastiskt hyckleri att vi först skall hjälpa fattiga länder att komma i gång med jordbruk, industri, infrastruktur, institutionsuppbyggnad m.m., men så fort utvecklingslandet försöker få avsättning för sina produkter möts man av protektionism.

Detsamma gäller de s.k. skuldlättnadsåtgärderna. U-länderna har tagit upp lån genom bl.a. Världsbanken till låga räntor. Så småningom har räntesatserna höjts, ytterligare lån har tillkommit och betalningsförmågan är ofta lika med noll. Då försöker vi och många andra i-länder att skänka pengar för att u-länderna skall bli av med sina skulder. Men egentligen – om man hårdrar det – innebär detta att Sverige ger bistånd till andra i-länder. Det syns inte så väl, för transaktionerna döljs genom tal om Parisklubb, Världsbanken m.m. Men egentligen går sådant bistånd från givarlandet, Sverige t.ex., till mottagarlandet, låt oss säga Tanzania, för att sedan sändas vidare till t.ex. Canada. Skall vi verkligen främja den sortens transaktioner? Har vi inte bättre användning för våra pengar?

Anf. 9 BERTIL MÅBRINK (v):

Fru talman! Anledningen till att jag inte nämnde Sydafrika är att Eva Zetterberg kommer att tala om Sydafrika i sitt anförande. Mellanöstern kommer Berith Eriksson att ta upp mera konkret i sitt anförande.

Låt mig säga till utrikesministern att det var väldigt dåliga exempel på länder som skulle visa att EG verkligen är intresserat av den tredje världen – Spanien, Holland och Frankrike, alla gamla kolonialmakter. Det skrämmer mig en aning och bekräftar hur EG:s biståndspolitik så småningom kommer att se ut.

Jag har inte ifrågasatt biståndet till Östeuropa. Sverige gör där en insats. Vad jag ville säga är att det inte är tillräckligt och att vi måste se på vad kon-

sekvenserna kan bli om vi inte ökar våra insatser i Östeuropa. Jag har en siffra på att katastrofen i Jugoslavien och de flyktingar som då kom till Sverige kostade Sverige åtskilliga miljarder. Kanske det hade varit bättre att vi i början av 80-talet hade gjort massiva insatser för att hindra bl.a. den ekonomiska katastrofen i Jugoslavien. Det är vad jag argumenterar för.

Jag skulle gärna vilja höra utrikesministrarnas kommentar till vårt förslag om 0,5 % av BNI i bistånd år 2000, som danskarna har fattat beslut om. Hur ser utrikesministern på det? Det skulle vara värdefullt att få utrikesministrarnas kommentar.

Om en klok bankchef, det må vara i EBRD, gör ett klokt uttalande kan det väl inte vara något fel i att jag som vänsterpartist tycker att det är bra, precis som jag kan säga att de stora kapitalisterna i Sverige gör vettiga uttalanden om vilka insatser som måste göras i Östeuropa.

Jag skulle vilja ta upp ett problem, och det gäller de mänskliga rättigheterna, en fråga som ju lyfts fram som ett viktigt ämne i våra relationer med omvärlden. Jag tycker att det är väldigt bra. Jag tror att utrikesministern och jag kan vara överens om att man aldrig kan tjata för mycket i denna så viktiga fråga.

Det finns i världen ett antal länder med skiftande politisk färg som grovt bryter mot de mänskliga rättigheterna. Jag skall nämna några som inte heller kommer undan kritiken: Kina, Indonesien, Marocko och Cuba. Problemet här, fru utrikesminister, är att Sverige inte uppträder konsekvent och med fasthet i denna fråga.

Jag vill ställa några frågor till utrikesministern: Vilka bedömningar ligger bakom det faktum att exempelvis Kina och Indonesien skall vara betjänta av svenska biståndsmedel? Vilka bedömningar ligger bakom det faktum att exempelvis Cuba inte är betjänt av svenska biståndsmedel? Såvitt jag förstår är det därför att man anser att Cuba bryter mot de mänskliga rättigheterna, vilket jag kan instämma i. Men det gör ju också Indonesien och Kina och på, kanske jag skall säga, ett ännu grövre sätt. Varför skall de få svenska skattebetalares pengar?

Jag får inte det här att gå ihop, utrikesministern. Jag tror att det är viktigt att detta klaras ut på något vis. Den här selektiva bedömningen förstår jag inte, rent ut sagt. För bryter man mot mänskliga rättigheter – det må vara vilken regim som helst i denna värld – skall vi vara konsekventa och agera på ett likvärdigt sätt gentemot alla, nämligen att inte ge sådana regimer biståndsmedel för olika projekt. Jag anser att man kan använda biståndsmedel men under förutsättning att dessa biståndsmedel går till insatser för ett kulturellt utbyte eller forskarinsatser. Då får man ju kontakt med de människor som utsätts för regimen förbrytelser. Dessa människor kan komma hit, och våra forskare kan åka till dessa länder. På så sätt kan vi bidra till att kampen för de mänskliga rättigheterna kan intensifieras. Det är endast så jag anser att man bör använda biståndsmedel.

Jag vill att utrikesministern klarar ut detta, för det är en viktig hörnsten i svensk utrikespolitik, inte minst med tanke på att Margaretha af Ugglas i oppositionen var mycket aktiv i detta avseende, vilket var bra. Men när Margaretha af Ugglas blev utrikesminister har det blivit något annorlunda. Jag tycker att utrikesministern skall förklara detta.

Anf. 10 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Jag skulle kunna kvittera Pierre Schoris göteborgska citat med andra göteborgska citat ur Pehr Gyllenhammars bok "Även med känsla", men jag låter saken bero. Var och en kan läsa själv hur Pehr Gyllenhammar analyserar och beskriver socialdemokratins utrikespolitik under den tid Pierre Schori också var mycket aktiv i den.

Fru talman! Jag beklagar däremot att Pierre Schori återkommer till vrångbilden att Sveriges EG-inträde står i motsatsställning till vårt intresse för tredje världen. Jag menar att han gör Europatanken en stor otjänst både hemma och utomlands. Han gör svensk utrikespolitik en stor otjänst.

Pierre Schori kritiserar gärna, men var är hans konstruktiva, alternativa förslag? Jag har noterat ett som jag tycker mycket märkligt inslag i årets motionsflod. Det är ett socialdemokratiskt förslag, som Pierre Schori förresten nämnde i sitt första inlägg, om att riksdagen skulle tillsätta en nationell kommission för att se över och stärka Sveriges internationella ansvarstagande. Därmed avser han, såvitt man kan läsa i motionen, snart sagt hela vår utrikespolitik, FN-politik, säkerhetspolitik, bistånd, Östeuropasamarbete och de internationella miljö- och flyktingfrågorna. Vi måste formulera en politik och manifestera ett engagemang som svarar mot de internationella utmaningarna, heter det i motionen. Man föreslår att representanter för de politiska partier som är beredda att ta ansvar och även andra delar av samhället, inkl. folkrörelserna och näringslivet, skall ingå i kommissionen.

Som jag ser det måste detta udda förslag vara ett utslag av idétorkan och ha tillkommit någon sen natt då ingen varit närvarande som fullt ut kunnat skönja dess konsekvenser. Det är ett korporativistiskt förslag som står i strid mot regeringsformen och mot svensk parlamentarism. I regeringsformen heter det att regeringen styr riket, är ansvarig inför riksdagen, att regeringskansliet skall bereda regeringsärendena och att behövliga upplysningar och yttranden vid beredningen skall inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall tillfälliga sammanslutningar och enskilda yttra sig. Det är endast på detta sätt bidrag utifrån kan komma in i beredningsprocessen.

När det gäller utrikespolitiken finns det som bekant ett särskilt organ, Utrikesnämnden, som erbjuder ett forum för överläggningar mellan regering och opposition i utrikesärenden av större vikt. En nationell kommission av den skisserade typen skulle alltså ställa Utrikesnämnden åt sidan. Också riksdagens normala roll vid utformningen av svensk utrikespolitik skulle drastiskt minska, om förslagsställarna fick sin vilja igenom.

Ett korporativistiskt organ av den typ som Socialdemokraterna föreslår hör helt enkelt inte hemma i ett demokratiskt statsskick. Det är inte bara kommissionens roll utan också dess sammansättning som är dubiös. Det vore intressant att ställa frågan: Vad menas med "representanter från de politiska partier som är beredda att ta ansvar"? Vem anger vilka dessa partier är? Är det motionärerna själva? Man kan ju fråga sig om t.ex. Moderaterna skulle få vara med. Vilka folkrörelser skulle vara kvalificerade? Hyresgäst-rörelsen, men inte Pensionärernas riksorganisation, eller tvärtom? Vilka företag skulle få vara med? Astra, men inte Saab, eller tvärtom? På vilka grunder skall detta avgöras?

Som utrikesminister måste jag också fråga mig vilken roll jag själv skulle spela i förhållande till denna konstitutionella innovation. Skulle jag få delta i kommissionens sammanträden, eller skulle jag bara få instruktion att utforma den politik som kommissionen enligt förslagsställarna skall teckna? I så fall borde jag kanske i stället kalla mig för kommissarie för de utrikes angelägenheterna, efter känd förebild från Petrograd 1917, där den förste utrikeskommissarien hette Trotskij.

Jag tror nog att vi skall låta förslaget försvinna i barmhärtighetens glömska och fortsätta att bedriva svensk utrikespolitik i normala banor enligt den gällande författningens regler.

Till Pierre Schori vill jag säga att jag naturligtvis uppskattar de konstruktiva förslag som han har lämnat i fråga om ESK-arbetet. Det är naturligtvis ändå en viss skillnad på att som medlem i den neutrala gruppen i ESK arbeta för konstruktiva förslag och på att sitta i ordförandestolen och ha en möjlighet att driva ESK-arbetet vidare.

De senaste månaderna har Sverige som ESK-ordförande medverkat till en utvidgad konfliktförebyggande roll i Kosovo och en förstärkning av ESK:s insatser för att genomdriva FN:s mot Serbien-Montenegro riktade sanktionsregim. ESK har tillsatt en sanktionssamordnare och har nu sanktionsmissioner på plats i alla grannstater – bl.a. är det en svensk som leder missionen i Ukraina. Andra insatser av ESK är t.ex. påskyndandet av arbetet att inrätta en domstol för rannsaking av krigsförbrytelser begångna i det f.d. Jugoslavien, Corellrapporten, rapportering till ESK i fråga om tillbakadragande av de ryska trupperna från Baltikum, upprättande av en förtroendeskapande ESK-närvaro i Estland, inledning av minoritetskommissariens verksamhet genom besök i Baltikum och Slovakien, beslut om upprättande av fredsmäklande ESK-närvaro i Moldavien, dialog med Usbekistans regering om ESK-granskning av kränkningar av mänskliga rättigheter i landet, dialog med FN om samordning av FN:s och ESK:s insatser för att hantera regionala konflikter och värna de mänskliga rättigheterna, förstärkning av ESK:s operativa förmåga att hantera konflikter genom viss utvidgning av centret för förebyggande av konflikter i Wien, CPC – jag tror att det var en av de tankar som Pierre Schori var inne på i sitt förslag.

Tagna var för sig kan man kanske säga att dessa insatser är begränsade steg framåt i arbetet för fred, frihet och stabilitet i Europa, men sett i ett större sammanhang är insatserna långt ifrån betydelselösa bidrag till den långsiktiga uppbyggnaden av en europeisk freds- och samarbetsordning. Det svenska ordförandeskapet ger oss en möjlighet att bidra till uppbyggandet av ett Europa, i vilket stödet för demokratins och rättsstatens ideal, för de mänskliga rättigheterna och för marknadsekonomin förstärks och fördjupas. Ordförandeskapet ger oss också möjlighet att bidra till att se till att förändringsprocessen i Central- och Östeuropa förs in i fredliga banor och – vilket inte är minst viktigt – att alla Europas stater, även Ryssland, deltar i de politiska rådslagen. Jag vill gärna betona det faktum att vi ser Rysslands deltagande i ESK-arbetet som oerhört viktigt, och vi vill bedriva en bred dialog med Ryssland.

Anf. 11 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Det är något bisarrt att utrikesministern i en utrikesdebatt ägnar sin tid åt en föreläsning om regeringsformen. Jag vill bara upplysa om att inför miljökonferensen i Stockholm 1972, inför Riokonferensen, inför den kommande kvinnokonferensen i Peking osv. tillsatte man nationella kommittéer eller kommissioner för att samla idéer och styrka bakom angelägna förslag. Jag menar att vi har ett sådant förslag.

Fru talman! Det har sagts mycket om Sydafrika här i dag, minst dock av utrikesministern. Jag tycker att det är hög tid att tala klarspråk. Apartheid har varit en av de vedervärdigaste och mest beständiga diktaturerna i modern tid. I över 80 år har ANC bekämpat detta system av minoritetsdiktatur.

Det tillhör ett av svensk utrikespolitikens noblaste drag att i över 30 år ha kunnat vara associerad med denna frihetskamp. Det finns därför anledning att hylla den demokratiska frihetskampen – jag tänker då inte på de moderater som ständigt poppar upp och säger att sanktionerna skall avskaffas inom några veckor, något som de nu har sagt i ett par år. Jag tänker inte heller på den klassiska repliken här i kammaren, när den dåtida talmannen Allard, under en debatt om Sydafrikapolitiken, vid en felsägning kallade högermannen Wachtmeister i Johannishus för "herr Wachtmeister i Johannesburg".

Jag tänker inte heller på den internationella solidaritetsrörelsen, utan jag tänker framför allt på de människor som i årtionden har kämpat mot och lidit under apartheid. De har kämpat och lidit i de sjukdomshärdar till kåkstäder som de har bott i, i Soweto, Alexandra och Blue Fountain. Det är i dessa getton som kampen för demokrati och människovärdighet har vuxit. Det är där som ANC har hämtat sin styrka.

I dessa dagar talas det mycket om vad vi skall göra gentemot Sydafrika. Vi kan göra si och svenska företag kan göra så. Men vi tänker inte på det som ligger bakom, nämligen syftet med vår politik och sanktionerna som har varit att stärka demokratin, att hjälpa människorna mot en övermäktig polisstat. Det är därför som ANC skall hyllas i dag.

ANC har efter hårda förhandlingar nått fram till en överenskommelse med regimen, en överenskommelse som vi har all anledning att respektera och underbygga genom att hålla kvar sanktionsvapnet till dess att de formella grunderna är på plats, dvs. att man i det sydafrikanska parlamentet har anhängiggjort den muntliga överenskommelsen. Det är därför som man inte omedelbart kan – som Moderaterna i går till vår förvåning ville i Utrikesnämnden – häva sanktionerna, men Moderaterna stötte på patrull genom att solidaritetens centrum – dvs. Folkpartiet, Centern och Socialdemokraterna – gjorde motstånd.

Det finns i dag anledning att uttala respekt också för de Klerk, Sydafrikas president. Han har genom mod och beslutsamhet drivit fram en process som är nödvändig. Man sitter i samma båt i Sydafrika, och man har en gemensam framtid, vilket ger mycket hopp om Sydafrika. Det är dock tack vare den internationella solidariteten som kampen har kunnat drivas just nu, enligt vad man säger i Sydafrika. Sanktionerna har haft effekt. Tacksamheten mot Sverige och Norge är stor. Det gäller nu att inte snubbla på mållinjen, fru utrikesminister.

Fru talman! Allra sist: Det tillhör befrielseströrelsen ANC:s statsmannaatti-

tyd att nu i segerns sötma också påta sig ansvaret för att – som Oliver Tambo uttryckte det i förra veckan – ”befria förtryckarna från fruktan för demokratin och framtiden. Vi får inte bli svarta rasister.”

Låt oss stödja den kampen för fortsatt demokratisering och samhällsutveckling i Sydafrika genom att fortsätta att ge vårt stöd, också när apartheid väl har försvunnit, till de demokratiska krafterna i Sydafrika.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Anf. 12 LARS MOQUIST (nyd):

Fru talman! Det är många frågor som man vill belysa i en utrikesdebatt. I utrikesutskottet har vi bl.a. behandlat ett omfattande material angående mänskliga rättigheter. Jag tycker att detta är ett utomordentligt viktigt område – vi har ju nu upplevt problemet på nära håll genom rapporter om civilbefolkningens lidanden i Jugoslavien. Jag känner personligen starkt för dessa frågor även om aktiviteterna när det gäller MR-betänkandet inte varit så stora från oss nydemokrater. Man blir dock beklämd när man ser hur svårt det är att verkligen komma människor till hjälp när ländernas regeringar helt enkelt struntar i både grannländers och FN:s fördömanden. Även här gäller det att stärka FN:s roll.

I MR-betänkandet behandlas även vår motion om tillgång till KGB-arkiven. Vi har aktualiserat frågan och också avgivit en särskild reservation till betänkandet. Vi vill att regeringen utnyttjar eventuella möjligheter att få tillgång till arkiven. Kanske kan vi då komma närmare en förklaring på Raoul Wallenbergs öde, om DC 3-ans nedskjutning liksom vad som hänt flera saknade fartygsbesättningar. Tag vara på möjligheterna att utforska dessa arkiv, om det finns sådana! Andra arkiv som kan vara väl värda ett svenskt officiellt intresse – fast av litet andra skäl – är de s.k. Stasi-arkiven i Tyskland. Mycket lär vara förstört men tveka inte att försöka att få tillgång till den information som kan vara av svenskt intresse.

En aktuell fråga som också är värd att belysa är den om människosmuggling. Det handlar om flyktingpolitik, men frågan har självfallet en utrikespolitisk dimension. Vilka åtgärder planerar regeringen för att möta hotet om illegal invandring via smugglingsbåtar? Kommer regeringen att föreslå åtgärder i Baltikum och i Ryssland för att få stopp på den här trafiken?

Ett av problemen synes vara att balterna inte skriver under FN:s flyktingkonvention. Vägen över Baltikum kommer därför att vara attraktiv för flyktingar som inte vill riskera att sändas tillbaka så snart de nått Sverige. Vilka påtryckningar gör vi mot de baltiska staterna – eller snarare vilken hjälp ger vi de baltiska staterna för att de skall känna sig mogna för ett undertecknande av flyktingkonventionen?

Ryssland lär ha undertecknat konventionen, och där träder den i kraft i maj. Balterna har litet kryptiskt sagt att de inte är tekniskt redo. Vad kan vi göra för att de skall bli tekniskt redo? Behöver de hjälp med lagstiftning, med polisiär kompetensutveckling eller var ligger problemet? Vet regeringen det, och har den några planer på att hjälpa till?

När vi nu dragit över till Baltikum, kan jag inte undgå att ta upp ytterligare en av våra motioner om att bistå våra grannländer. Det gäller förslaget att adoptera ett land. Vi vill inte ockupera, inte kolonialisera, bara adoptera. Det rör sig om en ekonomisk adoption.

I Baltikum har man svårt att få i gång handel, näringsliv, industri, miljöinvesteringar m.m. Om vi adopterade t.ex. Estland, garanterade för dess handel och valuta och hjälpte till att bygga upp samhälle och industri, skulle utvecklingen i Estland gå mycket snabbt. Vi i Sverige skulle samtidigt ge svensk industri ett handtag.

Det finns säkert många som i vanlig ordning ropar: Det går inte, det går inte! Nej, har man den utgångspunkten, går det säkert inte heller. Men inta i stället en positiv ställning – se möjligheterna, inte alltid bara svårigheterna!

Denna adoptionstanke har vi även utvecklat i ett förslag om ett givarland – ett mottagarland. Med en sådan princip – om man kunde få alla i-länder att ta sitt ansvar – skulle man komma ifrån en mängd byråkrati och en massa bortkastade pengar på vägen. Ett givarland tar då hela ansvaret för utbildning, teknisk kompetens, institutionsuppbyggnad, jordbruksfrågor, valutafrågor m.m. Mottagarlandet slipper stå med mössan i hand och tacka kanske hundratala olika givare. Där kan man i stället koncentrera sig på sin huvuduppgift, att få fart på sitt eget land.

Varför inte starta med ett gemensamt nordiskt samarbete, att fem nordiska länder tar tag i hjälpen till fem olika mottagarländer? Inte heller här finns kanske några möjligheter – bara svårigheter.

Jag skall sedan kommentera några saker som har berörts i debatten. Bertil Måbrink tog upp frågan om bundet bistånd till Baltikum på husbyggnadssidan. Det är en utmärkt tanke. Vi har en liknande motion som heter Kreativt bistånd, som bygger på information från verkställande direktören i vad jag tror är Sveriges största trähusföretag, Nordic Homes. Jag hoppas att Bertil Måbrink och vi gemensamt kan påverka regeringen i den riktning vi önskar i den här frågan.

I sitt bemötande av utrikesministerns anförande tog Pierre Schori upp frågan om avsaknaden av egen identitet i utrikespolitiken. Vill Pierre Schori att regeringens politik skall ha en egen identitet, som skiljer sig från Socialdemokraternas? I andra sammanhang pekar Pierre Schori ofta på att vi skall ha en utrikespolitik som omfattas av alla. Varför detta krav på en egen identitet?

I sitt senaste anförande tog Bertil Måbrink upp den märkliga synen på biståndet till Kina och Indonesien. Det är ju märkligt att Sverige ger bistånd till dessa länder. Jag håller med Bertil Måbrink om att det är sedvanligt hyckleri. Man snackar så mycket, men det är precis som Måbrink säger: Det vinglas fram och tillbaka, och någon konsekvent politik att yvas över är det inte.

Jag tycker att vi i Sverige borde föra en mer konsekvent politik. Säger vi att vi är emot länder som inte tillämpar demokratiska rättigheter och mycket annat, skall vi också dra oss undan därifrån och inte se till egenintresset, att det för svensk industri kanske är positivt att vi är med även i sådana länder. Har vi en viss politik, så har vi. Då tycker jag att vi konsekvent skall hålla oss till den.

Anf. 13 BERTIL MÅBRINK (v):

Herr talman! Jag skall inte gräla på utrikesministern för att jag inte fick något svar om mänskliga rättigheter. Tiden är som bekant begränsad både för utrikesministern och för oss andra. Men jag tror att vi kan vara överens

om att det är ett väldigt viktigt ämne. Kanske bör det anordnas en särskild debatt under våren via interpellationer, så att vi grundligt får penetrera det problemet.

Jag vill bara uppmärksamma utrikesministern på en sak. I bilaga 5 till budgeten, alltså Utrikesdepartementet, står det att vi inte ger några krediter till Indonesien. Det är inte riktigt sanningsenligt, för vi ger faktiskt biståndsmedel, men vi går bakvägen, om jag får uttrycka mig så, via Nordiska Investeringsbanken och Investeringsfonden.

Detta är inte bra. Det är ett exempel på dubbelmoralen i den här frågan. Så får det inte gå till. Motiveringen för att inte ge bistånd till Indonesien är ju att man där bryter mot mänskliga rättigheter och fortsätter ockupationen av Östtimor. Jag tycker att utrikesministern skall ta en titt på detta. Kanske upptäcks då att det går till på samma sätt i fråga om fler länder. Det skulle vara katastrofalt, om det är på det sättet.

Det är inte en sanningsenlig redovisning, när man skriver i budgetpropositionen att Sverige inte ger bistånd till Indonesien. Svenska biståndsmedel går ju dit via Nordiska Investeringsbanken och Investeringsfonden.

I sammanhanget vill jag också vädja till utrikesministern. Det pågår en rättegång mot FRETILIN:s ledare på Östtimor. Det är en rättegång som har föregåtts av ohyggliga saker, tortyr inte bara av Gusmao utan också stora delar av hans familj, som dessutom är försvunnen. En oerhört grym tortyr har tydligen utövats före rättegången.

Jag har fått uppgifter om att ett antal länder följer rättegången på Östtimor men att Sverige inte skulle göra det. Vi har ju haft många debatter om Östtimor, och jag har uppfattat utrikesministern så att Sverige också skulle vara med och bevaka rättegången. Jag hoppas att de uppgifter som jag har fått är felaktiga och att Sverige nu har representanter på platsen. Jag tycker att det skulle vara olyckligt om Sverige skulle utebli från den här rättegången.

Avslutningsvis vill jag säga några ord om Kambodja. Bengt Hurtig kommer att ytterligare ta upp det ämnet, men låt mig säga att insatsen i Kambodja är FN:s största, kostsammaste och svåraste operation någonsin. Här kan det uppstå ett misslyckande, och allt fler talar om ett fiasko för FN. Har FN verkligen råd att, som prins Sihanouk uttryckt det, låta Kambodja lida skeppsbrott? Och vad kommer att hända när FN:s styrkor lämnar landet efter valen i maj, om dessa kan genomföras som planeras?

Vi har motionerat om svenskt bistånd till kommande vald regering i Kambodja, bl.a. för att den skall kunna bygga upp sin försvarsmakt. Det betyder inte – jag vill understryka det – att vi vill starta någon svensk vapenexport till landet. Det är inte vapen som saknas. Sådana finns det tvärtom alldeles för mycket av, vilket bl.a. lett till snabbt tilltagande banditism. Det behövs snarare hjälp att samla in vapnen och få dem under kontroll.

Vad som behövs i Kambodja är hjälp med utbildning och kommunikationer. Ute i byarna finns varken utbildat hemvärn eller bevakning för att försvara sig mot de röda khmerernas räder, vilka vanligen kommer nattetid.

Samtidigt behövs det andra medel än militära för att utplåna det trauma som Pol Pot och hans anhang efterlämnade i människornas sinnen i Kambodja. Det görs kanske bäst i skolan, men en offentlig rättegång mot Pol Pot

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

och hans medlöpare skulle bli ett effektivt bidrag till att avdemonisera dem och skingra skräcken.

Jag vill uttrycka önskemål om att Sverige aktivt agerar i den här frågan, både i FN och på annat sätt, att FN-insatserna nu kommer att lyckas, att röda khmererna icke får möjlighet att komma tillbaka och att det blir en demokratisk vald regering i Kambodja. Sverige kan här göra många olika insatser, både sådana som jag har nämnt och mycket mera.

Anf. 14 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag avser att ägna detta anförande åt två mycket väl definierade och speciella utrikesfrågor, men jag vill inleda med att direkt kommentera Pierre Schoris sista inlägg.

Jag blev genuint upprörd över att en ledamot av Utrikesnämnden ställer sig inför allmänhet och medier och ger sitt referat av förloppet av ett sammanträde i Utrikesnämnden. Det står i strid med de grundläggande regler som allmänt accepteras för Utrikesnämndens arbete. Det blir så mycket värre då Pierre Schoris referat inte var rätt. Pierre Schori vet, men valde att låtsas som om han inte visste, att lagen förelägger regeringen i händelse av ändring i detta hänseende att lämna en skrivelse till riksdagen. Det var det som föreslogs.

Det förloppet motsvarar möjligen de veckor som Pierre Schori angav vara regeringens mål, men det intressanta med det är att den som talade om några veckors förlopp inte var regeringens företrädare.

Jag blev också ganska skakad över att Pierre Schori i sitt inlägg citerar en s.k. forskare – en person i Göteborg som han tillägnar detta förnäma epitet – som tillåter sig att kalla Sveriges voteringsnederlag i valet till säkerhetsrådet för ett fiasko. Skulle det betyda att det ur spansk synvinkel skulle utgöra ett fiasko om Spanien, som nu vann omröstningen, förlorade den? Är inte benämningen fiasko ett sätt att nedvärdera de demokratiska regler som antagits för val till ledamot av Säkerhetsrådet?

Jag skall återkomma till denna fråga i fortsättningen av mitt inlägg, som jag tänkte ägna just FN-politiken. Jag tycker att utrikesministerns anförande i dag innehöll en markering av hur utomordentligt central FN-politiken är i svensk utrikespolitik. I deklarationen beskrivs på ett tydligt sätt i hur många hänseenden Sverige engagerat arbetar för och i FN-systemet.

Mitt intresse för dessa frågor väcktes för något år sedan, när jag fick tillfälle att delta i en parlamentarikerkonferens till stöd för FN-systemet. Det var en konferens som jag deltog i med stort engagemang tillsammans med Viola Furubjelke från Socialdemokraterna.

Jag fick då lära mig saker och ting som jag inte hade en aning om. Jag har fortsatt att borra i ämnet. Jag har intervjuat personer som ägnar sin tid och sitt engagemang åt att sätta sig in i och försöka utveckla FN-systemet. Jag har självfallet med stort intresse läst det nordiska förslaget till reformeringar av FN:s ekonomiska och sociala verksamhet.

Jag har också satt mig in i hur FN:s struktur nu ser ut, och jag har någonsans bland mina papper en tablå över den oerhörda mängd av t.ex. fackorgan, sidoorgan och stående kommittéer som genom åren har kommit att in-

neslutas i FN-systemet och som givetvis har inneburit en förlust av effektivitet, sammanhållning och genuin struktur.

Jag tycker att Boutros-Gahlis uttalande om att FN-systemet har ett överskott i allmän acceptans men ett underskott i resurser är mycket träffande. Det leder mig till att dra en slutsats: Huvudmålet för svensk FN-politik måste vara att medverka till att effektivisera och på ett riktigt sätt utveckla FN-systemet.

Det behövs reformer. Det nordiska initiativet rullar vidare. Det möttes med ganska svagt intresse på ECOSOC:s toppmöte i maj. Det förmådde inte samla ett stort intresse i generalförsamlingen i höstas. Men det rullar vidare. Ett huvudmål för svensk FN-politik borde vara att aktivt stödja det nordiska initiativet för reformering av FN:s ekonomiska och sociala verksamhet. Förslagen finns. Det är inte nödvändigtvis de förslagen vi skall stödja, men det viktigaste är att ge politiskt stöd för reformerna i FN-systemet.

Den oberoende kommitté som bl.a. Ingvar Carlsson är verksam i, The Independent Commission on Global Governance, är ett annat exempel på att fler än jag anser att FN-systemet behöver en rationalisering och en effektivisering. Låt oss göra det till huvudmål. Låt inte huvudmålet vara en kamp i solen – dvs. det som uppenbarligen Pierre Schori och andra uppfattar vara solen, nämligen en plats i Säkerhetsrådet.

En plats i säkerhetsrådet skulle ju innebära att vi stängdes in i systemet och förlorade vår möjlighet att utifrån en oberoende ställning kritisera, föreslå och utveckla FN-systemet. Glöm den drömmen, Pierre Schori, och låt oss i stället arbeta för ett nytt, modernt och effektivt FN-system för 2000-talet – för fredens sekel.

Den andra delen av mitt anförande, som nu blir väsentligt kortare än jag hade trott från början, tänkte jag ägna åt Kinapolitiken.

Sverige tillämpar konceptet *ett Kina* för Kinapolitiken. Det innebär att Sverige anser att det finns *ett Kina* och att detta enda Kina omfattar även Taiwan, Hongkong och Macao.

Jag menar att det kan vara dags att om inte överge så omformulera den politiken. Uppslaget föranleds av två förändringsfaktorer som är på väg i Kinapolitiken. Den första är att Taiwan har lämnat den anledning till kritik mot Taiwans ställning och hållning vad avser mänskliga rättigheter och demokrati som tidigare förelåg och nu utgör en snabbt växande demokratisk och ekonomisk kraft. Taiwan är den trettonde handelsnationen i världen – om man nu kan få lov att kalla Taiwan för en nation.

Den andra omständigheten är det faktum att om bara fyra år, 1997, skall en väsentlig del av i varje fall Asiens ekonomiska liv – Hongkong – överlämnas till det kommunistiska systemet i Folkrepubliken Kina. Det är viktigt att Sverige i tid formulerar en utrikespolitik och är berett att ta ståndpunkt i de svåra konflikter som måste uppkomma när Hongkong skall inlemmas i Folkrepubliken Kina. Bara två år senare skall Macao av Portugal överlämnas till folkrepubliken.

Jag menar att Sverige borde kunna formulera en politik om *ett Kina* som tar in en del av de tankar som har utvecklats av Taiwans regering. I Taiwans regeringsdeklaration, den s.k. Guidelines for National Unification, vilken utgavs i februari 1991, understryker taiwaneserna idéerna om *ett Kina*, men

ger dem den tolkningen, att *ett* Kina också kan existera i flera regioner. I deklarationen talar Taiwans regering om behovet av samverkan och utbyte av handel och personliga kontakter i syfte att nå en förening mellan Kinas olika delar, under bevarande av demokrati, marknadsekonomi och rättvisa mellan de olika regionerna.

Om vi nu kunde adoptera en sådan Kinapolitik skulle vi stå redo för att också nu stödja den utveckling mot ökad demokrati i Hongkong som bedrivs av dess generalguvernör som ett mål för att garantera Hongkong en självständig ställning, och en möjlighet att välja sin egen väg såsom del av *ett* Kina.

Till sist vill jag gärna med några ord beröra Macaos ställning. Portugal är alldeles uppenbart i en oerhört underlägsen ställning i förhandlingarna om Macaos införlivande med folkrepubliken. Det är alldeles givet att ett stöd från det internationella samfundet i linje med den Kinapolitik som jag här har försökt att förklara skulle betyda oerhört mycket för Macaos möjligheter att i sina förhandlingar med Kina garantera Macaos befolkning frihet, demokrati och rätt att välja sin egen framtid.

Anf. 15 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Utrikesministern blev upprörd över att vi hade skrivit en motion, och Nic Grönvall blev upprörd över att vad som hade diskuterats i Utrikesnämnden i viss form kom ut till allmänhetens kännedom. Allt som sägs i Utrikesnämnden är inte hemligstämplat. Det borde Nic Grönvall veta, eftersom han själv sitter i nämnden. Man får i generella termer återropa vad som har sagts, såvida tystnadsplikt inte är påbjuden. I det fallet förstår jag att det svider i skinnet, men det är ett ovedersägligt faktum att Moderaterna alltid har stått för en helt annan Sydafrikapolitik än vi andra i denna kammare – med undantag för Ny demokrati. Företrädare för Centern, Folkpartiet och Socialdemokraterna var nyligen nere i Sydafrika och kunde få direktinformation. Moderaterna var naturligtvis inte där och inte heller Ny demokrati. Denna frontlinje tydliggjordes också i Utrikesnämnden och i det här ställningstagandet.

När det gäller säkerhetsrådet hoppar Nic Grönvall på en forskare som inte har samma uppfattning som han, men som har använt samma argumentation och kommit till samma slutsats som vi har gjort när vi har diskuterat frågan om platser i säkerhetsrådet. Jag skall inte upprepa det här. Vi har diskuterat detta i riksdagen. Nu säger dessutom Nic Grönvall att det var tur att vi inte kom med i säkerhetsrådet. Liksom statsminister Carl Bildt är han lättad över att vi inte kom med i säkerhetsrådet. Statsministern sade att vi inte skulle ha orkat med säkerhetsrådet jämsides med ordförandeskapet i ESK. Nic Grönvall säger att vi skulle bli instängda i säkerhetsrådet och inte kunna påverka. Vad är det för nonsens? Nic Grönvall, flera studiebesök i FN rekommenderas.

Anf. 16 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag är angelägen att understryka att jag inte gjorde gällande att förhandlingarna i Utrikesnämnden är hemligstämplade. Jag pekade bara på att det anses tillhöra god ton att man, i de fall man skall ge offentlighet åt

vad som där förekommer, åtminstone gör det korrekt. Pierre Schori försökte inte ens i denna replik lägga till rätta det fel som hans första inlägg innehöll. Jag påpekade i min inledning att den beskrivning som Pierre Schori gav står i strid med lagen. Regeringen saknar den möjlighet som Pierre Schori ville antyda, nämligen att med omedelbar verkan kunna häva en handelsblockad.

Jag tänker inte på minsta sätt sticka under stol med eller skämmas för att vi från moderat håll har givit uttryck för en annan syn på handelsblockader. Vi ser att ekonomisk tillväxt är en garanti för att de fattiga svarta innevännarna i Sydafrika skall kunna utvecklas. Vi ser inte att en svensk närvaro eller svensk handel medverkar till förtryck i Sydafrika. Man kan ha olika uppfattningar om det, men man behöver för den sakens skull inte ha uppfattningen att den som inte tycker som man själv gör nödvändigtvis skall gå omkring och skämmas. Man kan gott kosta på sig, Pierre Schori, att acceptera och respektera att det finns olika meningar i många politiska frågor.

Anf. 17 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! När jag för ett och ett halvt år sedan efterträdde er, herr talman, som ordförande i utrikesutskottet anade jag inte att det i riksdagen inte finns ett utan sexton utrikesutskott. Men så är det. Alla utskotten sysslar mer eller mindre med internationella frågor, och samma sak gäller departementen och de flesta ämbetsverken. Ingenting i regeringsformen är så stendött som den paragraf, 10:8, som föreskriver att myndigheterna skall hålla utrikesministern underrättad vid alla viktigare kontakter med utlandet.

Det här är naturligtvis ett resultat av det svenska samhällets starka internationalisering. Nästan ingenting kan längre hanteras i isolering. På alla tänkbara områden behöver vi kontakter över gränserna, med våra nordiska grannländer, med Europa och med folk ännu längre bort.

Kulturellt och ekonomiskt är Sverige ett öppet samhälle, och därmed följer också att världens vindar blåser in genom våra fönster, att vi ständigt påverkas av internationella konjunkturer och konvulsioner. Det bräckliga välstånd som vi har uppnått bygger på ett komplicerat samspel med andra länder och därmed också på ett permanent beroende av krafter som i hög grad ligger utanför vår egen kontroll.

Det är just detta som tvingar oss till internationell samverkan. När utmaningarna inte längre kan mötas på hemmaplan, när problemen spränger nationalstatens gränser, då räcker det inte med nationella parlament och regeringar. När allt annat är rörligt – människor, kapitalströmmar, miljöhot, vapenarsenaler – är det fullkomligt oundgängligt att också politiken internationaliseras.

Vi har i dag EG-motståndare som tror att Sverige skulle tappa en del av sin suveränitet genom att gå med i den europeiska gemenskapen. Verkligheten är den rakt motsatta. Vår reella suveränitet är redan kraftigt begränsad, och medlemskapet i EG är ett sätt att vidga suveräniteten, att vinna ett ökat inflytande över det öde som vi i allt större utsträckning delar med andra nationer.

Det här gäller förstås inte bara EG. Även vårt arbete i andra internationella organisationer såsom ESK, Europarådet och FN och alla dess fackorgan tjäna samma syfte: att vidga vår suveränitet och vårt reella självbestäm-

mande och att ge oss bättre möjligheter att hantera problem som både är våra egna och andra staters.

Vad som sker inför våra ögon är med andra ord att problemen flyttar utomlands och att politiken måste följa efter, att vi i allt större utsträckning måste hantera inrikesfrågor utanför våra gränser.

I dag har vi stora flyktinggrupper från det forna Jugoslavien runt om i landet. Vill vi hantera det problemet krävs inte minst större insatser i själva Jugoslavien, vilket riksdagen också två gånger beslutat om under den gångna vintern.

Många av våra föreningar kommer utomlands ifrån. Vill vi minska nedfallet av svavel är det både vettigare och mera ekonomiskt att sätta det första filtret på den polska fabriken än det femte filtret på den svenska skorstenen.

Vi kan också ta det oroliga Östeuropa som exempel. Vill vi leva i fred och frihet är det oerhört viktigt att Ryssland och Baltikum utvecklas till stabila demokratier och välmående marknadsekonomier. Att hjälpa den utvecklingen på traven är motiverat inte bara av solidaritetsskäl utan också av rena nationella egenintressen.

Karl-Göran Biörsmark och Håkan Holmberg kommer senare att tala mer om Folkpartiets syn på bistånd till u-länder och östländer. Får jag på den punkten bara betona en enda sak: När vi talar om att biståndet är 0,7 %, 0,93 % eller 1,0 %, är det lätt att uppfatta biståndsinsatserna som en ren och skär altruism och välgörenhet. I själva verket är motiven för både vår utlandspolitik och vår östpolitik långt mera komplexa. Med de tendenser mot ökad internationalisering av inrikespolitiken som vi nu kan skönja är jag för min del övertygad om att vi mycket snart kommer att spendera både 2 och 3 % av vår BNP utomlands. Redan medlemskap i EG kostar som bekant en bit över 1 %.

Herr talman! Svensk säkerhetspolitik hör till det som kommer att diskuteras livligt under de kommande åren. I vår ansökan till EG och i uttalande från både riksdag och regering har vi understrukt att alliansfriheten alltså består, men att vi också är öppna för en konstruktiv samverkan. Vi har inga problem att ansluta oss till de mål som Gemenskapen har uppställt, och vi är fullt ut beredda att verka för en starkare gemensam säkerhet i Europa.

De senaste åren har naturligtvis skapat en helt ny situation i vår närmaste omvärld. Under flera decennier var det dominerande hotet en stormaktskonflikt i Europa, men just den hotbilden har nu förbleknat. I stället har vi annat att oroa oss för; såväl regionala konflikter som akuta miljöfaror, ökad internationell brottslighet och växande flyktingströmmar.

Det här ställer nya krav på svensk säkerhetspolitik. Så sent som i fjol fattade vi ett försvarspolitiskt beslut för den närmaste femårsperioden. Själva förutsättningarna för det beslutet var en omgivning som inte längre existerar. Försvaret är i dag inte anpassat till den reella hotbilden runt våra gränser. Det är uppbyggt för att hantera risker som inte längre finns, samtidigt som det finns en rad risker som försvaret inte lär kunna hantera. Att det här krävs en rätt radikal omprövning av säkerhetspolitikens utformning är alltmer uppenbart.

En fråga som behöver tas upp är våra insatser i olika internationella aktioner inom ramen för FN och ESK. Mycket talar för att vi nu har nått den

tröskel där den sortens medverkan inte längre skall vara en extraordinär aktivitet utan en mer reguljär del av försvarsmaktens ordinarie program, men självfallet med det förbehållet att endast frivilliga krafter bör anlitas.

Herr talman! Ett positivt drag i svensk utrikespolitik är den breda samsyn som råder i de allra flesta frågor. Efter sex år i socialutskottet där vart och varannat betänkande innehöll tio eller tjugo reservationer var det för mig något av en kulturchock – en positiv kulturchock – att komma över till utrikesutskottet. Där är enigheten mycket stor och reservationer förekommer mycket sparsamt.

Den här samsynen märks också mycket tydligt i de partimotioner som det största oppositionspartiet har väckt. Den socialdemokratiska biståndsmotionen finner jag i sina grunddrag mycket sympatiskt. Det är egentligen bara på några få och relativt perifera punkter som det råder någon större oenighet mellan denna motion och regeringens politik.

Ingvar Carlssons motion om östbiståndet är mer kritiskt hållen. Här klagas man över att volymen är för låg, att organisationen är kaotisk och att det saknas en vision och en klar strategi för östbiståndet.

Detta med volymen är det förstås lätt att hålla med om, men något konkret förslag om högre volym spanar man förgäves efter i motionen. Volymen var ju inte precis större under föregående regering, och inte var organisationen mindre kaotisk. Vad visionen och strategin anbelangar lyser den också med sin frånvaro i den här motionen. Här, liksom på andra områden, nöjer man sig med att ropa på en kommission som skall lösa alla problem.

Låt mig sedan säga några ord om andra utrikespolitiska frågor. Jag finner att det även här råder en påtaglig enighet på de flesta punkter. I några frågor har Socialdemokraterna emellertid drivit kritik mot regeringen, men även här tycker jag ofta att kritiken är litet halvhjärtad.

Jag har med mig i talarstolen en tjock bunt med artiklar och anföranden av Pierre Schori där han angriper regeringen för kallsinne gentemot FN:s fredsbevarande operationer. Under hela hösten, och även i sitt anförande i dag, har Pierre Schori anklagat regeringen för att ägna för liten uppmärksamhet, för litet intresse och för litet engagemang åt generalsekreterarens önskemål om insatser i olika typer av väpnade aktioner, framför allt den i Somalia.

Mot den bakgrunden var det med en viss överraskning som jag läste Socialdemokraternas motion. Vad är det de föreslår? De föreslår en minskning av de 150 miljoner som regeringen vill anslå för FN:s fredsbevarande operationer. I fjol hade vi en debatt här i kammaren där det visade att Socialdemokraterna, efter en lång kampanj för ökade insatser för skuldåtgärder, i sin motion föreslog en minskning med 100 miljoner jämfört med vad regeringen hade föreslagit för detta ändamål.

I år följer man upp den här långa kritiken av regeringen när det gäller FN:s fredsbevarande operationer med att föreslå mindre resurser. Jag måste fråga Pierre Schori: Menar ni allvar när ni kritiserar regeringen eller menar ni inte allvar med era motioner?

Anf. 18 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Att det råder stor enighet i utrikesutskottet, större än i andra utskott kanske, beror på flera saker. Det finns ett slags styrkebälte i väsent-

liga frågor mellan mittenpartierna och Socialdemokraterna, och ibland också kds. Det är värdefullt. Det är värdefullt för kontinuiteten och för vår utrikespolitik. Moderaterna är isolerade, som oftast.

Det beror också på att vi har en skicklig ordförande – nu som tidigare, herr talman – som också här, när han i milda termer angriper vår politik gör det med stringens och humor. Det behövs här i kammaren, i vårt land och i världen.

Jag kan inte säga annat om hans kritik än att det återigen är ett ovedersägligt faktum att Sverige var det land som genom Dag Hammarskjöld uppfann idén med de fredsbevarande operationerna, de blå baskrarna. Ända sedan Dag Hammarskjölds, Gunnar Jarrings och Olof Palmes tid har vi haft en topposition när det gäller att ställa upp för FN, för freden och för människor i nöd. Men nu har vi halkat ner på 29:e plats. Trots allt vad ni säger och trots Daniel Tarschys humor ligger Sverige nu på 29:e plats.

Anf. 19 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill först tacka för de ampla lovorden. Jag vill bekräfta att det råder en samsyn inom utrikesutskottet. Den omspanner även Moderaterna. Den omspanner regeringspartierna och Socialdemokraterna. Sedan händer det ibland att samsynen avtar när vi närmar oss ytterkanterna i utskottet.

Jag tror inte att det är en fråga om humor hur man utformar sina motioner. Det är viktigt att man för en konsekvent politik. Om man driver en viss linje att något måste prioriteras, t.ex. skuldavskrivningsåtgärder eller FN:s fredsbevarande operationer, måste man även vara konsekvent när man formulerar sitt eget alternativ till regeringens politik och allokera mera resurser till just detta.

Det är detta som överraskar mig. År efter år finner jag att just de frågor som Socialdemokraterna har drivit särskilt hårt i debatten vill de prioritera ner när det handlar om fördelning av resurser. Det blir, säger Pierre Schori i ett anförande den 14 oktober 1992, något av en läpparnas bekännelse om man inte ställer upp när det verkligen gäller. Just det! Det är i partimotionen om biståndet varje år som man markerar vad man har för grundläggande prioriteringar. Därför tycker jag att det är litet sorgligt att inte Socialdemokraterna tillmäter det egna budgetalternativet det allvar som den egna deklarerade politiken kräver.

Anf. 20 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är alltid ett öde för mig att komma efter Daniel Tarschys. Det tar alltid litet tid att sänka talarstolen.

För ett par år sedan besökte jag en liten ö i Kalmarsund. Det är en mycket egendomlig ö. Den är nästan helt steril. Det beror på att den är bebodd av en fågel som kallas för mellanskarv. Mellanskarven har den egenheten att den förorenar sin omgivning så totalt att den så småningom blir helt obeboelig. Det är ett intressant naturstudium, men det är dess värre också något som ger anledning till en del reflexioner av mer globalpolitisk karaktär.

Det är inte bara mellanskarven som har en tendens att förorena sin omgivning så att man hotar sin egen existens. Det är också någonting som vi männi-

skor ägnar oss åt. Nu har vi mer än en liten ö i Kalmarsund att leva på. Vi har ett ganska stort jordklot. Om man ser hur miljöproblemen håller på att utvecklas, går det med matematiska modeller att se fram mot den tidpunkt då ungefär det som har hänt på den här ön i Kalmarsund händer på vårt jordklot, nämligen att vi har gjort vår egen omgivningsmiljö obeboelig.

Man kan se många allvarliga symtom på detta, och vi känner alla till dem. Här hemma gäller det försurningen av våra skogar och luftföroreningar som leder till klimatrubbningar. I går fick jag höra att i dag är det Matsmässa. Då skall vintern vara slut. I stället har den börjat. Medan vi har haft en grön vinter här har det i stället varit snöstormar på Balkan och i södra Libanon. Det har drabbat människor som har problem nog ändå.

Man diskuterar allvarligt om den stora växthuseffekten nu faktiskt är på gång. Internationella försäkringsbolag börjar avstå från att försäkra hus på utsatta öar därför att stormfrekvensen har ökat så kraftigt. Man undrar om det beror på långsiktiga klimatrubbningar.

Vi känner väl till problem som ökenutbredning och skövling av tropiska regnskogar. Det är inte bara ett problem för de människor som råkar bo i dessa områden. Det får också konsekvenser som vi i dag inte kan överblicka för hela det globala klimatet.

Vi lever på naturresurser som är ändliga, och man kan också med matematiska modeller göra mer eller mindre säkra bedömningar av när vissa av vår existens avgörande naturresurser är uttömda eller obrukbara. Vi tär på ett miljö- och resurskapital som inte varar i evighet.

Den förbrukningsexplosion som pågår och som är ett hot mot vår existens, inte på årtusendens sikt, utan kanske på århundradens eller rent av årtiondens sikt, beror till mycket stor del på vår egen ökade konsumtion i den rika världen. I dag är det den viktigaste drivkraften bakom förbrukningsexplosionen. Men det är självklart att den snabba befolkningsökningen i tredje världen är ett lika stort hot, i synnerhet om man skulle tänka sig att tredje världens människor skulle kunna få drägliga livsvillkor och utrymme för en motsvarande konsumtionsökning.

Detta blir sedan en del i en ond cirkel, där miljökatastrofer, fattigdom och elände leder till konflikter, folkflyttningar, nya motsättningar, nya konflikter och krig, som i sin tur bidrar till att förvärpa den misär som vi skapar genom vår fortgående miljöförstörelse. Därför finns det också ett tydligt samband mellan förintelsen av vår livsmiljö på många håll på jordklotet och övergripande säkerhetsproblem.

Det här, herr talman, är naturligtvis en mycket pessimistisk bild, och jag löper risken att sälla mig till kretsen av domedagsprofeter. Jag tror nu inte att vi är obönhörligt på väg mot någon slags domedag. Jag tror att det finns möjligheter att vända denna utveckling, men det är mycket svårt. Vi har det mesta kvar att göra, och det kräver en oerhörd målmedvetenhet.

Det finns många positiva tecken. Det finns exempel på att långvariga och förödande konflikter så småningom kan närma sig en positiv lösning. Det som vi just nu känner som mycket aktuellt är naturligtvis utvecklingen i Sydafrika, där vi ser möjligheten till apartheidsystemets slut.

Det som vi nu ser i Sydafrika är också ett bra exempel på vilken roll det spelar när världssamfundet tar sitt ansvar, när man inte bara låter förhållan-

dena bli en angelägenhet för de människor som bor i det berörda området, utan också internationellt vill ta ett ansvar.

Från svensk sida kan vi naturligtvis med tillfredsställelse notera den pådrivande roll som vi har spelat här. Därför är det litet egendomligt när man märker att inte bara Ny demokrati utan även en moderat företrädare som Nic Grönvall tycks vara mycket illa till mods över att Sverige tillsammans med andra har kunnat medverka genom påtryckningar, sanktioner och ett aktivt stöd till demokratiörelsen för att åstadkomma den lyckliga utveckling som vi nu ser. Det är egendomligt och beklagligt att det inte finns en full uppslutning bakom denna linje i Sveriges riksdag.

Till de positiva tecknen hör naturligtvis också de ansträngningar som görs att skapa ordentliga internationella handlingsinstrument. Stärkandet av FN:s roll, där många förbättringar är ett faktum och där mer kan göras, är ett exempel på det. Ett annat är ESK, som omfattar så stora och viktiga områden, men där det återstår mycket för att få verkligt kraftfulla handlingsinstrument. Sverige har där ett särskilt ansvar genom sin ordföranderoll. Ytterligare ett är EG-samarbetet, som visserligen geografiskt är mera begränsat, men där basorganisationen har mera kraftfulla instrument för att åstadkomma ett internationellt samarbete kring gemensamma frågor än någon annan internationell organisation.

Det måste vara ett centralt intresse för svensk utrikespolitik att medverka till att EG/EU verkligen kan bli ett instrument för att angripa internationella miljö- och överlevnadsfrågor, både inom sitt eget område och globalt tillsammans med andra internationella krafter. Det hör också till det mera förbluffande i svensk utrikespolitik att den svenska vänstern är så totalt blind för det ansvar som vi har för att påverka EG:s roll i den globala politiken framöver.

Det är väsentligt, och det har framhållits tidigare här i debatten, att vi är medvetna om att det är de här globala problemen som är det allra viktigaste. Även när vi diskuterar Europapolitik, EG och Östeuropa är det våra möjligheter att medverka till en lösning på de globala problemen som är det allra viktigaste, och vi måste se till de instrument som där finns.

Den kortsynthet som framför allt Ny demokrati ger uttryck för när man säger att vi skall koncentrera vårt engagemang till våra närmaste grannområden visar att man inte förstått de globala beroendeförhållanden som gör att det som händer i Afrika, Asien och Latinamerika också är av avgörande betydelse för vår egen vardag.

Låt mig till sist säga, herr talman, att den samstämmighet om utrikespolitiken som tidigare kommenterats är mycket viktig. Socialdemokraterna känner naturligtvis ett behov av att med jämna mellanrum hacka på regeringen och försöka måla upp motsättningar som i verkligheten inte finns, och det är ibland beklagligt, eftersom det försvagar vår utrikespolitiska situation.

Man har nu föreslagit en kommission. Inte heller jag tror på en lösning som ersätter utrikesminister, riksdag och Utrikesnämnd. Däremot vill jag påminna om ett gammalt Centerförslag om en ordentlig u-landspolitik utredning. Moderaterna har ett liknande förslag. Kanske det ändå finns förutsättningar för ett gemensamt samråd när det gäller vår tredjevärldenpolitik.

Anf. 21 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Den kommentar som Pär Granstedt gjorde till mitt inlägg måste tillrättaläggas i den meningen att Moderata samlingspartiet står lika engagerat bakom målet för Sydafrikapolitiken, det avskyvärda apartheidsystemets avskaffande. I valet av vilka medel som skall tillämpas har vi under det senaste året haft en annan hållning än övriga partier i regeringen.

Jag vill också säga att anledningen till att frågan över huvud taget behandlades i Utrikesnämnden dels var de framsteg som gjorts i Sydafrika på vägen mot ett avskaffande av systemet, dels att det land som det refererades till förut här i debatten, nämligen Norge, i går meddelade att man hade beslutat att häva sina sanktioner.

Det är alltså inte, som en lyssnare möjligen kan få intryck av, fråga om ett moderat förslag som går ut från en allmänt negativ hållning till apartheidpolitiken. Alls inte – det är ett ståndpunktstagande till den lämpligaste tidpunkten för avvecklingen av handelssanktionerna, bl.a. i överensstämmelse med grannlandet Norges hållning.

Anf. 22 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag sätter värde på det förtydligande som Nic Grönvall gjorde. Nu är det historiskt så att Moderaterna inte har stått bakom den svenska sanktionspolitiken mot Sydafrika, utan under årens lopp har varit ganska kritiska. Jag uppfattar ändå Nic Grönvalls uttalande så att man nu inser att denna sanktionspolitik har varit ett väsentligt bidrag till den framgång som vi tycker oss skönja för Sydafrikapolitiken och att diskussionen snarare handlar om tidpunkten.

Jag får väl erkänna att jag har också uppfattat de diskussioner som fördes t.ex. i går så att det handlar om de exakta formerna för att avveckla sanktionerna. Jag tycker att man har gjort en värdefull omvärdering från Moderaternas sida genom att i princip ge stöd för vår sanktionspolitik gentemot Sydafrika.

Jag hoppas att vi gemensamt kommer att kunna arbeta för ett kraftfullt svenskt stöd för den fortsatta processen i Sydafrika. Vi måste vara på det klara med att mycket återstår att göra när den politiska apartheidens avvecklats för att skapa ett system som verkligen ger samma möjligheter för alla, oavsett hudfärg, att utvecklas i det landet. Det kräver ett aktivt svenskt bistånd framöver.

Anf. 23 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Pär Granstedt tar upp frågan om vår biståndspolitik. Hans kommentar är att vi inte ser sambanden mellan fjärran länder och näraliggande länder. Vi ser visst sambanden mellan fjärran länder och näraliggande länder. Men vi har sett hur erbarmligt biståndet har utnyttjats i tredje världen. Vi anser att biståndet kan styras bättre i näraliggande länder, såsom länderna i Baltikum. Behoven är enorma även där. Jag har själv fått inblick i problemen vid ett besök i Riga för något år sedan.

Vi tycker att det är rimligt att satsa minst 2 miljarder kronor i Baltikum. Jämför regeringens förslag till bistånd, nämligen 240 miljoner kronor till sydafrikanska organisationer, med 871 miljoner kronor i det totala biståndet till

Öst- och Centraleuropa! Jag tycker att det talar för sig själv. Det är en skandal.

Anf. 24 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det finns en gammal historia om en man som hade tappat sin nyckel. Han stod under en gatlykta och letade efter nyckeln. Någon frågade hur det gick för honom och undrade varför han inte hittade den. Mannen sade att han hade tappat nyckeln i mörkret men att det var lättare att leta efter den under gatlyktan där det var ljusare.

På samma sätt är det naturligtvis riktigt att det är lättare att ägna sig åt bistånd i våra närmaste grannländer. Men problemet är att med det biståndet kan vi inte hjälpa till att lösa den typ av globala problem som har sina rötter i Afrika, Asien och Latinamerika. Det är ingen ersättning för insatser i tredje världen att göra insatser i Baltikum. De insatserna behövs också. Jag tror att vi har en samsyn om vikten av att göra så mycket som möjligt. Men det ersätter inte behovet av att göra saker i andra delar av världen.

Ni i Ny demokrati är kortsynta. Ni inser inte att också för vår långsiktiga välfärd måste vi medverka till att skapa drägliga livsvillkor för människor på andra sidan jordklotet. Vi måste medverka till att skapa en utveckling där inte öknarna tillåts breda ut sig, där inte regnskogarna tillåts förödas, där inte mängden föroreningar tillåts öka, där inte befolkningen tillåts öka ohämmat osv.

Det är inte någon lösning att säga att vi skall ta hand om sådant som är oss mest geografiskt näraliggande. Vilka skall då hjälpa till i de avlägsna områdena där det inte finns några rika länder över huvud taget som kan ställa upp, utan bara fattiga länder och fattiga människor?

Anf. 25 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Insikterna från vår sida när det gäller bistånd till fjärran länder och näraliggande länder är kanske begränsade, Pär Granstedt. Det är möjligt att vi inte har sett alla samband. Det kan ligga mycket i det påståendet. Det gäller även "nyckelfrågan". Det är kanske lättare att se problemen i vår närhet än när de ligger långt borta.

Men jag inser att vi inte har pengar till allt. Med ett budgetunderskott på ungefär 200 miljarder kronor och med en ränta på statsskulden som ökar, vilket jag nämnde i mitt tidigare anförande, har vi helt enkelt inte råd. Vi har inte råd att satsa allt.

Då måste vi göra en prioritering. Vår prioritering är att satsa på ett bistånd till Öst- och Centraleuropa, främst till Baltikum.

Anf. 26 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Ny demokrati för en principargumentation mot bistånd till tredje världen. Ni föreslår också totala nedskärningar, inte bara omfördelningar.

Att ha pengar eller inte är en fråga om prioritering. Vi diskuterar belopp som motsvarar ungefär vår samlade chips- och läskkonsumtion. Vi har alltså råd att konsumera de kvantiteter chips och läsk som det är fråga om. Men enligt Ny demokratis uppfattning har vi inte råd att göra något mer allvarligt

åt världssvält, global miljöförstöring i tredje världen osv. Jag tror att Ny demokrati inte ser sambanden, dvs. att om de globala problemen inte löses kommer vi inte heller ha större möjligheter att ägna oss åt chips och läsk i framtiden.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Anf. 27 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Pär Granstedt hävdar att vänstern inte tar något globalt ansvar. Då talar väl Pär Granstedt mot bättre vetande. Är det några som har tagit sitt globala ansvar både förr och nu är det väl vi i Vänsterpartiet. Vi har t.ex. inte skurit ned biståndet till de fattiga länderna med 1,5 miljarder kronor. Det har bl.a. Pär Granstedts parti medverkat till. Det gäller även en del andra åtgärder.

Syftar Pär Granstedt på att vänstern säger nej till medlemskap i EG? Skulle det vara brist på globalt ansvar? Då får han väl anklaga en stor del av sitt eget parti också för att inte ta detta globala ansvar, plus en del andra partier i den här riksdagen.

Anf. 28 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag håller gärna med om att vänstern tar betydande globalt ansvar i ord. Vänsterns retorik när det gäller globala frågor är mycket imponerande. Jag tjuvas av mycket av det som Bertil Måbrink och andra säger.

Det som förvånar mig är att man inte inom vänstern inser att Europeiska gemenskapen/Europeiska unionen är ett av de allra viktigaste instrumenten vi har till vårt förfogande för att påverka den globala verkligheten. Det innebär inte att jag är okritisk mot det sätt som EG fungerar i dag och den politik som förs i dag av EG. Men verkligheten är att EG:s sätt att fungera blir av avgörande betydelse för den globala verkligheten.

Jag har haft många tillfällen att resa i tredje världen och träffa människor som lever där. De har stor respekt för Sveriges agerande och hur vi når våra biståndsmål. Det är alltid glädjande. Men mycket snabbt i samtalen kommer man över på deras funderingar om EG:s roll.

Från tredje världens synpunkt är det viktigt att EG spelar en progressiv, positiv, roll i de globala frågorna. Naturligtvis är det bekymmersamt om EG inte kommer att spela den rollen. Det här resulterar ofta i en vädjan om svenskt engagemang för att påverka EG i rätt riktning. Det är där jag menar att vänstern står för en strutspolitik, när man inte är beredd att ens allvarligt överväga att Sverige skall gå in och försöka påverka EG:s globala roll.

Anf. 29 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag upprepar: Pär Granstedt får klara av sina interna parti-problem där de hör hemma. Vi i vänstern är mycket väl medvetna om vad vi står för. Vi säger ja till Europa och hela världen. Vi behöver inte vara med i EG för att ta itu med de globala problemen. Vi anser att det kan Sverige göra på ett bättre sätt utanför EG, men naturligtvis i samarbete med EG.

Det var inte så länge sedan vi hade en debatt i kammaren just om det katastrofala i Europacentreringen, som fördes fram bl.a. från moderat håll. Nu får vi höra att också Pär Granstedt har sällat sig till högersidan.

Jag tycker att Pär Granstedt skall börja med att studera våra konkreta för-

slag när det gäller insatser i tredje världen. Vi står för dem, och de är väl underbyggda, Pär Granstedt.

Anf. 30 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Tänk om Bertil Måbrink skulle ta och studera Centerns ställningstagande i EG-frågan! Vi har fattat två stämmobeslut, som innebär att Centern står bakom Sveriges strävan efter medlemskap i EG. Och vi ställer upp på den förhandlingsprocess som Sverige nu är inne i.

Vi ser också en rad praktiska problem, som vi tycker måste diskuteras innan slutgiltig ställning tas. Men skillnaden är att vi ser att EG är ett viktigt instrument för att påverka också de globala frågorna. Vi ser ett väsentligt värde i att Sverige framöver kan påverka EG:s politik på de här områdena.

Bertil Måbrink och Vänstern säger visserligen retoriskt ja till Europa, men man säger kategoriskt nej till det viktigaste instrumentet för att påverka Europas utveckling och Europas roll i det globala perspektivet. Man säger nej utan att allvarligt ha gått in i en prövning av denna möjlighet.

Förste vice talmannen anmälde att Bertil Måbrink anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 31 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! De politiska grundvärderingar eller basvärden som Kristdemokraterna utgår från i sitt arbete har det hämtats inspiration till från den kristna etiken. Vi, liksom kristdemokrater i andra länder, försöker att ta till vara de delar av den kristna etiken som är tillämpbara inom politikens kompetensområden. Den kristna inspirationen har framför allt givit oss synen på människan som en person med kropp, själ och ande, som är både fri och ansvarig, och som har ett okränkbart värde. Vi anser att människans personliga värdighet och värde är av avgörande betydelse för att kunna bygga upp ett demokratiskt samhälle.

I de kristdemokratiska grundbultarna ingår också förvaltaransvar och broderskap, eller som jag hellre säger: gemenskap.

Människan är skapad för gemenskap. Hon utvecklas i ett nära förhållande till de små och naturliga gemenskaperna. Människan är människa i samma grad som hon är medlem i en gemenskap av människor där hon upplever sig ha en uppgift och kan betyda något för någon eller några.

Den kristdemokratiska människosynen förpliktar oss därför att föra en aktiv politik för demokrati och mänskliga rättigheter. Det är lätt att konstatera vilka välgörande effekter som den nu relativt långdragna respekten för mänskliga rättigheter och demokrati har haft på Västeuropa generellt sett. Det är likaså lätt att entusiasmeras av de positiva trender som vid slutet av 80-talet i det förra Sovjetunionen, Östeuropa och Latinamerika kunde anas. Jag tänker bl.a. på de många diktaturernas fall i land efter land i många världsdelar.

Herr talman! Tyvärr är det sorgligt att behöva konstatera att vår värld nu befinner sig i ett tillstånd som framkallar pessimism och oro. Jag tänker närmast på att kommunismens och Sovjetunionens sönderfall friggat farliga krafter, t.ex. en stark nationalism med bl.a. etniska utrensningar som conse-

kvens – etnonationalism. Läget i vår värld, när och fjärran, tillåter inte oss eller de andra västliga demokratierna att blåsa faran över. Den nya världsordningen är ännu bara en skiss över hur det skulle kunna se ut. Afrika – den på många sätt olycksdrabbade kontinenten – det forna Jugoslavien, Mellanöstern och Cambodja räcker som argument för förnyat engagemang i vår världs angelägenheter.

FN är vårt lands och övriga länders högsta forum för diskussioner när det gäller fredsfrågor och frågor om mänskliga rättigheter. I och med den anda av samförstånd som inträffade under den senare delen av 80-talet bland de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd har FN även blivit en relativt handlingskraftig organisation. Många hävdar att Kuwaits frigörelse från Saddam Husseins invasion var det första verkliga provet på FN:s förnyade kraft.

FN:s arbete ger hopp till världens folk, men det ger även gigantiska förväntningar. Förväntningar om trygghet och skydd åt människovärdet vilar på att FN-stadgans mänskliga rättigheter hävdas. Rätten till liv, till fysisk okränkbarhet, till samvets- och religionsfrihet, till yttrandefrihet, till samlingsfrihet, till fria och hemliga val, till en självständig domstol, till respekt för privatlivet och familjelivet samt till skydd mot diskriminering är ännu i dag långt ifrån självklara rättigheter. Världsbilden ser ganska dyster ut.

Herr talman! I dag, i början av år 1993, befinner sig världen och FN inför mycket stora utmaningar. Parallellt med FN:s förnyade kraft har vi en situation med många regionala konflikter, som ofta har inslag av inbördeskrig. FN är nu engagerat på ett femtontal platser med styrkor som motsvarar över 50 000 soldater och observatörer. Förutom operationen i Somalia, som för övrigt inte sker direkt i FN:s regi, inger verksamheten i Cambodja och det forna Jugoslavien stor oro.

Jag tänker uppehålla mig ett slag vid det forna Jugoslavien. Den naturliga grunden för samhälle och stat utgörs av den minsta och viktigaste gemenskapsenheten, familjen. I det forna Jugoslavien slås nu familjerna sönder och dess medlemmar utsätts för mord, för systematiska våldtäkter på både kvinnor och barn i tiotusental och för förnedring utan motstycke. Hela samhällen är skövlade och människor är lemlästade.

Utan omfattande medverkan av världens stormakter kommer det forna Jugoslaviens lidande inte att upphöra. Jag anser därför att Sverige måste utnyttja sin röst och goodwill för att förmå stormakterna att ingripa.

Jag har den absoluta uppfattningen, som också understöds av experter och strateger på området, att det nu är dags för de internationella samfunden FN och ESK att överväga massiva insatser med skyddstrupper. Syftet skall vara att få slut på dödandet, våldtäkterna, brutaliteten och den etniska utrensningen. Sedan återstår självfallet långa och svåra förhandlingar för att skapa stabilitet i området, och skyddstrupperna bör naturligtvis finnas kvar så länge som de behövs.

Herr talman! Jag är inte krigisk av mig i ordets rätta bemärkelse. Jag vill inte ha mer blodsutgjutelse än vad som till min och andras stora fasa redan skett. Men något måste göras nu, och då kan det här vara en väg.

Den tribunal som så småningom skall döma krigsförbrytarna, och i syn-

nerhet de serbiska friskarorna för brott mot mänskliga rättigheter är i hög grad behövlig. Förövarna måste pekats ut så att de åtminstone blir personae non grata i världen. Men vi får inte glömma att det endast är plåster på såren. Brotten har ju redan begåtts – och de sker nu.

Som jag redan sagt har tiotusentals kvinnor och barn utsatts för upprepade våldtäkter, människor har skändats och har fått se på hur anhöriga har torturerats och mördats. Som en ytterligare liten gest till dessa skulle Sverige kunna bidra med lindring genom att ta initiativ till psykologisk, psykiatrisk och somatisk hjälp. Med andra ord skulle Sverige kunna understödja bildandet av team och hjälpstationer o.d. – även för de skändade flyktingar som nu finns i vårt land.

Den enträgna och modiga FN personal som varje vecka försöker nå fram med matkonvojer är värd all respekt. Den glädje som dessa konvojer framkallar, framför allt hos de bosniska muslimerna, är rörande. Tyvärr når dessa konvojer alltför sällan fram på grund av de serbiska friskarornas nyckfullhet och illvillighet. Men om dessa vägburna konvojer endast har en begränsad framgång borde Sverige ta initiativet att initiera luftbroar eller luftlandsättningar av mat och mediciner, som en mer aktiv metod än den icke helt okontroversiella matbombningen som nu diskuteras i FN och i USA. Eftervärlden kommer att döma oss hårt om vi inte gör vad vi kan för det forna Jugoslavien.

Herr talman! Dagens krig förs inte längre på klassiska avgränsade slagfält utan omfattar stora ytor. Under hela 1900-talet har detta medfört att tredje part, nämligen civilbefolkningen, i allt högre utsträckning drabbas. Framför allt är det många kvinnor och barn, som inte bär vapen, som drabbas. En företeelse som är sällsynt skadlig och inhuman är de antipersonella minor som finns spridda över hela världen.

Jag fäster därför stort hopp till att en översynskonferens i FN:s regi om inhumana vapen skall komma till stånd, vilken för övrigt utrikesministern har lovat att stödja och att arbeta för.

Jag ser fram emot den dag då den europeiska unionen inte behöver ödsla så mycket energi i sitt arbete med en fördjupning av strategi och verksamhetsplanering och på hur man kan utvidga sina kompetensområden. Den energin behövs så väl för att på ett positivt sätt öka utlandsgemenskapen, både när det gäller det som finns i den absoluta närheten och när det gäller det som finns längre bort, i den tredje världen.

I den tredje världen behöver speciellt kvinnans och flickbarnets situation sättas i fokus. Såsom exempel kan nämnas att ca 90 miljoner flickor utsätts för könsstympning. Det sker främst i Afrika, i länderna kring Afrikas Horn, men också i andra världsdelar. Könsstympningens enda syfte är att ge mannen full kontroll över kvinnan.

I alla situationer där mänskliga rättigheter fokuseras och diskuteras anser jag att från mänsklig rättighetssynpunkt den vidriga frågan om kvinnlig könsstympning måste lyftas fram. Program måste utarbetas, så att man kommer åt problemet och kan åtgärda det.

Herr talman! Jag har här berört en del frågor som kan behandlas utifrån de kristdemokratiska grundvärderingarna, där respekten för människovärdet är en dominerande grundbult.

Herr talman! "Eftersom krig börjar i människors sinnen, är det i människors sinnen som försvaret för fred måste byggas." Unesco-stadgans inledningsparagraf från 1945 gäller i hög grad i dagens värld. Försvaret för freden måste byggas i människornas sinnen.

Därför måste hela tänkandet förändras – från det manligt militära med våld och missiler, till det arketypiskt kvinnliga med samtal, förhandlingar, lösningar av konflikter utan våld.

Därför måste instrumenten och metoderna förändras från kulor och krut till att lösa konflikterna i förebyggande syfte. "Det gröna bordet" måste komma till heders men få verkliga möjligheter att bli samlingsplatsen för konflikters lösande.

Det kalla kriget karakteriserades av en tro att fred kunde skapas med våldets medel. Freden skulle byggas på en kombination av avskräckning och förtroendeskapande åtgärder. Nu, när det kalla kriget är slut och andra hot än militära växer – sociala, etniska, kulturella och religiösa – blir huvudproblemet att lösa, inte att låsa, konflikter. De nya konflikterna kan inte lösas med gamla militära metoder.

Fred med fredliga medel blir en fundamentalt ny utmaning. En ny medvetenhet om konflikter som sådana, konflikters psykologi, förhandling, medling, skiljedom, förlikning och våldsförebyggande åtgärder blir nödvändig.

Att hantera konflikter i förebyggande syfte kommer att ställa andra krav och annan kunskap än att möta konflikter med militära metoder. Konfliktnalys, krigsriskutvärdering och tidig förvarning måste ingå. Om inte detta lyckas i tid måste olika typer av civila och militära *fredsbevarande* åtgärder sättas in, t.ex. övervakning av vapenvila, buffertzoner etc. Samtidigt behövs *fredsskapande*, dvs. alla typer av förhandling, medling, skiljedom och *fredsbyggande*, som försoning, gemensamma utvecklingsprojekt och skapandet av nya strukturer, som tar bort orsakerna till våldet och samtidigt fungerar förebyggande.

Allt detta kan och måste utvecklas till en sammanhängande politik i Sverige, ESK och FN.

Grunden för detta finns i den politik som har kallats den gemensamma säkerhetens politik – säkerhet och samarbete för gemensam överlevnad – och som nu omfattas av aktörerna på världsarenan. Ett bra ekonomiskt, socialt, kulturellt och politiskt samarbete är den gemensamma säkerhetens ena beståndsdel. Den andra består av omrustning, en planerad omställning av offensiva, konventionella och nukleära försvarsstrukturer till i huvudsak defensiva kombinationer av militärt försvar, civilskydd och civila försvarsåtgärder.

Så gott som alla länder tar konsekvenserna av detta i dag; de minskar sina militärutgifter, i vissa länder till hälften, och omformar sin militär till fredsbevarande styrkor för FN:s tjänst. Dock inte i Sverige! Här genomför den moderatledda regeringen i stället kraftigt *ökade* försvarskostnader och fnysar föraktfullt t.o.m. åt själva ordet nedrustning.

Men nedrustning av det övermått av vapen som finns i dag är ett måste och får aldrig bli en restpost i utrikespolitiken. Nedrustning måste ingå som

en självklar och viktig del, för tyvärr finns fortfarande de flesta kärnvapen, konventionella vapen och kemiska vapen kvar.

När nu kemiaavtalet äntligen undertecknats, efter många och långa års förhandlingar, så att dessa ödesdigra vapen steg för steg förintas och totalt försvinner, är tiden mogen för ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov, som ett första steg mot också fullständig kärnvapenfrihet. Bättre tillfälle gives oss knappast, men hur är det med engagemanget för provstopp och nedrustning hos regeringen? Det är en berättigad fråga, eftersom ordet nedrustning inte verkar finnas i regeringens vokabulär.

Vi socialdemokrater redovisar i vår partimotion ett program för nedrustning av kärnvapen och av dess olagligförklarande, förslag mot inhumana vapen och laservapen och krav om svenskt agerande för en internationell regim för att minska handeln med konventionella vapen. Till detta får vi återkomma i särskild ordning, men låt mig bara kort säga något om vapenhandeln.

Utan vapen inga krig! Detta lärde vi oss inte minst av Gulfkriget, där mer än 80 % av Iraks vapen kom från de fem permanenta medlemmarna av säkerhetsrådet. I dag flödar vapnen fritt in i bl.a. konfliktområdena i Afrika från överskotten i den rika världen, och Afrikas Horn blir på nytt en krutdurk.

En politik för att *lösa* konflikter måste självfallet också innehålla en kraftig begränsning och kontroll av vapenflödet. Vi socialdemokrater anser att en internationell regim under FN måste tillskapas för detta; en heltäckande regim, som omfattar inte bara handeln med vapen utan också militär produktion, service och know how. Kommer en moderatledd regering, med sitt intresse för att vidga vapenhandeln från Sverige, verkligen att arbeta för detta?

En annan skiljelinje går klart mellan oss socialdemokrater och regeringen när det gäller det folkliga engagemanget i freds- och nedrustningspolitiken. Vi tror att ett sådant engagemang från folkrörelsernas sida är av godo. En överväldigande riksdagsmajoritet ställde sig också bakom förslaget att en promille av försvarsanslaget skulle anslås för information, studier och forskning om fred och nedrustning. Endast Moderaterna gick emot.

Inte nog med att detta anslag minskar påtagligt, samtidigt som försvarsanslaget i motsvarande grad ökar kraftigt, utan stora delar av folkrörelserna – såsom de politiska partierna och fackliga organisationer – skall uteslutas helt från stöd för sitt fredsarbete. De kvinnliga fredsorganisationerna diskrimineras också i regeringens förslag. Detta är oacceptabelt.

Pengarna tas från folkrörelserna till forskning. Men det är inte mer forskning för att stärka de egna högersynpunkterna som behövs, utan det är aktivt, konkret arbete för samarbete och konfliktlösande, där folkrörelserna måste finnas med, som behövs.

Också här går en klar skiljelinje mellan Socialdemokraterna och regeringen. Var finns Folkpartiet och Centern?

Anf. 33 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag vill bara säga till Maj Britt Theorin att jag tycker att hon gör regeringen litet väl mycket orätt när hon säger att vi alls icke intresserar

oss för nedrustning. Jag ägnar en hel del tankeverksamhet och energi också åt detta. Jag skall efter debatten till Maj Britt Theorin översända det tal som jag höll i CD i Genève för 14 dagar sedan om nedrustnings- och icke-spridningsfrågor, så kan hon se själv vilka frågor jag tar upp i det anförandet.

Jag vill också påpeka att det står i den utrikespolitiska deklaration som jag i dag har avgivit här i kammaren att regeringen kommer att se det som en mycket viktig fråga, i det arbete som nu förestår i Genève, att verka för detta fullständiga provstopp.

Anf. 34 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Det finns skäl till min fråga om regeringens engagemang. Om man läser den del av budgetpropositionen som gäller utrikespolitiken, finner man att ordet nedrustning är borttaget på så gott som varje sida. T.o.m. i rubrikerna för stöd till freds- och nedrustningsarbete har man velat ändra detta och kallar det för ett vidgat säkerhetspolitiskt begrepp.

Det finns anledning att ställa sig frågan hur djupt engagemanget är, när vi gång efter annan har fått trycka på för att regeringen aktivt skall arbeta för provstoppet.

Jag noterar med tillfredsställelse att utrikesministern nu säger att provstoppfrågan är en prioriterad fråga, men i samtliga tal av utrikesministern har det hittills varit frågan om att icke sprida vapen som har varit den centrala. Det är bra och viktigt, men det viktigaste är att vi gör oss av med icke bara de kemiska vapnen, utan också kärnvapnen, och kraftigt minskar de konventionella vapnen.

Detta är inte bara en fråga för den internationella arenan. Jag återser gärna också utrikesministerns engagemang på den nationella arenan, så att vi här kan göra som i alla andra länder, dvs. minska försvarskostnaderna och frigöra resurser för ett konstruktivt FN-arbete i fredens tjänst.

Anf. 35 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tror att icke-spridningsfrågorna är otroligt centrala under de år vi har framför oss. Det hindrar icke att vi skall arbeta för ett provstopp. Jag tycker att det är en naturlig uppföljning av den stora framgång som undertecknandet av kemvapenkonventionen innebär; den visar hur man kan förbjuda en hel kategori vapen – man kan införa en kontrollmekanism för detta. Det är naturligt att man arbetar vidare med dessa tankegångar och dessa riktlinjer när det gäller kärnvapenfrågorna. Jag tror – jag säger det återigen – att icke-spridningsfrågorna är ödesfrågor för oss.

Anf. 36 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Självfallet måste vi förhindra spridning av kärnvapen – det är en oerhört viktig fråga. Men det är oerhört viktigt att man inte sätter spridningen före provstoppet utan inser att detta historiska ögonblick, när vi har fått det första stora avtalet – det första verkliga avtalet, det första som är fullt kontrollerbart – om ett avskaffande av ett massförstörelsevapen som vi har dragits med i så många år, nämligen kemiska vapen, är det givna ögonblicket för att ta upp provstoppfrågan igen.

Regeringen har på sitt bord ett svenskt förslag till avtal som har fått ett

mycket positivt gensvar i Genève, både i korridorerna och vid bordet. Det förslaget till avtal är det enligt min mening dags för regeringen att nu lägga på bordet igen. Det har visat sig att den nya amerikanska administrationen har ett påtagligt intresse för att provstoppsfrågan löses, så varför inte lägga fram förslaget och driva det hårt?

Jag noterar med glädje att utrikesministern har ett engagemang i nedrustningsfrågor. Jag hoppas att det engagemanget sprider sig, så att utrikesministern också ser till att de folkliga rörelser som arbetar med nedrustningsfrågor får ett ordentligt stöd och att resurserna inte slussas över till en tveksam högerpolitisk forskning.

Anf. 37 INGER KOCH (m):

Herr talman! Den avsky och den förtvivlan som vi känner inför de fruktansvärda brott mot mänskliga rättigheter och mot demokratin som begås i det forna Jugoslavien, framför allt i Bosnien, och som förmedlas till oss via massmedia gör att vårt intresse och vårt engagemang inriktas på Öst- och Centraleuropa.

De nya självständiga stater som bildats efter Sovjetunionens och Jugoslavians fall behöver all möjlig hjälp från det övriga Europa och från världssamfundet med att bygga upp fungerande demokratier och marknadsmässiga institutioner. Särskilt viktigt för en stabil utveckling i de nya staterna är att de i sina konstitutioner har ett tillfredsställande skydd för mänskliga rättigheter och för minoritetsrättigheter.

Men, herr talman, stora och dramatiska förändringar sker också i Afrika. Detta gäller inte minst länderna på Afrikas Horn. Menghistu-regimens fall våren 1991 och gerillatruppernas övertagande av landet gjorde slut på det trettioåriga inbördeskriget i Etiopien, det krig som ansetts som Afrikas längsta och blodigaste.

I ett land som tillhör jordens fattigaste, härjat av krig och hunger, söker nu övergångsregeringen, bestående av flera partier, leda landet mot demokrati och allmänna nationella val. Det finns dock fortfarande motsättningar mellan de etniska och politiska grupperingarna. Frågan om Eritreas självständighet kommer att avgöras vid en folkomröstning nu i vår. Alla parter har sagt att de skall respektera resultatet av denna. Men landet behöver Sveriges stöd för att den demokratiska processen skall kunna fortsätta.

Tyvärr kan vi inte se samma utveckling mot fred och demokrati i de övriga länderna på Afrikas Horn. Svältkatastrofen och den totala laglöshet och upplösning som rådde i Somalia efter diktatorn Siyad Barres fall och under de rivaliserande krigsherrarnas strider om makten har efter den amerikanska landstigningen i december 1992 väsentligt minskat. Dessförinnan dog tusentals somalier varje dag av svält och i strider.

I dag finns det hopp om att befolkningen skall överleva. Svälten är på väg att bringas under kontroll nu när den internationella hjälpen kan komma fram. Men läget i landet är fortfarande osäkert, och strider pågår i de södra delarna. Vägen till fred förefaller mycket lång, trots en överenskommelse om vapenvila, en pågående avrustning och den nationella försoningskonferensens start i Addis Abeba i mars.

FN håller nu på och organiserar ett övertagande av räddningsoperationen.

Det är viktigt att Sverige fortsätter att stödja FN:s ansträngningar att skapa fred och stabilitet i Somalia.

Även i Sudan pågår sedan tio år ett inbördeskrig mellan den muslimska norra delen och den södra delen av landet, där huvuddelen av invånarna är kristna. Den amerikanska regeringens biståndsorgan varnar nu för att en hungerkatastrof liknande den i Somalia håller på att inträffa i södra delen av Sudan. Omkring fyra miljoner människor hotas nu på grund av torkan och striderna att drabbas av svält, om inte hjälpsändningar kommer i gång. För att undvika en ny katastrof, där ytterligare miljoner människor på Afrikas Horn svälter ihjäl, krävs ökade ansträngningar av det internationella samfundet i form av katastrofinsatser.

Även om allt fler av Afrikas länder nu inför flerpartisystem och håller fria val är vägen till demokrati både lång och smärtsam. Den senaste utvecklingen i Angola är ett exempel på detta. Efter 15 års inbördeskrig förhandlades under överinseende av USA och dåvarande Sovjetunionen en fredsöverenskommelse fram, och fria val hölls i december förra året. Valresultatet accepterades dock inte av Unita-gerillan, och nya svåra strider utbröt i landet. Enligt uppgift har Unita-gerillan nu återigen gått med på att förhandla med regeringen om eldupphör. USA, Ryssland och Portugal övervakar tillsammans med FN fredsprocessen i Angola.

Herr talman! FN:s roll som övervakare och medlare vid de pågående fredsprocesserna och demokratiseringssträvandena i forna diktaturer runt om i världen är nödvändig och behöver allt stöd. Det gäller att hos folken skapa ett förtroende för själva den demokratiska processen och förstå demokratins villkor. Invånarna måste kunna lita på att valen verkligen är fria och rättvisa. Annars respekteras inte heller valutgången.

Vid uppbyggande av ett nytt rättsväsende, innefattande domstolar och civilpolis, måste invånarna kunna lita på att detta är ett instrument för att stärka och skydda den enskilde – mot övergrepp från staten och från andra medborgare. I den forna totalitära regimen var ju dessa institutioner ett medel för att hålla dem under kontroll. Omfattande utbildningsinsatser behövs för att skapa detta förtroende, och här kan Sverige genom sitt demokratibestånd spela en viktig roll.

Till sist, herr talman, kan vi med glädje konstatera att den pågående demokratiseringsprocessen i Sydafrika nu kommit så långt att regeringen anser att sanktionerna snart kan upphävas.

Anf. 38 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Vi lever i en brytningstid, som många före mig här i dag har påpekat. Vår nation har blivit för liten för att säkra vår framtid. En ny värld tar form. Antingen blir det en värld där intolerans och inskränkthet leder till allt värre konflikter, eller också blir det en värld där människor, folk och nationer förmår ta gemensamt ansvar och visa verklig solidaritet.

Sveriges framtid blir allt närmare knuten till andra länders framtid. Den människa och det samhälle som vill styra sitt öde måste försöka göra det tillsammans med andra. Medborgarnas makt – demokratin – måste utövas på internationell grundval om den skall bli verklig. Därför är internationalise-

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

ringen i grunden en fråga om hur framtidens demokrati kan och skall utformas.

Nya öppningar har skapats i världen: murar har fallit, sinnen har öppnats, resurser som länge bundits i för stora krigsmakter kan frigöras. Tyvärr har vi ännu inte fått se dessa resurser omvandlas i konstruktivt och positivt utvecklingssamarbete, men den dagen kommer, hoppas jag.

Herr talman! Kalla krigets slut möjliggör ett helt nytt europeiskt och globalt samarbete. Samtidigt är de globala överlevnadsproblemen överhängande, och många djupa konflikter kräver nu sin lösning.

Tragedierna i Somalia, i det forna Jugoslavien samt i Mellanöstern vittnar om vilka fruktansvärda krafter som kan utlösas om folken misslyckas. Allt tydligare ser vi hur nationerna delar en ödesgemenskap. Världshandelns tillväxt, storföretagens internationalisering, och än mer de allt större och snabbare finansiella transaktionerna gör det omöjligt för länder att på egen hand balansera marknadskrafterna.

Miljöfrågan belyser det ömsesidiga beroendet allt tydligare. Jordens befolkning ökar i en takt som natur och samhällen inte orkar bära. Folkförflyttningar på grund av fattigdom eller konflikter ökar i en takt som de mottagande länderna inte lyckas hantera. Vi ser att dessa folkomflyttningar nu, som förr i tiden, börjar att ta form av reella folkvandringar.

Kanske viktigast av allt är att ord och bild i dag far med ljusets hastighet runt hela klotet. Kommunikationsrevolutionen ger idéer och propaganda genomslag på sätt som aldrig tidigare upplevts. Världssamfundet har mött de mer nära ömsesidiga beroendena med ett allt tätare nät av internationella normer. Barnkonventionen och miljötoppmötet förde positionerna framåt. Man gick kanske inte så långt som vi ville, men det är två nya områden där positionerna flyttats framåt.

Folkrätten utvidgas ständigt. Men det är uppenbart att detta inte räcker. Vi måste hitta en ordning av globala och regionala styrelseformer som svarar mot den nya verkligheten. Här skall vi naturligtvis se Carlsson-Ramphals kommission om globalt samarbete som en möjlighet. Låt oss ta vara på den möjligheten och de förslag om där kan växa fram. Låt oss också, som Nic Grönvall sade, arbeta vidare med det nordiska FN-projektet. Även om inte alla detaljer kan komma att bli verklighet finns det mycket att hämta där.

Vi måste inse att en ny världsordning behövs, och vi bör också inse att den måste grundas på samarbete och solidaritet. Detta är utmaningar som ställer stora krav på oss. Vi måste utveckla vår känsla av medborgarskap. Om ingen nation kan klara sin framtid på egen hand, måste också vår identitet som medborgare utvecklas. Vi måste bygga grunderna för en medborgaridentitet som sträcker sig över nationsgränserna. Vi behöver en global medborgaranda.

Sverige får inte stå vid sidan av, inte komma för sent eller okritiskt följa när ett nytt globalt samarbete tar form. Framsynthet i globala frågor har varit en del av svensk identitet. Klarar vi av att på nytt ta vår del av det gemensamma ansvaret?

Herr talman! Jag känner en viss optimism efter att ha tagit del av utrikesdeklarationens starka betoning av FN. Det är en lång väg bort från den första regeringsdeklarationen där man "glömde bort" FN helt och hållet. Det upp-

skattar jag. Nu vill jag direkt fråga utrikesministern: Innebär denna starka FN-betoning en återgång till den engagerade FN-linje som fastlades av Folke Bernadotte, Dag Hammarskjöld, Alva Myrdal, Olof Palme och många andra?

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Anf. 39 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tycker inte så bra om uttrycket "återgång". Jag använder däremot gärna uttrycket "fullföljande". Det öppnar sig nu nya möjligheter för FN i en värld utan det kalla kriget. Vi har att hantera nya möjligheter och nya uppgifter i ett FN som äntligen fungerar som stadgan avsåg. I detta FN vill Sverige vara mycket aktivt och mycket engagerat, och vi är det.

Vi har gått in i flera nya FN-engagemang. Vi avsätter mycket pengar för FN. Vi vill också vara mycket verksamma, och det är inte minst viktigt, i reformeringen av FN-systemet. Annars kommer inte FN-systemet att klara av sina uppgifter. Här har vi ett gemensamt ansvar som vi måste ta på allvar. Det är inte bara den vackra retoriken som gäller, utan det är fråga om mycket handfast arbete. Det är inte minst fråga om att verka för att FN:s medlemsländer själva är villiga att genomföra reformen. Det är där som vi i dag möter de största stötestenarna.

Anf. 40 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Jag använde ordet "återgång" eftersom FN saknades i den första regeringsförklaringen. I den regeringsförklaring som avgavs i höstas fanns, vill jag minnas, två rader om FN. Nu görs en utomordentligt stark betoning av FN och Sveriges roll i FN. Det värdesätter jag. På samma sätt värdesätter jag utrikesministerns första tal i FN, där det betonades att FN är en hörnsten i Sveriges utrikespolitik.

Jag tar nu med stor glädje fasta på det som utrikesministern sade om ett fullföljande av den svenska FN-politiken. Det är alldeles utomordentligt om vi kan enas om detta, oavsett om vi skall använda ordet återgång eller fullföljande. Detta är ändå en betydelsefull markering av utrikesministern. Jag fäster stort värde vid den och kommer att notera det i mina memoarer om jag någon gång skall skriva sådana.

Jag vill också tillägga att jag tror att vi med detta har anledning att hysa optimism om nästa val till säkerhetsrådet. Jag utgår ifrån att regeringen vill ha en plats där. Det är ju ändå Sverige det gäller.

Anf. 41 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag skall börja med att citera utrikesministern. Hon sade i dag följande: "Massfattigdom, explosiv befolkningsökning, djupt rotade etniska konflikter, växande flyktingströmmar, utbredda kränkningar av de mänskliga rättigheterna och allvarliga hot mot miljön utgör betydande utmaningar för det internationella samfundet." Utrikesministern avslutade sitt anförande med att säga: "Men om vi i samarbete söker realistiska och pragmatiska lösningar på de globala problemen har vi kommit ett stycke på väg. För sin del kommer Sverige att leva upp till sitt ansvar."

Detta är bra ord. Men nu finns det ett problem. Det är att svenskt bistånd, och bistånd över huvud taget, är under attack. Attackerna mot u-landsbi-

ståndet har på senare tid blivit allt hätskare. De stämningar som blivit vanliga sedan Ny demokrati har kommit in i svensk politik och i Sveriges riksdag är en utmaning för alla oss som vill hålla solidaritetstanken levande inte bara i ord utan också i praktisk politik.

Eftersom ganska få svenskar med egna ögon sett hur svenskt bistånd fungerar i verkligheten, är det lätt att myter får stor spridning. För några veckor sedan fick vi uppleva hur en av våra stora kvällstidningar, Expressen, spädde på attacken genom att ge en enligt mitt tycke helt felaktig skildring av vad svensk biståndspolitik är.

Jag kan bara som ett exempel nämna att man hade en rubrik som löd: 8 miljarder har inte nått fram. Därmed låtsas man att 8 miljarder har försvunnit. Det visade sig att detta var de 8 miljarder som vi diskuterade här för några år sedan. Det var reservationer som var intecknade för saker som skulle uträttas, men som belöpte olika budgetår.

Genom att skapa en sådan bild attackerar man biståndet totalt. Det är väl också meningen i det här fallet. Visst görs det fel och visst begås det misstag när det gäller svenskt bistånd.

När jag far förbi en stor cementklump på Vikbolandet i Östergötland, som heter Marviken, brukar jag tänka att om det projektet, som ibland har kallats för världens första oljedrivna kärnkraftverk, hade varit placerat i ett biståndsland hade det blivit en myt som man hade talat om. Det är tyst om den stora cementklumpen som står där helt till ingen nytta.

Vi kan som exempel på felsatsningar i det svenska samhället nämna varven, Volvofabriken i Uddevalla och Saabfabriken i Malmö. Inom det svenska bankväsendet rullar miljarder som vi inte vet vart de tar vägen. Dessa misstag görs i ett högt industrialiserat land, med en bra infrastruktur, där utbildningen är hög, där det finns skickliga ekonomer. Man undrar då över de attacker som sker mot svenskt bistånd, som ju arbetar under helt andra förhållanden: bland människor som kanske inte kan läsa, skriva och räkna, med en infrastruktur som är av ett helt annat slag och där telefoner inte fungerar. Då kan naturligtvis ett och annat gå snett. Men det måste vara proportion på attackerna.

Jag frågar mig: Var finns de positiva exemplen i dagens debatt när det gäller svenskt bistånd? Varför inte lyfta fram att andelen barn i skolan ökat från 55 % 1960 till 75 % i dag i länder i syd, att analfabetismen har sjunkit från 54 % 1960 till 36 % i dag, att medellivslängden har ökat från 46 år 1960 till 63 år i dag och att barnadödligheten halverats under samma tid? Varför inte lyfta fram lyckade biståndsprojekt eller skildra hängivna engagerade självuppförande biståndsarbetare?

Lars Moquist, Ny demokrati, sade tidigare i dag: Vi har inte råd. Sverige tillhör, tillsammans med västerlandet, världens rika. Om inte vi har råd, vem skulle då ha råd? Pär Granstedt gjorde tidigare en bra jämförelse när han talade om att vi skulle kunna pruta en del på vår lyxkonsumtion.

Nu krävs en kombination av försvar och förnyelse när det gäller biståndet: ett försvar för den grundläggande tanken om solidaritet med människor som har det svårt, oavsett var på jorden de har råkat födas; en förnyelse av biståndets former och innehåll så att vi lär av såväl goda som dåliga erfarenheter. Hetsjakten mot biståndet, biståndsarbetare och myndigheter som arbetar

med bistånd i olika former, är både destruktiv och missriktad. Nu gäller det för oss som tror på de solidariska krafternas möjlighet att förändra en orättvis värld, att försvara biståndet genom att förbättra, förnya och ge vårt helhjärtade stöd.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Anf. 42 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! I likhet med Karl-Göran Biörsmark skall jag belysa biståndet i mitt anförande, men jag skall koncentrera mig på kvinnobiståndet.

En uppfattning som det råder en stark konsensus om i det svenska samhället är att kvinnor har samma rättigheter som män. Detta är långt ifrån fallet i alla utvecklingsländer.

Ett land behöver både män och kvinnor för att blomstra. Kvinnors kunskap och erfarenhet behöver tas till vara i utökad utsträckning på alla områden. Att kvinnor involveras i samhällsplanering är således till fördel för alla samhällen.

Mot den bakgrunden är det viktigt att samtliga biståndsmyndigheter omfattas av kravet på ökat bistånd till kvinnor men också förbättrad integrering av kvinnor i utvecklingsprocessen.

Förutom att kvinnobiståndet bör vara en integrerad del i alla våra biståndsprjekt måste bistånd också ges till separata kvinnoprojekt. Tradition, kultur, religion och andra lokala omständigheter måste vara avgörande för vilken form som är lämpligast.

Kvinnors levnadsförhållanden i u-länderna är ofta mycket svåra, och i många fattiga länder är flickors och kvinnors situation väsentligt mer utsatt än pojkars och mäns. Familjerna i utvecklingsländerna prioriterar pojkarna. Detta leder bl.a. till att flickor lider av undernäring oftare än pojkar. Pojkar får sjukhusvård oftare än flickor. En nyligen gjord undersökning i Indien visar att det gjordes 40 % färre sjukhusbesök av flickor än av pojkar. Diskriminering mot flickor fortgår på alla områden. Så utgör t.ex. läskunnigheten hos flickor i utvecklingsländerna bara två tredjedelar av pojkarnas.

Fattigdomen är ju hindret för människors utveckling. Därför blir brist på näring, barn- och mödravård, utbildning och möjligheter till försörjning för kvinnorna det som leder till ett av våra allvarligaste globala problem. Då tänker jag på befolkningsexplosionen. Det är en myt att kvinnor i utvecklingsländerna vill ha stora barnkullar. Kvinnor vet att ständiga graviditeter tär hårt på deras hälsa. Den viktigaste befolkningsåtgärden är därför att stärka kvinnans ställning. Det behövs mer sociala satsningar, det behövs förbättrad utbildning, det behövs förbättrade inkomstmöjligheter och det behövs direkta familjeplaneringsåtgärder för att minska barnafödandet och barnadödligheten. Om flickor och kvinnor får utbildning och status, och om kvinnor själva kan styra över sin ekonomi föder de inte fler barn än de kan ta hand om.

Familjeplanering gynnar inte bara u-länderna. Det är den bästa vägen för att förhindra överbefolkning på hela vår jord. Världens befolkning uppgår i dag till 5,4 miljarder människor. Den ökar i en takt som saknar motstycke i historien och kommer att vara uppe i 6,4 miljarder om tio år om inte kraftfulla insatser sker. Gjorda beräkningar visar att 40 % av dagens alla 14-åringar kommer att ha blivit gravida före 20 års ålder. En ökning av bistånd

på befolkningsområdet måste därför ske när det gäller rådgivning, information, barn- och mödravård samt preventivmedel. Detta måste givetvis ske på frivillighetens grund.

Det svenska biståndet har uppmärksammat kvinnor, men mycket återstår att göra. Jag tänker på FN:s kvinnofond, Unifem, där det här arbetet spelar en viktig roll. Därför bör Unifem få ökat svenskt stöd så snart vi får ekonomiska förutsättningar för detta.

Vi måste föra en aktiv kvinnopolitik i hela världen. Inom Europasamarbetet har vi stora möjligheter att driva denna linje, till fördel för kvinnorna såväl i Östeuropa som i övriga Europa, men också i världen. En av fördelarna med ett medlemskap i EG skulle, som jag ser det, vara att kvinnorna i de egna parlamenten – men också gemensamt inom EG-parlamentet – kan arbeta för att kvinnorna får det bättre; att vi får ett utökat bistånd till kvinnorna i världen, men också ett bättre integrerat kvinnobistånd i olika bistandsprojekt.

Herr talman! Under ytterst primitiva förhållanden ansvarar kvinnorna i utvecklingsländerna också för hem och familj. Traditionellt står ju kvinnorna där för en stor del av familjens försörjning. De spelar en avgörande roll i miljöarbetet, de har ofta ansvar för livsmedelsförsörjningen, de stannar kvar på landsbygden och har huvudansvaret för familjens jordbruk. Kvinnor i utvecklingsländerna står för hälften av livsmedelsproduktionen – i Afrika för så mycket som 75-80 %.

Även när det gäller att få till stånd en ekonomiskt uthållig utveckling i tredje världens länder, vilket vi eftersträvar, har kvinnor en stor betydelse. Vi måste alltså satsa mer på utvecklingsländernas kvinnor och flickor. Utan kvinnor stannar inte bara Sverige, herr talman; hela världen riskerar att stanna utan kvinnor.

Anf. 43 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Jag vill inleda med ett citat:

”Jag ville så gärna
tala om kärlek
och om freden hos kärleken
men världen är galen.”

Orden är Maria Wines. Den här strofen kommer för mig när jag läser i tidningen om den svensk som sitter häktad i Thailand för sexuellt utnyttjande av minderåriga pojkar.

På mitt nattduksbord ligger Maj-Gull Axelssons bok ”Rosario är död”. Boken är skriven med dokumentärt underlag på samma tema. Den handlar om Rosario Baluyot, gatubarn i Olongapo, på Filippinerna. Rosario dog 11 år och 5 månader gammal till följd av en bukhinneinflammation. Jag skall inte plåga kammaren med detaljer. Flickan var offer för den sexturism som inriktar sig på barn. Under tiden från Rosarios död i maj 1987 och fram till den händelse i Thailand som för någon vecka sedan ledde till häktning har tusentals barn berövats både sin barndom och sin fysiska och mentala hälsa.

Barns rättigheter väger lätt i de flesta länder, trots att barnkonventionen är den MR-konvention som i dagsläget har undertecknats av flest länder –

närmare bestämt av 128 länder, inkl. Thailand, Filippinerna och Sverige. UNICEF:s chef James Grant varnar i 1992 års rapport om situationen för världens barn för att vi håller på att få en särskild världsordning för barn där avsaknaden av barns rättigheter är legio.

Förhoppningsvis kommer en dom i Thailand att ha en avskräckande effekt på barnskändare. Barnprostitutionens utbredning har ett klart samband med i vilken grad ett lands ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har uppfyllts. Många barn tvingas till prostitution bara därför att de inte kunnat äta sig mätta.

Det positiva sambandet mellan mänskliga rättigheter, demokrati samt ekonomisk och social utveckling är betonad i UNDP:s "Human Development Report". Det är viktigt att ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter liksom efterlevnaden av konventionen om barns rättigheter lyfts fram inför den världskonferens i FN:s regi om mänskliga rättigheter som skall hållas i Wien till sommaren.

Sverige bör som en av initiativtagarna till barnkonventionen och barn-toppmötet ta ett särskilt ansvar för barnkonventionens efterlevnad både för Sveriges barn och för barn i övriga världen. Vi socialdemokrater föreslår i den MR-motion som avlämnats till riksdagen att Sverige skall förklara sig som fadder till barnkonventionen. Vad som menas med detta utvecklas närmare i vår motion. Det ges inte tid till att redogöra för det nu.

Herr talman! Jag har haft förmånen att delta i den internationella konferens om mänskliga rättigheter som sedan i måndags pågår ute i Saltsjöbaden. Jag vill gärna säga att det är ett hedervärt initiativ från regeringen att anordna den här konferensen. Bland många intressanta anföranden vill jag ta två till utgångspunkt för ställningstagandena i denna debatt.

UNDP:s Mabubul Haq talade på ett engagerat sätt om konditionalitet i biståndet – och då kopplat till MR-situationen i mottagarländerna.

I likhet med Mabubul Haq har vi i vår gruppmotion om mänskliga rättigheter beskrivit hur kontraproduktivt det kan vara att avbryta bistånd till ett mottagarland om dess regering kränker mänskliga rättigheter. Det är förvisso viktigt att ha en dialog och en diskussion, och det gäller också att utöva press på dem som kränker mänskliga rättigheter. Men om biståndet avbryts drabbas sällan makthavarna. I stället drabbas fattiga människor.

Människor som inte har haft möjlighet att själva välja sina ledare utan som måste dras med en odemokratisk regering straffas på det här sättet dubbelt upp. I sådana situationer anser vi att det är bättre att omfördela biståndet till enskilda organisationer som kan nå ut till människorna och därigenom underlätta för människor i en svår situation.

Regeringen är enligt vår mening alltför inriktad på att använda mänskliga rättigheter som ett negativt sanktionsinstrument. Mycket bra görs också på MR-området. Men som exempel på negativa sanktionsinstrument kan nämnas de orimligt stora nedskärningarna i biståndet beträffande Moçambique, Vietnam, Tanzania och Angola.

Ett annat exempel framgår mycket tydligt i budgetpropositionen på s. 34. Regeringen säger där: "Mottagarländernas agerande vad gäller demokrati, respekt för mänskliga rättigheter, utveckling av marknadsekonomi och effektivitet skall spela en avgörande roll vid fördelningen av biståndet."

Ett sådant synsätt leder alltid, som också Mabubul Haq betonade, till selektivitet. Det är just en sådan selektivitet som vi tycker oss se i valet av länder som gynnas resp. missgynnas i biståndet.

Den andra inledningen på konferensen som jag vill referera till gäller Dr Nafis Sadik, chef för FN:s befolkningsfond.

Befolkningsfrågan, som den ofta kallas också i vår debatt, antyder ett makropolitiskt synsätt – med andra ord överbefolkningen på jorden som ett problem för andra länder och folk.

Också i utrikesdeklarationen beskrivs befolkningsfrågan som en global ödesfråga. Nafis Sadik betonade i stället i sin inledning den starka kopplingen till den enskilda kvinnans rätt till eget val av *när* hon vill ha barn och *hur* många barn hon vill ha. Om kvinnor i utvecklingsländerna kan göra sitt val baserat på utbildning och tillgång till mödra- och barnhälsovård kommer den första graviditeten sannolikt att skjutas fram och antalet barn per kvinna att minska. Om man vet att barnens chans att överleva är stor behöver man inte skaffa sig så många barn "bara för säkerhets skull". Rätten till reproduktion, som det heter, är en viktig mänsklig rättighet.

Herr talman! Mänskliga rättigheter är ett vittomfattande område. Sex minuters taletid är en mycket kort tid. Jag har därför bara hunnit snudda vid några få av de MR-problem som vi har att arbeta med.

I den kommande debatten med anledning av utrikesutskottets betänkande om mänskliga rättigheter hoppas jag att vi får mera tid till att analysera och djupare diskutera MR-frågor.

Anf. 44 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Herr talman! Först några ord om biståndspolitik.

De attacker som då och då görs här i kammaren har ofta en djup egoistisk underton som vi i vårt parti inte kan acceptera. Självfallet är det inte svårt att hitta fel och brister i det här mycket svåra arbetet, där det många gånger saknas både administration och kommunikation ute på arbetsfältet. Det är alltså inte svårt att hitta fel, om man nu letar efter sådana.

Den politik som Ny demokrati för fram i det här sammanhanget vill jag påstå är mycket närsynt och framför allt mycket farlig för freden i världen. Välfärdsklyftorna är det största hot mot freden som vi för närvarande lever med. Det är i de gränsområdena som hotet mot freden är störst.

Biståndet är, och kan vara, om vi sköter detta rätt, ett bra överlevnadsvillkor för alla i samhället. Det gäller de olika länderna. Svenskt bistånd är, och bör vara, ett medel i fredsarbetet. Men det är också, i varje fall för oss i vårt parti, humanitärt ofrånkomligt att engagera sig i biståndsfrågorna.

Herr talman! Sedan något om Europapolitiken.

Sveriges pågående förhandlingar med medlemsstaterna inom EG innebär för vårt land att vi söker en godtagbar form för en fast och långsiktig relation med dessa länder. Varje medlemsland har sedan ett ansvar för att denna relation vidareutvecklas.

EG består av fria nationer. Var och en av dessa är lika angelägen som vi i Sverige är om att slå vakt om självbestämmandet och den nationella sårarten.

Medlemsländerna har också ambitionen att underlätta de vardagliga rela-

tionerna vad avser exempelvis handel och kommunikationer. För detta har man bildat en gemensam organisation, EG, och en gemensam lagstiftning som skall underlätta den gränsöverskridande verksamheten, vardagsverksamheten.

EG spelar en allt större roll för välfärdsutvecklingen och för de politiska relationerna i dagens Europa.

Låt mig kort få redogöra för några viktiga uppgifter som vi kristdemokrater förväntar oss att EG skall leva upp till och uppnå när de nordiska länderna Sverige, Finland och Norge tillsammans med Österrike beslutar om medlemskap.

När EG öppnas för de nordiska länderna innebär det att man tar till sig traditioner med mycket stor politisk öppenhet. I det utvecklingsskede som Europa i dag befinner sig i är det mycket angeläget att EG:s mål blir en maximal öppenhet mot omvärlden. Denna öppenhet är angelägen för utvecklingsländernas möjligheter att finna marknad för handel och välfärdsutveckling. Men öppenheten är minst lika angelägen för de angränsande länderna inom Central- och Östeuropa.

EG är den enda politiska och ekonomiska kraft som i dagens Europa på ett radikalt sätt kan påverka dessa länders välfärdsutveckling och ge stöd för utveckling av demokrati och fred i dessa länder. Om vi inte förmår att engagera medlemsländerna i denna aktion, kommer situationen i öst att bli ett konkret hot mot vårt eget land och vårt eget folk.

På ett likartat sätt finns i dag en latent spänning mellan medlemsländerna i söder och de nordafrikanska länderna. Även detta har sin grund i stora skillnader i välfärd och ekonomisk utveckling.

Den öppenhet som erfordras kan uppnås genom olika former av ekonomiskt och tekniskt bistånd, förbättrade handelsrelationer, sänkta tullar mot tredje land och kanske en uppbyggnad av gränsöverskridande gemensamma kommunikationer. De pågående GATT-förhandlingarna kan verksamt bidra till den öppenhet som behövs mellan länderna.

Sverige bör redan under pågående medlemskapsförhandlingar göra markeringar inför kommissionen, som visar vårt krav och stöd för en ökad öppenhet mot EG:s omvärld. Kommissionen har ett ansvar för att ta vara på nya länders politiska ambitioner. Öppenheten är en nordisk ambition som EG behöver i dagsläget.

Herr talman! Sverige och övriga Norden är viktiga delar av Europa. Europas problem är vårt. Man skulle kunna göra en travestering på det kända amerikanska uttrycket: Fråga inte vad Europa kan göra för oss, fråga i stället vad vi kan göra för Europa.

Sverige kan bidra med erfarenheter från ett politiskt arbete för en jämnare fördelning av välfärden, för en aktiv kamp mot arbetslösheten och för demokrati och fred. Dessa är just de problemområden som i dag skapar mycket stora politiska spänningar i hela Europa.

Herr talman! Vi har under de två dagar, som den gemensamma parlamentariskommittén varit samlad i Stockholm med deltagare från EG:s medlemsländer och Sverige, fått åtskilliga bevis på att ett litet land som Danmark kan ha ett mycket stort inflytande över EG:s politik och utveckling genom det engagemang som danskarna visar och mobiliserar i Europaarbetet.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

Om vi kan mobilisera vårt folks engagemang i Europafrågan, kan de nordiska länderna tillsammans bli en nyskapande kraft som öppnar Europa och tryggar utvecklingen för välfärd och fred.

Anf. 45 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Fru utrikesminister! Jag hade förra veckan förmånen att få delta i ANC:s första internationella konferens i Sydafrika. Det var en stor upplevelse, stor i bemärkelsen att få möta ANC och de demokratiska krafterna i Sydafrika, som trots allt de våld som har riktats mot dem har förmågan att stå över våldet och en vilja att skapa nationell enhet i sitt land.

Det är också svårt att tala om Sydafrika och det internationella läget utan att bära med sig bilderna av det förtryck som fortfarande råder i Sydafrika, de oerhörda sociala skillnaderna, bilderna av den fattiga svarta befolkningen och de extremt rika som stänger in sig i sina egna valda fängelser av lyx. Hur någon människa – vit eller svart – kan välja att leva på det viset är för mig en gåta.

När jag i dag tar del av regeringsdeklarationen är jag naturligtvis förvånad över att regeringen inte kan uttala sig tydligare om Sveriges bidrag då det gäller att ställa upp mot apartheidsystemet i Sydafrika. Jag kan inte förstå varför man från svensk sida inte vill göra en betydligt mer aktiv insats för att stärka kampen mot apartheid, och för att bistå Sydafrika med att leda landet in i demokrati.

Den svenska regeringen har varit oerhört snabb med att tala om att upphäva sanktionerna. Jag är naturligtvis glad över att Utrikesnämnden – detta har bekräftats av Pär Granstedt m.fl. både här i dag och vid mötet i Sydafrika – uttalade att Sverige inte skall springa i förväg, utan vänta på att ANC:s villkor blir uppfyllda.

När Nic Grönvall talar om att vi bör följa Norges exempel, hoppas jag att det enbart står för moderaterna. Jag skulle vara intresserad av att få höra utrikesministerns kommentar till detta.

ANC har i ett dokument, som jag vill återge, bett världssamfundet att se till att en överenskommelse träffas om ett exakt datum för val, att man etablerar en övergångsregering, att ett oberoende val genomförs och att en mediakommitté tillsätts samt att en akt tas fram som talar om hur övergången till demokrati skall ske. I det läget kan man påbörja ett upphävande av sanktionerna.

ANC tar också i sina rekommendationer upp att man anser det vara självklart att den internationella församlingen inte skall tolerera att vita representerar Sydafrika utan att de demokratiska krafterna och interimregimen i Sydafrika har accepterat dem som representanter.

Jag vill vända mig till Ny demokrati och Lars Moquist, som anser att sanktionspolitiken har varit felaktig över huvud taget. Vad har Lars Moquist och andra nydemokrater att säga till de vita och svarta sydafrikaner, för vilka de internationella sanktionerna har betytt så oerhört mycket när det gäller deras egen kamp, och där Sverige har stått i främsta ledet? Jag undrar vad Lars Moquist skulle ha svarat Nelson Mandela när han på ANC:s konferens till oss alla internationella gäster sade: Vi vet att ni kommer att vilja gå med oss även den sista milen, att ni vill arbeta med oss för att få en bestående seger

i de här valen. Vi vet att ni vill hjälpa oss att återupprätta Sydafrika i den vision som Freedom Charter lade grunden för: att det här landet är ett land som tillhör alla – svarta lika väl som vita. Vad svarar Ny demokrati och vad svarar Lars Moquist de demokratiska krafterna?

Vad vill den svenska regeringen svara de demokratiska krafterna i Sydafrika i dag? Det gäller naturligtvis sanktionerna, där vi måste vara i takt med dem som finns inne i Sydafrika och som arbetar för demokratin. Vi skall inte gå tvärt emot deras önskemål.

Hur vill man från svensk sida bidra till väljarutbildningen i Sydafrika? Vilka andra insatser – bistånd m.m. – kan Sverige tänkas göra för att bidra till att utjämna de enorma sociala och ekonomiska skillnader som finns mellan människor?

Herr talman! Jag vill instämma i Karl-Göran Biörsmarks hyllning till solidariteten. Men jag hoppas och ser helst att hälsningen i första hand går fram till den egna regeringen, eftersom det är regeringen som har skurit ned biståndsinsatserna.

Slutligen: Regeringsdeklarationen talar om mänskliga rättigheter i allmänhet. De som i hög grad drabbas av just krig, katastrofer och sociala orättvisor är kvinnor och barn. Jag skall inte här upprepa vad andra har sagt om att kvinnor och barn är de som får minst del av utbildning och hälsoresurser m.m. Vi vet också att våld i hög grad riktas mot kvinnor och barn, exempelvis i det forna Jugoslavien, där kvinnor och barn har våldtagits. Därför är det desto mer förvånande att kvinnor och barn tycks vara totalt frånvarande i regeringsdokumentet. Det enda som nämns är befolkningsfrågan. Utrikesministern: Var finns regeringens engagemang för att nå just dem som allra mest drabbas av katastrofer, våld och sociala orättvisor?

Anf. 46 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Fru utrikesminister! Under senare tid har biståndet ansatts hårt. Å ena sidan har en värld i snabb förändring ställt långt större krav på ökade resurser och nya ändamål. Å andra sidan har biståndets volym urgröpts. Samtidigt har det här hemma förts en debatt om biståndet som har varit mycket hård och osaklig.

Inte minst SIDA har under de senaste veckorna utsatts för en vulgär och osaklig hetskampanj. Tyvärr har biståndsansvariga på UD hukat. På så sätt, menar jag, har man där medverkat till att misstänkliggöra det svenska biståndet i allmänhet, och SIDA i synnerhet. Jag är i detta avseende djupt besviken på Alf Svensson, som jag också saknar här i kammaren i dag när biståndsfrågorna tas upp av så många.

Herr talman! Det är alldeles självklart att vi kritiskt skall granska vår biståndspolitik, men kritiken skall vara saklig.

För tre år sedan föreslog vi som satt i den s.k. Organisationsutredningen att ett fristående utvärderingssekretariat skulle inrättas för att utvärdera biståndet. I april förra året beslutade riksdagen att anslå medel till sekretariatet. Men tiden gick, och inget hände. Först nu, den 1 mars i år – nästan ett år senare – kommer detta sekretariat att börja sitt arbete.

Regeringens senfärdighet i denna fråga har bidragit till att den vulgärpropaganda mot det svenska biståndet som har förts under den senaste tiden har

fått fotfäste. Det är ett oberoende utvärderingsinstitut som kan ge oss de nödvändiga svaren huruvida svenskt bistånd uppfyller de mål som den svenska riksdagen har fastlagt.

Det är inget som helst tvivel om att biståndet behövs och behövs i ökad omfattning, även om alla länder först och främst måste mobilisera sina egna resurser. Handeln och de kommersiella kapitalströmmarna har mycket större volym än biståndet, men det vore fel att minska biståndet med hänvisning till behovet av ökad handel och bättre handelsvillkor för u-världen. Sådant behövs förvisso, men för att u-länderna skall kunna konkurrera framgångsrikt krävs ekonomisk och social utveckling, vilket särskilt i de fattigaste länderna måste stödjas med bistånd.

Det är uppenbart att den nu rådande ekonomiska nedgången har påverkat de industrialiserade ländernas vilja och förmåga att leverera ett ökat bistånd. Jag vill understryka att för oss socialdemokrater är neddragningen tillfällig, och enprocentsmålet måste snarast möjligt återupptas.

I vår partimotion om biståndet – den som Daniel Tarschys här i kammaren kallade sympatisk – har vi socialdemokrater fastslagit vilka grundläggande huvudprinciper som alltså bör gälla för svenskt bistånd.

* Det bilaterala biståndet bör koncentreras till de fattigaste och minst utvecklade länderna.

* Biståndet måste vara långsiktigt. Vi oroas över att regeringen alltmer fragmenterar biståndet.

* Sverige skall i samverkan med andra givare stödja utvecklingen av demokratiska samhällen. Vi oroas över att regeringen ofta lutar mot att inta en villkorande snarare än en främjande attityd.

* Importstöd/betalningsbalansstöd är av särskild betydelse för fattiga länder med stor skuldbörda.

* Utvecklingen förutsätter att ett land utvecklar sin institutionella kapacitet och förmåga. Här spelar förvaltningsbiståndet en stor roll.

* Satsningar på fysisk infrastruktur samt på vatten, miljö, hälsa och utbildning är viktiga uppgifter för statsmakten. Det gäller områden som är väl lämpade för biståndsinsatser.

* Det kvinnoinriktade biståndet är nödvändigt för att vinna mot fattigdomen. Flera talare här i dag har lyft fram detta. Jag håller med dem. Men vi saknar regeringens uttryckliga prioritering av det kvinnoinriktade biståndet.

* Befolkningsfrågorna har vuxit i betydelse. De är centrala för hela utvecklingsproblematiken. Vi saknar regeringens strategi för behandlingen av dessa frågor. Det är anmärkningsvärt med tanke på FN:s befolkningskonferens som skall äga rum 1994 i Kairo.

När vi nu tvingas göra nedskärningar och hårda prioriteringar, är det av största vikt att biståndet koncentreras till de fattigaste länderna. Flera av våra programländer – jag tänker på Moçambique, Tanzania och Vietnam – befinner sig nu i ett mycket känsligt övergångsskede mot ökad ekonomisk och politisk pluralism. I detta läge är det desto angelägnare att vi fortsätter att ge ett starkt svenskt bistånd för att stödja dessa processer. Just med tanke på regeringens egna prioriteringar är det märkligt att man vill sänka landramarna för dessa mottagarländer.

Herr talman! Fru utrikesminister och tappra utskottskolleger! Först ett par klargöranden.

Ny demokrati har konstruktiva förslag om hur utrikesförvaltning och biståndsinsatser borde skötas. Ny demokrati vill inom biståndet göra mer för fler till en lägre kostnad. Detta är en utmaning. Ny demokrati vet att det finns lyckade biståndsprojekt. Jag säger detta, eftersom det tycks vara de argument med vilka man försöker vifta bort våra seriösa förslag.

Herr talman! Ny demokrati har framlagt förslag om hur de befintliga bistånds- och handelsmyndigheterna SIDA, BITS, SwedeCorp, EKN, Svensk Exportkredit, Exportrådet m.fl. borde ombildas till två nya myndigheter eller – hemska tanke – till två nya bolag.

Ett bolag skulle ha den samlade kompetensen och ansvaret för mjukvaran, dvs. lån, exportkrediter, garantier och project management för näringsliv och myndigheter. Det skulle ske med tonvikt på vårt närområde men med inriktning på hela världen i projekt där Sverige innehar kunskaper och kompetens.

Vi har föreslagit en fyrdubbling av de exportkreditgarantier till Östeuropa som regeringen blygsamt har fastställt. Vi fick i går höra om de kurser som BITS har anordnat i Östeuropa. Jag tror inte att vi löser några problem med kurser. Vi skulle behöva en konkret strategi och ett konkret mål för vår östpolitik. Jag tycker att vi skall försöka forma en sådan politik i vårt utrikesutskott.

Det andra bolaget skulle ha det operativa ansvaret för hårdvaran, en effektiv katastrofhjälp. Det kan vara allt från blågula Herculesplan med mat, medicin och kläder – vi har beskrivit detta tidigare såsom en brigad eller liknande – till mer tekniska projekt: uppbyggnad och reparation av infrastruktur m.m.

Denna organisation skall även syssla med upprättandet av flyktingläger i katastrofernas närområde – och i Sverige, när flyktingarna har kommit så långt. Det skall även vara en logistisk koordinering av enskilda organisationer som Rädda Barnen, Röda Korset, Lutherhjälpen m.fl., dvs. en konkret handling i stället för bidrag. Man skall kunna hjälpa dem konkret med transporter, samordning osv. i stället för att tillämpa 80/20-regeln, som vi för övrigt vill ändra till en 70/30-regel.

Dessutom skulle organisationen svara för en samlad koordinering av svenska FN-insatser. Dessa är i dag, som ni vet, spridda på en rad departement och myndigheter. Ingen tycks ha det samlade greppet. Vi bör även verka för att få fler svenskar i FN-systemet och se över de svenska bidragsandelarna som i vissa fall är oresonligt stora.

Befolkningsfrågan måste självfallet prioriteras. Det har nämnts här tidigare, men det kan inte nog poängteras. Det finns i världen ett stort behov av familjeplanering som inte är tillgodosett. Det finns ingen tvingande funktion. Till att börja med får man se till att de som verkligen vill ha hjälp med familjeplanering får hjälp. Om det blir en smal eller en bred lösning bryr jag mig inte om. Huvudsaken är att man verkar på alla fronter där det finns ett behov.

Herr talman! Jag vill till slut kommentera den skamliga och fantasilösa ut-

*Utrikespolitisk
debatt*

skottsbehandlingen av alla dessa frågor. Var finns visionärerna i utrikesutskottet? Man bestämmer sig för att kopiera förra årets betänkande. T.o.m. namnet UU15 behåller man sedan förra året. Sedan bestämmer sig Socialdemokraterna och fyrklöverregeringen för att den ekonomiska ram som UD har föreslagit skall ligga fast. Därefter avstyrks alla motioner mycket rutinerat.

Vidare hejar alla glatt på sin hjälte Calle, dock inte Bildt utan Tham, som tycks vara tjänis med de flesta i utskottet. Man verkar vara rörande överens om att det inte är något fel på SIDA. Statsrådet Alf Svensson har två gånger under de senaste veckorna sagt i denna kammare att OECD tycker att SIDA är bra. Då är det naturligtvis så. Jag undrar vad OECD tycker om Expressen.

I de fyra största biståndsmyndigheterna sitter ledamöter från utrikesutskottet: Alf Wennerfors och Pär Granstedt i SIDA, Kristina Svensson i SwedeCorp, Nils T Svensson i BITS och allas vår utskottsordförande i SAREC. Dessutom är Alf Wennerfors ordförande i Riksdagens revisorer, som åtskilliga gånger har riktat kritik mot SIDA.

Herr talman! Är detta lämpligt? Inger detta förtroende? Jag tycker inte det. Jag blir alldeles matt av att se den stelhet och det motstånd mot nytänkande som finns i utrikesutskottet.

Mr speaker! Eftersom detta är en utrikesdebatt, vill jag avsluta med ett ordspråk på engelska: If you only do as you did before, you'll only get what you got before.

Anf. 48 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag vill ställa några frågor till Richard Ulfvengren. Men först vill jag understryka att jag håller med om att det är viktigt med nytänkande. Det är angeläget att vi är öppna för nya infallsvinklar och nya idéer.

När det gäller biståndets storlek sade Ny demokratis företrädare Lars Moquist: Vi har inte råd att ge 1 % av vår bruttonationalinkomst i bistånd. Jag förstår att Richard Ulfvengren delar uppfattningen att Sverige inte har råd. Jag menar dock att Sverige har råd att ge en solidarisk hjälp till resten av världen. Att fördela 99 % av inkomsterna bland oss själva och ge 1 % i bistånd borde vara möjligt för svensk ekonomi. Som vi hörde här tidigare motsvarar 1 % ungefär vad vi köper chips och godis för.

Richard Ulfvengren sade att vi kan uträtta mer för hälften av pengarna. Menar Richard Ulfvengren på allvar att ett halverat bistånd ger mer än vad ett effektivt enprocentsmål skulle göra?

Anf. 49 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Karl-Göran Biörsmark påstår att vi har sagt att vi inte har råd. Vi har inte råd att göra fel i dagens läge. Vi har inte råd att göra det minsta lilla fel på något område inom svensk ekonomi och inte heller inom biståndsområdet. Eftersom vi diskuterar den frågan i dag och eftersom jag jobbar mest med den frågan, är det där som jag har lagt min energi för att försöka se till att vi använder pengarna effektivt.

Vi har sagt att vi vill att vi skall försöka nå det mål som FN har satt upp som ett gemensamt och långsiktigt mål, nämligen 0,7 %. Jag tycker emellertid att

hela diskussionen om dessa procentsatser är ganska absurd. Men om man vill uppnå målet 0,7 % av BNP, måste man ha någon BNP totalt sett att räkna denna procentsats på.

Om vi utgår från att det är 0,7 % som gäller, tycker jag inte att det kan vara något fel för ett politiskt parti att säga att man vill följa FN:s långsiktiga mål, när vi vet att det är fyra eller fem länder som ligger över dessa 0,7 %. Vi vet att flertalet industriländer ligger under dessa 0,7 %. USA ligger på 0,15 % eller 0,21 % – jag vet inte den exakta siffran. Men detta visar att vi ligger i topp, oavsett om vi lägger oss på 0,5 %, 0,7 % eller 0,93 %.

I år har vi hamnat lägre, eftersom vi inte sätter oss ned och anger en viss summa pengar för att sedan bestämma vad pengarna skall gå till. Vi tar reda på var konkreta insatser behövs. Och när vi vet vad som borde göras, får man fram ett belopp som sedan kan översättas till en procentsats. Jag tycker inte att man skall jobba på det omvända sättet, dvs. att bara för sakens skull skyffla i väg 1 %. Det kan inte vara något biståndsmål i sig.

Jag påstår att vi har som motto att göra mer för fler till en lägre kostnad. Jag är övertygad om att om vi tog 0,5 % av BNP och bestämde att det skulle gå enbart till bistånd riktat till folk av folk, med frivilligorganisationer som har en minimal administration och minimala kostnader, skulle vi kunna hjälpa fler människor ute i världen än vad vi gör i dag när vi har byggt upp en stor hierarki med olika myndigheter som var och en drar sina kostnader. Det är säkert alldeles korrekt, eftersom det är på det sättet i stora organisationer. Men om man nu vill ha ut så mycket som möjligt till folk av den totala summan, borde man göra på ett annat sätt.

Som Karl-Göran Biörsmark vet har jag själv jobbat med bistånd och sett dessa saker. Jag säger också att jag har sett fantastiska projekt. Men jag har också sett projekt som inte är riktigt såsom man skulle tänka sig.

Vi vet att när de fyra partier som i dag sitter i regeringen var i opposition, kritiserade de detta om och om igen. De har inte alltid tyckt att det som har gjorts i t.ex. Tanzania har varit så fantastiskt bra, när man har försökt införa ett kollektivt jordbruk. Men helt plötsligt sitter de i regeringen och gör inte ett dyft.

Detta var en lång monolog, men du klubbade inte av.

Anf. 50 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Vi har inte råd att göra fel, säger Richard Ulfvengren. Naturligtvis har vi inte det. Precis som jag sade i mitt tidigare anförande i dag har vi inte råd att göra fel i svensk ekonomi över huvud taget eller i biståndsinsatserna. Här i Sverige har vi gjort mängder av fel såvitt jag vet. Jag nämnde några här i dag. Det står en stor cementklump ute på Vikbolandet som inte fungerar och som kallas för världens första oljedrivna kärnkraftverk. Om detta hade skett i ett biståndsland hade det blivit en skråna som hade gått runt. Det har gjorts satsningar på Volvofabriken i Uddevalla som står still och på Saabfabriken i Malmö. Det har skett miljardrullningar i stora svarta hål. Men när ett misslyckat biståndsprojekt i något land blir känt, då blir det stora Expressenartiklar i flera dagar, och man försöker hålla myterna i gång.

Jag delar uppfattningen att dessa pengar skall gå till folk. Det gör de i dag. Richard Ulfvengren nämnde Tanzania. Biståndet dit går t.ex. till att trycka

fyra miljoner skolböcker per år. Fem miljoner tanzanier skyddas mot jodbrist. 650 000 tanzanier får tillgång till rent vatten osv. Jag skulle kunna hålla på hur länge som helst. Så visst går pengarna till folk.

Min fråga är då: Menar Richard Ulfvengren på allvar att 0,5 % effektivt till folk skulle göra lika mycket som 1 % effektivt till folk? Jag vill nämligen ha 1 % effektivt.

Anf. 51 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill först be om ursäkt för att jag i slutet av mitt förra inlägg duade talmannen.

Karl-Göran Biörsmark, jag är den första att skriva under på att vi inte skall göra olönsamma projekt, oavsett om det är i Sverige eller någon annanstans. Jag beklagar att man i så fall inte synar dessa affärer ännu mer. Som jag sade i min inledning, jobbar vi här just nu med utrikespolitik och biståndsfrågor. Därför tycker jag att det är detta som vi skall diskutera. Men det kan inte bli ett argument att det är okej att vi gör olönsamma biståndsaf-färer bara därför att vi gör en olönsam Saabsatsning. Det är två separata kapitel. Det vet jag att även Karl-Göran Biörsmark vet.

Sedan säger Karl-Göran Biörsmark att han vill ha 1 % effektivt bistånd. Det skulle jag också vilja ha. Om jag var så säker på att det var så effektivt som jag önskade, skulle jag direkt skriva under på att vi skulle ha 1 % i ett läge då Sverige verkligen har råd med det.

Som vi vet finns det mängder av effekter som gör att bistånd faktiskt kan ge Sverige åtskilliga spin off-effekter. Vi har talat om bundet bistånd, och vi har talat om att man vill generera arbetstillfällen i Sverige osv. Med ett riktigt smart utarbetat biståndsprogram skulle man kanske kunna ha ett bistånd på 2 %. Däri ligger alltså inte problemet, Karl-Göran Biörsmark. Jag är inte så övertygad som resten av utskottet om att det som vi gör är det absolut bästa. Men när jag blir det, kommer jag att vara den första att yrka på ett större anslag.

Anf. 52 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Fru utrikesminister! Jag satt häromdagen och bläddrade igenom utgåvan rörande viktigare svenska utrikesfrågor under 1992. Alla har talat väldigt mycket om situationen i det forna Sovjet, om Baltikum, om mänskliga rättigheter i många olika länder, om internationellt utvecklings-samarbete, om miljöfrågor, om sociala frågor osv. Listan kan göras lång. Men bara ett par gånger har någon talat om barns situation i världen, och ändå är det en fråga av mycket stor dignitet. Det är ju en fråga som verkligen borde engagera många, eftersom det är barnen som är framtiden.

Vi vet i dag av erfarenhet och genom utvärderingar av tidigare arbeten i vissa länder att hjälp till kvinnor och barn kan betyda hjälp till en hel familj, ja, ibland till en hel by. Flickor som får lära sig att läsa och skriva, som får lära sig att ta till vara och tillaga mat på rätt sätt, som får lära sig hur viktigt rent vatten och en viss hygienisk standard är, lyfter hela sin familj till ett drägligare och bättre liv. Det är kvinnorna och de små flickorna – om man är en liten flicka får man börja mycket tidigt att ta ansvar och hjälpa till med allt slags arbete – som sätter sin prägel på familjen. Familjen är fortfarande

kvinnornas huvuduppgift. Vi har ju inte heller kommit så långt ifrån detta – alla utredningar visar att även svenska kvinnor har huvudansvar för familj, för mat, för städning, för barn, för hem, för skola osv.

Barn far illa i många länder. En del barn far illa även i ett välmående land som Sverige. Men det som jag i dag speciellt tänkte ta upp är unga flickors situation i alltför många länder. Det rapporteras från olika håll att flickebarn lever i en mycket utsatt position i många fattiga länder. Samtidigt som tekniken går framåt, och man t.ex. kan ta hjälp av ultraljud vid graviditetsundersökningar för att kunna hjälpa, hör vi talas om hur just detta nu missbrukas i allt större omfattning, och då som regel bland relativt välbärgade. Nu gäller det inte svåra skador eller sjukdomar, utan nu gäller det kön. Och det är flickor som aborteras, just av den anledningen att de är flickor. Det talas även om dödande av flickebarn. De är inte välkomna i en svältande värld, detta trots att vi vet kvinnornas stora betydelse för familjen. På något sätt måste vi hjälpa till att sprida den kunskapen.

En undersökning från Indien visar att 51 % av familjerna inom en religion hade dödat sina småflickor av ekonomiska skäl. Flickorna utsätts även i många utvecklingsländer för grovt diskriminerande behandling. De får sämre tillgång till hälsovård och utbildning. De sätts ofta i mycket hårt arbete, och de utsätts även i flera länder för skadliga traditionella sedvänjor, t.ex. könsstympling. Enligt uppgifter från Unicef tillämpas detta i åtminstone 25 afrikanska länder med mycket svåra medicinska följder för de stympade kvinnorna.

I vår informella och tvärpolitiska barngrupp har vi börjat ett närmare samarbete för att lyfta fram och sprida kunskap om främst barns och kvinnors utsatta positioner. Den största andelen av världens fattiga utgörs av kvinnor. Den största andelen av världens flyktingar utgörs av kvinnor. Vi vill att man vid FN:s konferens om mänskliga rättigheter 1993 belyser dessa frågor och understryker betydelsen av vad bl.a. utbildning kan åstadkomma.

Herr talman! Utbildning av flickor är en mycket klok investering. Studier belägger att flickors och kvinnors produktivitet ökar i samma grad som utbildningen, både i och utanför hemmet. Ett land som investerar i flickors utbildning kan konstatera mindre barnadödlighet och en minskning av familjestorleken. Detta beror bl.a. på att utbildade kvinnor bättre utnyttjar de hjälpmedel som finns och att de är mindre rädda för nyheter. En rad exempel ges också i vår motion.

Utrikesminister Margaretha af Ugglas sade i sitt inledningsanförande att Sverige, trots årets tillfälliga besparingar, är ett av världens mest generösa givarländer. Hon sade också att regeringen särskilt betonar betydelsen av att främja de mänskliga rättigheterna och demokratiseringsprocessen inom utvecklingssamarbetets ram. Detta ger mig hopp om att man från regeringen även beaktar flickebarnens utsatta läge och medverkar till en ökning såväl av flickors möjligheter till överlevnad som till flickors och kvinnors möjligheter till en god utbildning.

Anf. 53 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! En demokratisk utveckling i Sydafrika är av största betydelse för hela världssamfundet. För övriga Afrika kan det få en stor bety-

delse både politiskt och ekonomiskt. Framsteg har otvivelaktigt gjorts i den demokratiska processen i Sydafrika. Det gäller nu att vid de kommande förhandlingarna i början av mars ta de definitiva besluten om datum för demokratiska val, om att upprätta en s.k. transitional executive council och en oberoende val- och mediakommission. Det gäller också att lagfästa bestämmelser om övergång till demokrati.

ANC och andra demokratiska krafter befinner sig i ett svårt ekonomiskt underläge i förhållande till Nationalistpartiet och andra konservativa riktningar i Sydafrika. Det har sagts att ANC har fem gånger mindre resurser per väljare än de övriga krafterna. Det är därför angeläget att allt möjligt politiskt, ekonomiskt och materiellt stöd lämnas till ANC och andra demokratiska formationer i syfte att uppnå en bättre balans i den kommande processen för demokrati, fred och utveckling, fri från apartheid.

Det gäller bl.a. att också ge stöd till de demokratiska organisationernas väljarutbildning. Den stora majoriteten av de svarta människorna har aldrig tidigare deltagit i något demokratiskt val. Det gäller att fortsätta att kontinuerligt sända observatörer med specifika uppdrag att understödja arbetet mot det politiska våldet liksom att övervaka demokratiseringsprocessen och de kommande valen.

Som framgår av regeringsdeklarationen behövs en utökning av den internationella observatörsgruppen. Det gäller inte bara att FN utan att även andra internationella organ deltar i bevakningen.

Den internationella solidaritetskonferensen, som hölls den 19–21 februari i år, där jag och en stor svensk delegation deltog, antog ett aktionsprogram som inte bara förtjänar närmare studium utan också ett aktivt svenskt stöd. Det rör sig bl.a. om internationellt tryck för den demokratiska förändringen, aktioner för att stödja fred och lugn i landet, det gäller understöd till utbildning, hälsovård och sociala insatser. Allt detta förutsätter ett utökat svenskt bidrag.

Regeringen har föreslagit en kraftig minskning av det svenska stödet till Sydafrika, från ca 310 miljoner kronor till 240 miljoner. Denna neddragning är alltför stor med hänsyn till det stora behovet och den ytterst kritiska situation som råder i Sydafrika. Det borde vara möjligt att i den fortsatta riksdagsbehandlingen uppnå enighet om att riksdagen beslutar utöka stödet för fred och demokrati i Sydafrika med åtminstone 25 miljoner kronor, som föreslagits i en s-motion.

I regeringsdeklarationen anges att de ekonomiska sanktionerna mot Sydafrika bör avskaffas så snart de politiska förutsättningarna föreligger.

För svensk del finns det all anledning att understödja ANC:s ställningstagande i sanktionsfrågan. Det betyder att länderna häver sanktionerna beträffande handel, investeringar och lån men först sedan valdag fastställts, transitional executive council och oberoende valkommission upprättats samt den berörda övergångslagstiftningen antagits.

FN-sanktionerna beträffande vapen och olja kan inte hävas förrän en demokratisk regering har installerats.

Det största hindret för ett fritt och rättvist val är det politiska våldet. Detta våld har kraftigt ökat på senare tid. Det rör sig om 7 000 människoliv sedan februari 1990. De Klerk-regeringen har förnekat sitt eget ansvar för det poli-

tiska våldet i landet, trots att det är uppenbart. FN:s säkerhetsråd har också uttalat att den sydafrikanska regeringen ytterst bär ansvaret för att hindra våldet i landet.

Sverige bör verka för att initiativ tas på nordisk basis och inom FN:s ram för att förstärka den demokratiska processen.

Det är mycket angeläget att alla möjliga förberedelser också vidtas så snart som möjligt för att Sverige skall kunna sätta in ett brett och omfattande utvecklingsarbete med Sydafrika, när en demokratisk icke-rasistisk regering installerats genom demokratiska val.

Jag har läst vad utrikesministern har sagt i sin deklaration. Jag tycker att det skulle finnas anledning för utrikesministern att något närmare precisera vilka insatser regeringen är beredd att göra för den demokratiska och fredliga processen, mot bakgrund av vad jag här har anfört. Det vore också av värde om utrikesministern ville säga någonting om hurdana hon anser att de politiska förutsättningarna bör vara när det gäller sanktionsfrågan.

Anf. 54 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Min förhoppning är att utvecklingen mot demokrati nu går mycket snabbt. Vi har utomordentligt positiva tecken av de överenskommelser som har träffats mellan ANC och den sydafrikanska regeringen. Vi ser även positiva tecken när det gäller andra parter troliga deltagande i dessa uppgörelser. Jag håller gärna med Hans Göran Franck angående det som sades i går såväl av Ingvar Carlsson som av Carl Bildt om sanktionernas snara avskaffande. Jag tycker att det är desto mer angeläget mot bakgrund av den önskan, som jag delar med Hans Göran Franck, att nu få se ett mycket brett engagemang från det svenska samhället för ett demokratiskt Sydafrika.

Det bästa stöd som vi i Sverige kan ge är ju ett brett engagemang på alla samhällslivets områden, dvs. det som vi nu kan ana i en del affärstidningar: ett starkt intresse från näringslivet, förhoppningsvis från enskilda organisationer och folkrörelser. Detta är det bästa stöd vi kan ge den demokratiska utvecklingen i Sydafrika.

Anf. 55 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag är tillfredsställd med att utrikesministern säger att det rör sig om mycket mer än vad som står i den kortfattade deklarationen. Den viktigaste frågan av allt är nu att komma med konstruktiva och positiva insatser för en fredlig och demokratisk utveckling i Sydafrika. Det är den helt avgörande frågan.

Jag har nyligen varit i Sydafrika och var dessutom där i november. Jag kan intyga att det finns en optimism i landet om att den här utvecklingen skall kunna leda till det som alla eftersträvat och som vi talat så mycket om. Jag vill samtidigt understryka att det fortfarande finns en rad faror av mycket allvarligt slag. Det gäller därför att sätta i gång med ett mycket brett arbete från svensk och andras sida.

Jag tycker därför att det är beklagligt att dra ner anslaget så mycket som är föreslaget i budgetpropositionen. Jag hoppas att regeringen skall åter-

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

komma med ett förslag om ett större anslag. Det här är ett kritiskt moment. Nu är vi inne på upploppet.

När det gäller sanktionerna är det av allt att döma möjligt att följa det ställningstagande som ANC har gjort. Men vi måste också på den här punkten ha en vaksamhet av den enkla anledningen att det är nu i början av mars som tre viktiga ställningstaganden skall göras, som jag preciserade i mitt anförande. Det gäller naturligtvis att internationellt sätta in trycket för att beslut nu verkligen fattas.

Anf. 56 MARGARETA ISRAELSSON (s):

Herr talman! "Gamla älskade barn, vad drömde din mamma om när du blev till?" Så sjöng Barbro Hörberg i en av sina vackra visor. Visst har vi mödrar drömmar för våra barn. Vi vill att de skall få uppleva saker som vi aldrig fick uppleva, men det finns också saker som vi upplevt och som vi vill att de aldrig skall behöva uppleva.

Trots våra drömmar, trots alla våra ambitioner far de illa, världens barn. Det handlar inte bara om våra barn och andras ungar, för det finns bara våra barn. Världen och världens vuxna har svikit sitt ansvar, för det är vi som kallar oss vuxna som skadar barnen.

Det är vi som låter dem svälta ihjäl, trots att vi har mat att föda dem. Det är vi som låter dem dö i sjukdomar, trots att vi har medicinerna som skulle kunna rädda deras liv. Det är vi som tvingar dem till arbete, trots att vi kan lekarna som i stället borde fylla deras dag.

Det är vi som lär dem hata och döda, trots att det är vänskap och fred som räddar liv. Det är vi som tvingar dem att leva i okunskap, trots att vi har böckerna och kunskaperna som skulle kunna ge dem ett nytt liv. Det är vi som förgriper oss sexuellt på dem, trots att vi vet att det är kärlek de behöver. Det är vi som tar ifrån dem barndomen.

Världens nationer måste ta sitt ansvar för framtiden, för barnen. Det räcker inte längre med läpparnas bekännelse. Det räcker inte med att hålla vackra tal om barnens situation för att sedan lämna konferenslokalen och fortsätta övergreppen. Det räcker inte med att underteckna och ratificera barnkonventionen. Nu krävs åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena.

Låt mig dock säga att det gläder mig att den nya administrationen i USA nu signalerar att man tänker underteckna barnkonventionen. Samma sak gäller Japan.

Herr talman! "Barn är ett folk, och dom bor i ett främmande land", sjunger Olle Adolphson. Sången handlar om barnens lek och om hur de kan förflytta sig till andra världar genom den. Trots att det är nästan två veckor kvar till den internationella kvinnodagen, vill jag tala om flickebarnets situation.

Mycket av det som jag skulle kunna säga om flickebarnets situation har på ett bra sätt beskrivits av Birgit Henriksson. Jag vill spara på tiden genom att instämma i hennes anförande.

Herr talman! Det faktum att Unicef talar om könens apartheid är i sig ett bevis för att vi inte lever upp till barnkonventionens andra paragraf. Vi socialdemokrater har i en motion om mänskliga rättigheter föreslagit att Sve-

rige skall bli fadder för barnkonventionen, precis som Viola Furubjelke tidigare nämnde. På något sätt måste vi visa att konventionen inte bara är ett stycke papper, utan att den innebär viktiga åtaganden för världens nationer.

I en sjuupartimotion, där jag är en av motionärerna, kräver vi att flickebarnets situation i världen belyses särskilt vid FN:s konferens om mänskliga rättigheter i år. Sverige bör arbeta för att den frågan finns med på dagordningen.

Det förberedande möte inför Wienkonferensen, som den svenska regeringen har stått som värd för, bevisades bl.a. av Richard Reid från Unicef i New York. Kvinnorna i den s.k. tvärpolitiska barngruppen fick tillfälle att träffa honom i dag på morgonen för att utbyta synpunkter om bl.a. flickebarnets situation. Han betonade då att hans uppfattning efter Saltsjöbaden var att både flickebarnet och barnkonventionen riskerade att helt komma bort.

Låt mig avslutningsvis peka på behovet av utbildningsinsatser för världens flickor. Utbildning av kvinnor, oavsett ålder, har stor betydelse i de fattiga länderna. Utbilda en man, och du utbildar en man. Utbilda en kvinna, och du utbildar en hel familj. Studier från utvecklingsländerna visar bl.a. att om en kvinna får fyra års utbildning minskar barnadödligheten med 20 %.

Trots all kunskap som vi har om betydelsen av utbildning av kvinnor, visar inte statistiken att utvecklingen på detta område går framåt. År 1950 fanns det 27 miljoner fler pojkar än flickor i den grundläggande utbildningen. År 1985 hade den siffran ökat: då var det 80 miljoner fler pojkar. Det är tydligen så, att fortfarande står nästan 60 % av flickorna mellan 5 och 19 år i utvecklingsländerna utanför skolan.

Herr talman! Jag hade tänkt att avsluta med att vända mig direkt till fru utrikesministern, men hon gick när jag började att tala. I absens av hennes närvaro konstaterar jag bara – och det gör jag med sorg i hjärtat – att barnen inte nämns med ett enda ord i regeringens utrikespolitiska deklaration. Jag ställer mig frågan: "Var kommer barnen in?"

Anf. 57 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Jag instämmer gärna i det som föregående talare sade.

Det är en slump, men ändå värt att notera, att dagens utrikespolitiska debatt äger rum på det självständiga Estlands nationaldag.

Den europeiska revolutionen 1989 innebar en renässans för värden som under många år förnekats av många i väst och förtrampats av de styrande i öst. Demokrati och marknadsekonomi är den enda möjliga grunden för ett civiliserat samhälle. Tolerans, öppenhet och pluralism är ofrånkomliga beståndsdelar i den fria ekonomins och demokratins idévärld och kan aldrig växa ur samhällen som präglas av kommandoekonomi och enpartivärld.

Tre år senare präglas stämningarna i Europa av uppgivenhet. I flera av de nya demokratierna växer hoten mot det öppna samhället, när gamla kommunister och nya nationalisterna gör gemensam sak. Nationalism är en kraft för demokrati och öppenhet, när den innebär att förtryckta frigör sig från ockupation och underkastelse. Om nationalismen i ett fritt land används som ursäkt för murar mot andra länder eller för att förmena minoriteter rättigheter, blir den i stället ett hot.

I det f.d. kommunistiska Europa är i dag tillträde till den västeuropeiska

inre marknaden och senare medlemskap i EG kanske själva förutsättningen för att det öppna samhällets värden skall hållas levande. Alternativet är att många förbittrade människor föredrar att vända ryggen åt det Europa som de anser har avvisat dem.

EG-tanken syftar till att bygga en stabil fredsordning genom demokrati och ekonomisk utveckling; det är en vision om gemensamma spelregler och gemensamt ansvar. Om EG-projektet misslyckas, drabbas vi alla. Detta perspektiv är nödvändigt också i den svenska Europadebatten.

Det mest frånstötande exemplet på vad brist på europeisk ansvarskänsla kan innebära ser vi i dag i Bosnien-Hercegovina och i andra delar av f.d. Jugoslavien. För att det demokratiska Europas värden skall hållas levande, måste Europa omfatta också Bosnien-Hercegovina.

De svenska insatserna för att få slut på dödandet är lovvärda. Den krigsförbrytartribunal som nu beslutats om är ett väsentligt framsteg, inte bara för Bosnienfrågan utan för hela den internationella rättsordningen.

Men vi får för den skull inte tveka att tala klarspråk i huvudfrågan. Även om övergrepp begåtts och begås av alla parter, är det ledningen i Serbien som bär huvudansvaret. Och Serbien måste pekas ut som angripare, även om ledningen i Belgrad i formell mening lyckats lasta över ansvaret på andra. Serbien är i viss mening den sista kvarvarande kommunistiska diktaturen i Europa, även om de styrande nu uppträder i nationalistisk förklädnad. Tydligt är det den extrema nationalismen som är kommunismens sista stadium.

Bosnien-Hercegovina är en internationellt erkänd stat, medlem av FN och ESK. Om Bosnien-Hercegovina utplånas, annekteras eller delas mellan andra stater, då lyfts en spärr som kan jämföras med den som lyftes när det fascistiska Italien på 30-talet utan påföljd kunde annektera det självständiga Etiopien. Om en stat mitt i Europa tillåts att gå under, legitimeras – för de krafter som kan ha sådana ambitioner – andra övergrepp mot andra länder.

De ryska nationalisterna och militärerna som anser att de baltiska länderna inte bör vara fria stater, kan tycka sig ha fått godkännande av det internationella samfundet för hot och direkta aktioner mot våra grannländer. I andra delar av Europa kan motsvarande hot uppstå. Om omvärlden inte förmår att ingripa nu, kan vi alla ställas inför kravet att ingripa i ännu större skala på annat håll, och kanske rent av i vår närhet. Detta perspektiv måste vara det övergripande för allt som regeringen i ESK och i andra sammanhang gör när det gäller Bosnien-Hercegovina, men detta har också en vidare tillämpning. Jag vill omformulera en mening av författaren Per Wästberg på Dagens Nyheters kultursida av i dag:

Inte bara en gemensam marknad, utan ett ouplösligt samförstånd mellan folk som tidigare stridit mot varandra måste vara grunden för den Europavision som Sverige vill dela genom medlemskapet i EG.

Anf. 58 STURE ERICSON (s):

Herr talman! För en dryg vecka sedan påstod en av Dagens Nyheters vanligen välinformerade ledarskribenter att vi socialdemokrater "inte propsar på" en oberoende civil ubåtskommission. Han vägrade sedan att ta in ett berättigande.

Mysteriet med de kränkande ubåtarna behöver nu utredas grundligt. Se-

dan hösten 1991 har frågan varit inlåst i statsministerns kansli. Hemlig dokumentation visas ryska ubåtsexperter, samtidigt som hemlighetsmakeriet i övrigt har ökat. Den svenska allmänheten, som under det senaste årtiondet betalat en kvarts miljard om året för marinens ubåtsjakt, har nu rätt att kräva en redovisning. Det är inte mer än skäligt att de som har betalat för verksamheten får göra revision.

Carl Bildt har sedan början på 80-talet mer än någon annan engagerat sig i denna fråga. Han har talat om krig under ytan i våra inre vatten. Han har med inlevelse skildrat omfattande fientliga militära operationer på svenskt territorium.

Det är nu hög tid att göra en utvärdering av det ubåtsmaterial som samlats. Den bör göras av en oberoende civil kommission bestående av jurister, statsvetare, historiker, naturvetare, vittnespsykologer och andra som kritiskt kan granska och göra en samlad bedömning av vad som egentligen har skett.

Jag har träffat många vanligen omdömesgilla personer, bland dem flera militärer, som är milt uttryckt skeptiska. Min egen tro, eller snarare min sannolikhetsbedömning, är att det efter den ubåt som körde på grund utanför Karlskrona 1981 har förekommit kränkningar av våra territorialvatten vid några tillfällen, men inte alls i den omfattning som våra mest entusiastiska ubåtsjägare, bland dem Carl Bildt, har påstått.

De kränkningar som vi har konstaterat gäller Gåsöfjärden 1981, Hårsfjärden 1982 samt vid ett par tillfällen under senare hälften av 80-talet. Det förefaller troligt att marinen även i fjol samlade in ett material som håller för slutsatsen att kränkningar ägt rum. Däremot tror jag exempelvis inte att det någonsin varit några ubåtar inne i Törefjärden, inte långt från det sommarhus i Sundom där jag brukar bo.

Den gängse bilden av ubåtskränkningarna är ju att det enbart handlat om sovjetiska, numera ryska, ubåtar; stora, medelstora och mini. I officiella säkerhetspolitiska analyser har vi spekulerat i att det kan röra sig om "operativa förberedelser", dvs. Sovjet orienterade sig inför en möjlig framtida kustinvasion. Detta var under det kalla krigets 80-tal ingen orimlig hypotes.

Under statsministerns besök i Moskva nyligen bekräftade president Jeltsin att rysk ubåtsexpertis, av material som presenterats från svensk sida, dragit slutsatsen "att aktivitet av undervattensfarkoster ägt rum i svenska inre vatten". Detta är möjligen ett steg mot en lösning. Svenska och ryska ubåtsexperter har nu Bildts och Jeltsins uppdrag att söka sanningen i den här frågan. Det är utmärkt att så sker.

När Rysslands utrikesminister Kosyrev besökte Stockholm för några månader sedan, erbjöd han ett sådant samarbete men fick då nej från den svenska regeringen. Det är bra att vår regering nu ändrat sig på den punkten. För visst vore det befriande, om ryssarna kom till slutsatsen att det bäst tjänar deras egna intressen att i denna fråga spela med helt öppna kort.

USA har ju exempelvis medgivit att amerikanska ubåtar genomfört uppdrag i sovjetiska vatten och att man har miniubåtar.

För några dagar sedan spelade vår ÖB i media upp egendomliga ljud som anses härröra från en främmande ubåt som i fjol var inne på svenskt vatten. Nu läser jag i färsk pressklipp från Försvarsstaben att dels en engelsk, dels

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

en svensk ubåtsexpert underkänner ljudinspelningen som bevis. Vad skall vi lekmän egentligen tro?

En civil oberoende ubåtskommission bör självfallet prata utförligt med ubåtsexpertis från andra länder i både öst och väst.

ÖB har också inför journalister spekulerat i att de kränkande ubåtarna tillhör "en organisation som inte kontrolleras av statsledningen". Det är naturligtvis ett utpekande av den tidigare sovjetiska militära underrättelsetjänsten GRU som då skulle disponera över ett antal ubåtar som Jeltsin – och före honom Gorbatsjov – inte haft en aning om. Det skulle kunna vara en verksamhet som omfattar 500–700 personer och ett tjugo-tal ubåtar. Enligt ÖB kan de t.o.m. vara baserade utanför Östersjön och kanske långt upp på land.

Svensk underrättelsetjänst har nu arbetat med ubåtsfrågan under mer än tio år. Andra länders underrättelseorgan, som vi ibland byter information med och som bl.a. ser det mesta från sina satelliter, har också spanat efter miniubåtar. Warszawapakten och Sovjetunionen har upplösts. Nya regimer i Östeuropa, en del fulla av iver att göra upp med det sovjetiska förflutna, öppnar sig nu mot väst. Trots detta har just ingenting av värde rapporterats. Ubåtsmysteriet kvarstår.

De borgerliga regeringspartierna röstade i juni i fjol, på uppmaning av Carl Bildt och med hjälp av Ny demokrati, ned en socialdemokratisk motion som krävde en oberoende civil ubåtskommission. Vi har nu återkommit med en ny motion med samma krav. Den 13 maj kommer riksdagen på nytt att ta ställning i frågan om hur vi skall hantera alla frågetecknen kring kränkande ubåtar.

Vi fortsätter alltså att "proppa på" att en civil oberoende ubåtskommission snarast tillsätts. Dess uppgift blir att söka svaren på kränkningarnas omfattning, deras syfte och nationaliteten på ubåtarna. Jag är säker på att mysteriet en dag kommer att lösas.

Anf. 59 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Har de svenska miljöambitionererna försvunnit? Margaretha af Ugglas har nämnt att miljökonferensen i Rio har skapat nya möjligheter att hantera miljöproblem. Det är möjligt att den har det, men om dessa möjligheter skall omsättas i konkreta praktiska handlingar, krävs det stora kapitalmängder i initialskedet och förändrade livsmönster i i-världen.

Om det kommer till stånd är naturligtvis osäkert. Konferensen sade ingenting om finansiering av åtgärder, vilket – som vi alla vet – är grunden. Utan materiell grund förblir idéer blott idéer.

Det finns en risk att fler regeringar gör som den svenska. Man nöjer sig med pappersprodukter från en internationell konferens och avvaktar vad andra tänker göra. Man ger upp egna krav, initiativ och ambitioner i det internationella arbetet.

Att bara nämna miljöproblem utifrån FN:s roll tyder på en allvarlig brist på förståelse för dessa omfattande och gigantiska problem. Det handlar om att ställa om hela samhället från ett förbrukningssamhälle till ett samhälle där människor, råvaror och energi värdesätts och hanteras på ett helt annat sätt, på ett mänskligt, varsamt och bevarande sätt.

Ett exempel är Östersjön. Om Östersjön skall räddas, krävs det minst 130 miljarder, enligt flera oberoende uträknare, plus en helt annan syn på havet. Hav är inte något slags svart hål, som sväljer och döljer allt för evig tid utan negativa reaktioner.

Den svenska regeringen – eller regeringarna – har hittills anslagit 130 miljarder till Östersjöåtgärder. Det är en promille av dessa 130 miljarder som jag nämnde tidigare. Sverige har naturligtvis med bakgrund av vår långa Östersjökust och vår långvariga och massiva förstörelse av Östersjön ett speciellt ansvar.

Det som hindrar investeringar och aktiva insatser för att förbättra Östersjöns miljöstatus är kapitalbrist. Mot den bakgrunden framstår regeringens njugghet som obegriplig. Ännu mer obegriplig blir den när man konstaterar att investeringarna i nya reningstekniker, energiteknik, utbyggda VA-system, jordbruks- och skogsåtgärder skulle generera många arbetstillfällen, inte bara just där åtgärderna sätts in utan också i Sverige.

Nu finns kunskap om behoven. Det är svårt att förstå senfärdigheten när det gäller att sätta in kapital. Vi vet var åtgärderna har störst verkan. Inte minst våra ledande industriföreträdare och statliga verk påpekar detta.

En helt annan sak, som också har samband med miljöförstöringen, är svensk vapenexport. Strax före jul kunde vi i ett TT-telegram läsa att Bofors håller på att stänga sin serviceorganisation i New Delhi. Det gör att Indien kommer att få brist på reservdelar till sina svenska Haubits 77, vilket innebär att dessa om ett antal år kommer att vara oanvändbara och hänvisade till något slags ceremoniell status.

Indien kommer säkerligen att fortsätta sin massiva militära upprustning. Kan man inte köpa reservdelar till sina haubitsar från Sverige, kommer man att göra det på andra håll. Den inriktning som man har är naturligtvis en följd av att Indien som världens näst folkrikaste nation vill manifestera sin plats i världssamfundet.

Sverige har en historia i fråga om vapenexporten som man utifrån många synpunkter kan kalla mindre ärofull. De svenska vapnen har exporterats till – om vi tar 1992 – exempelvis USA, Brasilien, Frankrike, Indien, Indonesien, Malaysia, Pakistan, Singapore, Tunisien, Uruguay och Venezuela. Den ökade kraftigt till Indonesien, Malaysia, Tunisien och Venezuela.

Under årens lopp sedan 1953 har Sverige exporterat stora mängder vapen till dåvarande Jugoslavien. En stor del av dessa vapen finns naturligtvis kvar i dag och används.

Var svenska vapen och svensk vapenteknik till slut hamnar kan Sverige inte kontrollera. Sverige ingick i juni förra året ett samarbetsavtal med Frankrike. Frankrike har ingått ett avtal med Pakistan, som i sin tur förhandlar med Malaysia om samarbete på krigsmaterielområdet. Sverige samarbetar med USA, som har ett samarbete med Indien.

Det är alltså samma gamla visa, herr talman. Svenska vapen kommer att hamna i konfliktområden, på båda sidor.

Anf. 60 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Jag vill ta upp en fråga som sällan aktualiseras i den svenska debatten. Det handlar om regionaliseringen i Europa.

För rikspolitiker i de nationella parlamenten är det lätt att blunda för vad som pågår. Med nationsgränsernas successiva nedmontering inom EG stärks regionernas ställning som ekonomiska och därmed politiska maktcentrum. Det har faktiskt också positiva sidor. Regionaliseringen kan ladda ur etniska konflikter inom länderna och skapa lugnare förhållanden för folkgrupper som delas av nationsgränser.

Regional samverkan sker redan i stor omfattning tvärs över nationsgränser. Det handlar inte bara om den klassiska "bananen" utan också om samverkan mellan Paris och London och mellan Barcelona och Milano. De framgångsrika regionerna har betydande ekonomisk styrka. Vi bör vara med i utvecklingen av det regionala samarbetet inom EG.

EG har redan ett regionalt råd med representanter från de olika regionerna. Man strävar efter att skapa regioner inom EG med 1 till 2,5 miljoner invånare. Endast Irland utgör ensamt en region.

Det regionala rådet strävar uppenbarligen efter ett faktiskt inflytande, även om man inte har nått dit ännu. Det är inte osannolikt att byråkraterna i Bryssel ser välvilligt på en framväxt av en politisk motvikt till Ministerrådet.

De flesta länder är av tradition regionaliserade. Till följd av subsidiaritetsprincipen kommer regionerna att spela en allt viktigare roll. Vår egen länsindelning från 1600-talet är i det här sammanhanget inte rationell eller naturlig – speciellt inte i våra storstadsområden.

Stockholm-Uppsala-regionen och Öresundsregionen har båda förutsättningar att höra till Europas tio starkaste K-regioner. Göteborg ligger inte heller illa till.

Erfarenheterna i Europa visar att hela nationen gagnas av starka ekonomiska kraftcentrum. Det här har också stimulerats av samhällsinsatser när det gäller forskning, utbildning, infrastruktur, kulturpolitik och fysisk planering, och genom att man har tillåtit en instabil miljö för att skapa förutsättningar för kreativitet.

Nästa sekel blir regionernas sekel i Europa. Nationalstaternas roll kommer med nödvändighet – dess värre, kanske en del tycker – att tunnas ut. Vi lever i en föränderlig värld, och vi behöver förbereda oss för att ta till vara de nya möjligheter som detta skapar. Europeisk samverkan på regional nivå kan dessutom ge ny styrka och betyda mycket för en snabbare tillväxt, inte bara i vårt land utan även i de grannländer runt Östersjön som lider svårt av sin felaktiga utveckling.

Anf. 61 NILS T SVENSSON (s):

Herr talman! I detta inlägg tar jag upp Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa.

Efter andra världskriget förmådde världens ledare samla sig kring en vision, bygga nya institutioner och inleda en utveckling som givit så många människor ett bättre liv.

FN bildade grunden, och andra internationella organ skapades. Genom EG-samarbetets utveckling kom forna historiska fiender att knyta sina länder närmare varandra. Det var en visionär och handlingskraftig generation politiker som byggde den västeuropeiska efterkrigsordningen. Såren efter kriget läktes genom en upplyst politik för tillväxt, välfärd och social konsoli-

dering. Det var en civilisatorisk uppgift av väldiga format, där gränsen sattes av järnridån.

Den ridån är nu riven, och vi står inför en liknande civilisatorisk uppgift. Europa är inte längre tudelat, men det är heller inte förenat. Såren är inte helade. Vi riskerar i stället att nya murar reses.

Tre år efter det att revolutionen svepte fram över Europas östra delar har glädjen över frihetens ljus följts av en insikt om omvandlingens svårigheter och en oro för ett misslyckande.

Västvärlden – det gäller även vårt land – har inte levt upp till vad vår tid kräver. Efter det kalla krigets slut får vi nu inte förlora freden. Vi socialdemokrater för fram tre saker som vi menar måste göras nu.

Vi måste för det första stärka de organisationer som kan ge reformarbetet trygghet i en bredare gemenskap. Det handlar om ESK, men också om andra organisationer som borde ges ett större alleuropeiskt ansvar. Det handlar om regionalt samarbete. Det handlar också om EG som efter fördjupningen nu mer kraftfullt måste öppna sig utåt. Om känslan av utanförskap får fäste, ökar otryggheten.

Vi måste för det andra vara beredda till långt större uppoffringar som stöd till ett gemensamt Europa. De förenklade chockterapierna som skulle lösa allt är nu avskrivna och måste följas av en mer utvecklad ekonomisk politik. Massarbetslöshet, maffiavälde och social utslagning får inte prägla det nya. Skall det undvikas måste Västeuropa satsa radikalt mer långsiktigt med investeringar, öppna marknader och integrerade samhällen på alla plan.

Vi måste för det tredje göra allt för att stärka den demokratiska kulturen. I många av de länder som lämnat kommunismens förtryck har ett skede av nationell enighet kring medborgerlig anständighet gett vika för en utbredd motvilja mot politik över huvud taget. Politiken måste nu finna nya former och ett nytt levande språk om en djup demokratisk förankring skall kunna nås.

Regeringens Östeuropapolitik har stora brister. Efter snart halva regeringsperioden har den borgerliga regeringen inte lyckats presentera ett program för samarbetet med Central- och Östeuropa. Den har inte presenterat någon proposition, skrivelse eller annat dokument. Av löftet om 1 miljard kronor per år återstår i år 640 miljoner kronor för nya insatser. Regeringen har valt en hanteringsordning där projektförslag från angelägna svenska samarbetspartner samlas på hög. Utan mål och strategi kan man inte på ett rimligt sätt göra de svåra prioriteringar som bristen på resurser tvingar fram.

Under fjolårets utskottsbehandling av frågan om Östeuropabiståndet blev det uppenbart att regeringens inställning var ohållbar. Då gick man motvilligt med på att bygga vidare på den myndighetsordning som den socialdemokratiska regeringen grundade. Men det var bara ett halvt steg; något långsiktigt mandat gavs inte.

Man kan naturligtvis göra olika prioriteringar mellan anslagen, men utan klara mandat kan myndigheter inte arbeta offensivt. Det är riksdagen och regeringen som skall ange riktlinjerna. Myndigheterna skall bära ansvaret för utförandet. I dag råder tydligen oklara ansvarsförhållanden också inom regeringen.

Av denna anledning behöver man gå igenom formerna för Östeuropa-

samarbetet och ge det en ny inriktning. Vi ser ju tydligt att volymen inte är tillräcklig för uppgifterna och formerna inte tillräckligt utvecklade.

Vi socialdemokrater tycker att vissa områden bör prioriteras i vårt bistånd till Öst- och Centraleuropa. Det handlar om att stärka den demokratiska kulturen, utforma ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbara reformprogram, främja en regional energiförsörjning, följa upp miljösamarbetet i Östersjöregionen med ett särskilt handlingsprogram som inkluderar kärnsäkerhet, utveckla livsmedelsproduktion och distribution i regionerna och främja framväxande av livskraftiga små företag och nyföretagande.

BITS tekniska samarbete, som ju handlar om experthjälp, studier och utbildning, är den centrala formen för kunskapsutvecklande och kapacitetshöjande insatser på i stort sett alla områden. Samarbetet måste vara väl tilltaget, och BITS måste få långsiktiga planeringsramar. Vi socialdemokrater föreslår att BITS får 50 miljoner kronor mer än regeringen föreslår.

Folkrörelsesamarbetet har utvecklats mycket fort. Kontakter mellan enskilda organisationer är av stor betydelse för demokratins framväxt. Samarbetet bör i ännu större utsträckning inriktas på att stärka demokratin. Vi tycker att SIDA bör få ytterligare pengar för detta viktiga arbete.

Svenska institutet har ett mycket värdefullt program för gäststipendier, forskningssamarbete och kulturutbyte. I det förslag som regeringen nu lagt fram ingår en stor ökning av anslaget till ett kostnadskrävande förslag om en handelshögskola i Riga. Vi tycker att man skall ifrågasätta om projektet i sin nuvarande form hör hemma hos Svenska institutet.

Det är viktigt med ett väl utvecklat näringslivsbistånd. Vi tycker att det är bra att regeringen nu har lagt fram förslag om en ram på 1 miljard för exportkrediter. Det kommer att underlätta handelskontakterna avsevärt. Propositionen ger emellertid inte någon grund för att bedöma hur stor avsättning som måste göras för förlustrisker för exportkreditgarantier och det finansiella stödet. Vi tycker därför att det behövs ett bättre underlag innan man kan ta ställning till avsättningens storlek.

Herr talman! Biståndet till Öst- och Centraleuropa är av största vikt. Det har sagts av flera i debatten i dag. Vi tycker därför att det finns skäl att begära en noggrann redovisning av hur man hittills har utnyttjat de biståndsmedel som har avsatts för detta samarbete. Vi tycker också att det är viktigt att en ny östpolitik formuleras av den nationella kommission för Sveriges internationella ansvarstagande som vi socialdemokrater föreslår.

Anf. 62 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! I dag är det Estlands nationaldag. Det är värt att uppmärksamma att vi har utrikesdebatt på samma dag som Estland har sin självständighetsdag. Under de 75 år som har gått sedan den första självständighetsdagen har Estland faktiskt varit ockuperat under drygt 51 år. Det är glädjande att esterna nu kan fira sin 75:e självständighetsdag i självständighet. Det är kanske tidens tecken att vi i dag inte observerar det så mycket. Vi tar för givet att den frihet som har kommit under de senaste åren existerar, och därför är vi i dag inte lika begeistrade som vi kanske skulle ha varit för bara några år sedan.

Det finns över huvud taget en dysterhet som präglar debatten. Det har

naturligtvis sin förklaring i de bilder och den nyhetsförmedling som vi får från t.ex. Bosnien eller Somalia. Jag tycker dock att det finns anledning att ta vara på en del av de underliggande mycket positiva trender som finns och de möjligheter som nu växer och som inte är små och obetydliga utan tvärtom mycket dominerande. Vi bör ändå erinra oss att över 400 miljoner människor i dag kan vakna upp på morgonen utan att vara rädda för KGB, Stasi eller vad de organ nu hette som övervakade och terroriserade människorna i östra Europa. Det är en stor och en enorm vinst att detta har uppnåtts. Demokratin växer faktiskt ganska starkt i Central- och Östeuropa. Flera av de nya demokratierna kommer in i Europarådet. Förståelsen och respekten för demokratin växer på många håll, även om det finns beklagliga undantag.

En minst lika stor utveckling, som kanske har kommit litet i skymundan, är att det finns länder som har gått från absolut fattigdom till relativt välstånd. Denna utveckling har ägt rum på kort tid, under en generation. Det är den snabbaste tillväxten i världshistorien. Det handlar inte om isolerade öar utan om en mycket bred utveckling. Jag tänker naturligtvis på den marknadsekonomiska revolutionen i Stilla Havs-Asien. En tredjedel av mänskligheten bor i detta område, och de resultat som har uppnåtts är oerhört imponerande. Vi har aldrig sett en snabbare utträdning av massfattigdom än i den regionen.

Lärdomen från den utvecklingen sprider sig. I Latinamerika tittar man på det här. En hel rad länder har beslutat att inrikta sig på samma politik. Även i Afrika finns tendenser till att man ser i den riktningen. Flera tidigare talare har tagit upp Sydafrika. Jag tänkte då på att det är viktigt att den demokratiska förändring som vi alla hoppas och tror skall komma i Sydafrika också åtföljs av den ekonomiska reform som behövs för att Sydafrika skall kunna få en snabb utveckling mot välstånd. Det behövs en ekonomisk revolution, lika mycket som i Östeuropa, i detta instängda och planekonomiskt styrda land.

I Central- och Östeuropa sker en mycket snabb ekonomisk utveckling. Den har också till stor del hämtat inspiration från Östasien. Man tycker sig naturligtvis stå närmare Östasien med dess problematik än de välmående västländerna, som har utvecklats under mycket lång tid. Man har en mycket större otålighet. Man vill åstadkomma ett välstånd på väsentligt mycket kortare tid och inte använda 50–100 år som vi har gjort sedan mitten av 1800-talet. Vi ser också hur det i de länder som har valt en snabb metod – Polen, Tjeckien, Ungern och Estland – finns tendenser till framgång. Man kan se att tillväxten börjar på mycket bred front. Privatiseringen har nu nått en sådan omfattning att det statligt dominerade näringslivet är i minoritet, och därmed kan tillväxten komma i gång på allvar.

Jag blev litet orolig när jag läste den socialdemokratiska Östeuropamotionen. I språkbruket kan man där spåra en tendens till att kanske vilja nedvärdera den snabba reformvägen. Jag tolkade i alla fall motionen så när jag läste den. Det är mycket förbryllande. Man kan studera de länder i Central- och Östeuropa som har valt en annan taktik. Gorbatsjov gjorde det länge i Sovjetunionen, och det slutade i kaos och med risk för hungersnöd. Vi kan se andra tendenser i Slovakien och Ukraina, där man inte genomför ekonomiska re-

former. Nationalismen handlar där mera om att hissa den egna flaggan på gårdsplanen i stället för att genomföra ordentliga ekonomiska reformer. Man är inte mera framgångsrik. Tvärtom har man betydligt större problem, inte minst mycket allvarliga sociala problem.

Jag tror att vi kommer att få se mycket snabba övergångar från ett socialistiskt system till en marknadsekonomi i många av dessa länder. Jag tror att det är den väg som de måste gå. Det kan inte vara rimligt att ha långa, utdragna processer, där befolkningen utsätts för stora påfrestningar. Så är inte bara fallet under övergångsskedet utan så var det under hela tiden med det förra systemet. Den här processen måste ha ett relativt snabbt slut. För västvärldens del är det – det är vi alla ense om – viktigt att vi öppnar våra marknader. Det är det i särklass viktigaste vi kan göra för att hjälpa dem i reformprocessen.

Anf. 63 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag anser det angeläget att i denna utrikesdebatt få framhålla den roll som Europarådet spelar och kommer att spela i Europa. Europarådet är bland de äldsta och stabilaste institutionerna i det europeiska samarbetet. Europarådet var länge länken som förenade det politiska livet i Sverige med Europa.

Europarådet representerar de finaste traditionerna och idealen i västerlandets politiska tradition: demokrati, mänskliga rättigheter och idén om en rättsstat. Jag vill emellertid här ta upp två särskilt aktuella frågor, nämligen utvidgningen av Europarådet samt dess arbete med minoritetsfrågorna.

Under de senaste åren har antalet medlemsländer i Europarådet ökat snabbt. Genom tillskapandet av gäststatus har också Europarådet i sitt arbete fått deltagare från nästan hela den europeiska familjen. Därtill har ett stort antal länder ansökt om medlemskap, och processen inför ett godkännande av flera av dem som medlemmar är i full gång.

Den svenska parlamentariska delegationen har arbetat mycket intensivt för att sprida kunskap om de baltiska ländernas speciella situation för att underlätta för dem att snabbt bli medlemmar i Europarådet. Litauen och Estland är de baltiska stater som synes stå först i tur för medlemskap, och jag hoppas att detta mycket snart blir verkligt.

Att så många länder söker medlemskap i Europarådet hör samman med att medlemskapet ger ett land status som fullvärdig demokrati i västeuropeisk mening. Att som demokrati få tillträde till samverkan och samarbete i den europeiska familjen upplever de nya länderna i Central- och Östeuropa som mycket viktigt.

En process är därmed i gång, som förhoppningsvis kan leda till att man genom Europarådet kan nå hela Europa – ett Europa av demokratiska stater. Denna process innebär att Europarådet på olika sätt hjälper de ansökande länderna att bli demokratier. Detta kan ha en avgörande betydelse för att förhindra uppkomsten av ytterligare konflikter i vår del av världen.

För att få bli medlem ställs krav på att det ansökande landet tillser att de villkor som Europarådet ställer på respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna är uppfyllda. Man får dock aldrig ge avkall på kravet att Europarådet självt håller fast vid sina villkor för medlemskap. Detta har slagits fast vid ett

flertal tillfällen. Ambitionen att utvidga Europarådet får aldrig leda till att Europarådet sänker sina krav och sin standard.

Samtidigt har det slagits fast att Europarådet inte enbart skall undersöka de mänskliga fri- och rättigheterna i de länder som anhållit om medlemskap, utan också vaka över situationen i medlemsländerna och i de länder som har gäststatus.

Europarådet är mest känt i sin roll som främjare och bevakare av de mänskliga rättigheterna. Mänskliga rättighetskonventionen är hörnstenen i detta arbete. Kommissionen och domstolen är viktiga instrument. Just nu pågår ansträngningar att effektivisera detta arbete och göra kontrollmekanismen starkare. Utvidgningen av Europarådet gör detta särskilt nödvändigt.

Utvecklingen i det forna Jugoslavien visar på ett mycket smärtsamt sätt på följderna av att det inte finns ett tillräckligt skydd för minoriteter och att det saknas ett fastslående av minoriteternas rättigheter. Europarådet arbetar just nu intensivt med minoritetsfrågorna. Parlamentarikerförsamlingen debatterade och antog med stor majoritet i februari ett förslag till tilläggsprotokoll om minoritetsrättigheter till MR-konventionen.

Minoritetsfrågan är viktig för Europas framtid. Det är tyvärr inte endast i det forna Jugoslavien som minoritetskonflikter finns. Det är viktigt att protokollet är färdigt att undertecknas av stats- och regeringschefer vid Europarådets toppmöte i Wien i höst.

Herr talman! I tider av osäkerhet och oro är stabila institutioner särskilt viktiga. I sin övervakning av de mänskliga rättigheterna och i sitt vaktslående om demokratin har Europarådet en stor säkerhetspolitisk betydelse. Nya vägar måste dock också sökas. Andra institutioner har också ansvar för värn av demokrati och mänskliga rättigheter

Det är dock angeläget att varje institution eller organisation finner sin egen roll i det europeiska samarbetet och att dubbelarbete undviks. Det borde vara dags att fördela rollerna så att var och en kan fullgöra sin uppgift med största möjliga effektivitet. Europarådets styrka som värn om de mänskliga rättigheterna och som måttstock för demokrati ger Europarådet en väl definierad roll i framväxten av det nya Europa.

Anf. 64 LENA KLEVENÅS (s):

Herr talman! Miljöfrågorna håller på att bli en allt viktigare del av utrikespolitiken. Det är viktigt att de inte glöms bort i den utrikespolitiska debatten. I Sveriges riksdag är det jordbruksutskottet som behandlar miljöfrågorna, men problemen är stora och gränsöverskridande. Därför tvingas vi söka lösningar i de internationella kontakterna med andra länder.

Många av de miljökrav som ställs behandlas därför av utrikesutskottet. Jag vill därför som företrädare för socialdemokraterna i jordbruksutskottet ge uttryck för våra uppfattningar på det internationella miljöarbetets område.

Enligt vår uppfattning är det framför allt fem stora områden som borde stå i centrum för den fortsatta utvecklingen av den internationella miljöpolitiken. Det handlar om uppföljningen av den stora FN-konferensen i Rio om miljö och utveckling, miljöbiståndet, brådskan att ta fram s.k. gröna natio-

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

nalräkenskaper, men också om hur miljökrav bör genomsyra den fortsatta integrationen i Västeuropa och om möjligheterna till en sanering av Östeuropas miljö med tonvikt på Östersjön.

FN:s konferens om miljö och utveckling, den s.k. UNCED, kopplade samman miljö- och utvecklingsfrågorna på ett nytt och utmanande sätt när man konstaterade att det inte går att lösa de globala miljöproblemen om man inte först utrotar fattigdomen. Detta lägger ett speciellt ansvar på oss i den rika delen av världen.

Vi socialdemokrater föreslår att en nationell kommission inrättas för att följa upp UNCED och initiera åtgärder för en anpassning till en hållbar utveckling. Vi anser också att UNCED bör följas upp med europeiska konferenser. Vi kräver att regeringen aktivt följer FN-kommissionens arbete, dvs. den kommission som bildades i höstas med namnet UNCSD, United Nations Commission on Sustainable Development. Vi begär också en redovisning av de initiativ som den svenska militären tagit för att begränsa miljöproblemen. Och vi väntar ivrigt på propositionen om den biologiska mångfalden och beklagar att den inte hinner komma i tid för att ligga till grund för det skogspolitiska beslutet.

Vi vidhåller uppfattningen att det behövs en svensk kommission för att följa upp UNCED. Arbetsuppgifterna är flera, bl.a. frågorna om hållbara konsumtionsmönster, omställning av transportsystem, avfallsfrågor, sammankoppling av ekonomi och ekologi samt EG-samarbetet. Regeringen har nu beslutat att sända ut Agenda 21 på en omfattande remiss med en uppmaning till kommuner att göra lokala Agenda 21:or. Det är bra, men vi anser ändå att en kommission behövs nu, eftersom arbetsuppgifterna är så omfattande. Det finns ingen anledning att vänta på remissbehandlingen av Agenda 21. Arbetet kan bedrivas parallellt.

Parlamentarikerkonferensen i Brasília i november uttalade uppfattningen att nationella kommittéer borde bildas bl.a. för att ta upp nya angelägna frågor när sådana dyker upp. Två eftersatta områden är t.ex. framtagandet av gröna nationalräkenskaper och hur miljökraven skall integreras med villkoren för världshandeln.

Miljöbiståndet är ett annat område där vi tycker att regeringen brister i ansvarstagande. UNCED-sekretariatet räknade ut att åtgärdsinsatserna för Agenda 21 skulle kosta 600 miljarder US-dollar per år under perioden 1993–2000. Av dessa skulle 125 miljarder behöva överföras som bistånd till utvecklingsländerna.

I budgetpropositionen, bil. 15, hävdas att miljö och hållbar utveckling prioriteras i biståndspolitiken. En närmare granskning visar dock att det i stället föreslås kraftiga nedskärningar. När det gäller det bilaterala samarbetet, föreslår regeringen en sänkning från 250 miljoner kronor till 225 miljoner kronor. Vi socialdemokrater föreslår i vår budget att anslaget skall ligga kvar på 250 miljoner kronor, alltså 25 miljoner kronor mer. Vi frågar oss vad regeringens motiv är för att sänka detta anslag, och vi frågar oss också hur man kan hävda att det är fortsatt prioriterat.

När det gäller det multilaterala biståndet, det som skulle gå bl.a. till GEF, den s.k. globala miljöfaciliteten, anser vi att regeringens nedskärning trots reservationen är alldeles för stor, från 155 miljoner till endast 45. Vårt förslag

är 75 miljoner kronor, dvs. 30 miljoner kronor mer än regeringens förslag. Den uppbyggnaden av kapital behövs för att kunna svara upp emot de behov som kommer att ställas när de internationella organen kan börja verka med full kraft efter Rio.

Det kanske än en gång kan vara värt att påpeka att Sverige tillhör den rika femtedelen av jordens befolkning som gör slut på fyra femtedelar av jordens resurser och att vi inte kan skapa en uthållig utveckling bara för oss själva. Det förutsätter faktiskt att vi först utrotar fattigdomen på jorden. I det ljuset ter sig denna besparing mycket kortsiktig och knappast hållbar ens för stunden.

När det gäller Västeuropapolitiken är det nödvändigt att driva på för att Europa skall bli en föregångare när det gäller att ställa om konsumtion, produktion och energiförsörjning i en hållbar riktning. Hösten 1989 presenterade EG-kommissionen en studie av miljökonsekvenserna av den inre marknaden. I rapporten pekades på att sambandet mellan tillväxt och ökad miljöbelastning måste brytas, bl.a. med hjälp av miljöavgifter. Detta berör särskilt transport- och energimarknaderna. Arbetet med att utveckla ekonomiska styrmedel pågår för fullt inom EG. Sverige framhålls, eller jag kanske skall säga framhålls, i miljökretsar som ett föregångsland. I avvaktan på förändringar inom EG bör inte några ytterligare svenska miljörelaterade skatter eller avgifter sänkas.

När det gäller Östeuropapolitiken är det nödvändigt att särskilt satsa på aktionsprogrammet för att rädda Östersjön. Här behövs samordnade multilaterala insatser för att få fram de resurser som krävs. Det är också angeläget att stödja miljösamarbetet med Polen och de baltiska staterna på energiområdet. Speciell uppmärksamhet måste ägnas att förbättra säkerheten för Ignalinaverket i Litauen.

Herr talman! Vi uppmanar regeringen till större aktivitet när det gäller det livsviktiga arbetet för att lösa de globala miljö- och utvecklingsproblemen.

Anf. 65 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Kriget i det forna Jugoslavien är en tragedi. Det är en fruktansvärd tragedi för de miljoner människor som drabbats, så som människor alltid drabbas i krigiska förvecklingar. Men det är också en djup tragedi för hela Europa.

Europa verkar paralyserat. Hur skall man annars tolka det faktum att protesterna är så lama, att insamlingarna till humanitära insatser får så dåligt gensvar?

Beror det på den brutalitet som vi ser så många dagliga bevis på i form av bestialiska övergrepp på oskyldiga? Trodde vi att Europa var förskonat, en gång för alla, från sådant sedan andra världskrigets och nazismens framfart?

Beror det på det ofattbara våldets raseri, där man månad efter månad, som vi kan följa på TV-skärmarna i våra vardagsrum, systematiskt bombar sönder kulturstäder som Dubrovnik och Sarajevo, mitt i vårt Europa, riktat mot kärnan i vårt gemensamma europeiska kulturarv?

Samtal med internationella hjälparbetare i Jugoslavien förstärker bilden av den förlamande chock som händelserna på Balkan skapat.

Visst vet vi att krig skapat flyktingar. Men det här är ett krig där varje

våldshandling, varje attack har som syfte att jaga i väg människor, så att de aldrig återvänder till sina hem.

Bakom fasaderna av förhandlande ledare i Genève pågår en hänsynslös och systematisk folkfördrivning, som inte bara är den tragiska följden av våldshandlingarna, utan just syftet.

Jag är inte ute efter att hitta en part på vars sida vi skall ställa oss. Media talar om serber, kroater och muslimer. Det finns serbiska, kroatiska och muslimska stridande parter. De har alla ett mycket stort ansvar för det som skett och nu sker. De serbiska ledarna i Belgrad har ett särskilt stort ansvar för den upptrappning av motsättningar som exploderade sommaren 1991.

Men det finns också serbiska, kroatiska och muslimska människor. Trots ett par års terror, som haft till syfte att tvinga allt fler människor in i hatets och våldets spiral, finns det fortfarande hundratusentals människor i det forna Jugoslavien som inte annat önskar än att få fortsätta leva tillsammans med sina grannar oavsett om de är serber, kroater eller muslimer.

Ännu i höstas kunde fredsoppositionen i Belgrad samla tiotusentals serber som säger nej till de extrema serbiska nationalisternas terror.

Fortfarande kämpar många serbiska sarajevobor tillsammans med muslimer för att försvara sin multikulturella hemstad mot den serbiska milisens terrorattacker.

Många av de muslimer som flyr den etniska rensningen runt om i Bosnien gör det *också* för att de vet att om de stannat kvar skulle de tvingas delta i kampen och vända geväret mot sina serbiska eller kroatiska grannar.

Det är inte för att ta ställning för eller emot den ena eller den andra stridande parten som det krävs ett kraftfullt agerande från världen och särskilt från Europa. Det är vårt gemensamma ansvar gentemot de hundratusentals enskilda människor i det forna Jugoslavien som inte vill delta i hatet och terrorn, de som, liksom vi, vill leva i fred, demokrati och med respekt för grundläggande fri- och rättigheter.

Herr talman! Vi väjer alla inför tanken på ett direkt militärt ingripande. Det skulle kräva en enorm insats av militär trupp. Det skulle säkerligen binda dessa trupper för lång tid. Kostnaderna kan förväntas bli gigantiska.

Men den verkliga fredsviljan hos de stridande parterna förefaller obefintlig. Risken är därför stor att fortsatta strider kan sprida konflikten, dra in fler aktörer på Balkan.

Vem vågar i dag längre hävda att ett tredje Balkankrig är omöjligt? Och då, det vet vi från 1900-talshistorien, dras Europa in för lång tid och till enorma kostnader.

Men kanske än allvarligare är att omvärldens tvekan och undanglidande inför det som sker i det forna Jugoslavien också är en förödande signal till alla nationalistiska och separatistiska krafter i det övriga Östeuropa och det forna Sovjetunionen, en signal som kan mana till efterföljd. De som sätter sig över internationella regler tillåts uppnå sina syften bara de är tillräckligt hänsynslösa.

Minnet av historien är en av de bidragande faktorerna till den hatets spiral vi ser i det forna Jugoslavien. Det ligger latent också i andra nya, fria stater i det forna kommunistblocket. För människor i dessa stater är München 1938 också ett minne som lever. Då vek det fria, demokratiska Europa undan för

ett hänsynslöst våld. Det ledde till ett halvsekel långt förtryck, som folken i dessa stater lyckades kasta av sig först för ett par år sedan.

När EG och ESK nu ställts inför den första allvarliga utmaningen efter frihetsrevolutionen hösten 1989, då viker vi undan. Kriget har redan pågått i mer än ett och ett halvt år. De fredsförslag som nu diskuteras kan kanske leda till att våldshandlingarna upphör – åtminstone för viss tid. Men de bygger på att de mest hänsynslösa och brutala krafterna i stor utsträckning har uppnått sina mål.

Herr talman! I det nya, fria Europa är hoten stora mot och inom många folk och stater. Omvärldens och Europas förmåga att hantera det som nu sker i det forna Jugoslavien ger signaler. Det är dessa signaler jag fruktar allra mest.

Anf. 66 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det är naturligt att vi behandlar tragedin i Jugoslavien och Europas problem i en sådan här debatt. Men det finns också en risk för att stora problem i tredje världen trängs ut från vårt medvetande och att vi på det sättet bereder vägen för tragedier på andra håll i världen.

Pol Pot och hans röda khmerer i Kampuchea passade de västerländska stormakterna bra så länge det kalla kriget varade. Då ville de isolera det Sovjetstödda Vietnam. Vissa riktigt ordentligt blodbesudlade kommunister tycks också passa väst bra när det verkligen behövs.

Trots att det kalla kriget är slut fortsätter i praktiken Förenta nationerna i dag att ge en legitimitet åt de röda khmererna i Kambodja, som tillhör förövarna av ett folkmord. Pol Pots överbefälhavare sitter nu i det högsta nationella rådet i Kambodja, under FN:s beskydd. Han var också chef för ett av tortyrcentrumen i Kampuchea.

Hur kan detta ske? Vilket spel är det som försiggår i Säkerhetsrådet och som gör detta möjligt?

De röda khmererna tillåts nu sabotera FN:s fredsinsats. De attackerar byar, mördar människor och erövrar mark. De kontrollerar nu fyra till fem gånger mer av landet än de gjorde innan FN-styrkan om 20 000 man kom dit. Deras avsikt är helt klar: makten skall erövras i Kambodja.

De röda khmererna smädar dagligen Förenta nationerna i sin radio. De påstår att FN konspirerar med Vietnam. FN-folk beskjuts och tillfångatas, men FN får inte besvara elden. De tar upp höga avgifter för brytningen av ädelstenar i det område som de kontrollerar, och de gör timmeraffärer för att finansiera sin verksamhet. Inte mindre än ca 1 000 thailändare har dragits till deras område för att söka sin lycka där.

FN:s säkerhetsråd antog den 30 november förra året en resolution om handelssanktioner mot de röda khmerernas område. Men hur skall dessa sanktioner kunna upprätthållas? Det kan enbart ske om Thailand samarbetar med FN. Men Thailand har sagt ifrån att inga FN-soldater kommer att tillåtas att arbeta på den thailändska sidan.

Redan före Säkerhetsrådets beslut har thailändska officerare också sagt att de inte kan bevaka den långa gränsen. Det måste bli en effektiv bevakning av gränsen mellan Thailand och Kambodja för att stoppa den pågående och snabbt växande banditverksamheten.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Utrikespolitisk
debatt*

”Demokratiska Kampuchea” säger att det inte har någon skyldighet att följa fredsplanen, eftersom alla vietnamesiska trupper inte har lämnat landet. FN kan inte hitta några vietnamesiska trupper, men de röda khmererna håller fast vid att de två miljoner vietnameser som ingår som en minoritet i Kambodja skall betraktas som vietnamesiska soldater.

Man räknar alla med vietnamesisk bakgrund som vietnamesiska soldater, och man anklagar Förenta nationerna för att ge dem rösträtt. Det här torde betyda att man i förhand underkänner de demokratiska val som planeras i Kambodja.

Valet måste enligt min mening genomföras. Det måste ske i tid, så att det blir andra företrädare än de röda khmererna vid den världskonferens som skall hållas om mänskliga rättigheter, annars är det möjligt att de röda khmererna kommer att företräda Kambodja vid konferensen om de mänskliga rättigheterna. Hur skulle det kännas för en svensk utrikesrepresentant att sitta vid samma bord som de?

Herr talman! Det internationella samfundet måste ta hotet från Pol Pot och de röda khmererna på allvar. Om de inte stoppas i tid kommer en stor tragedi, ett folkmord, att återupprepas i Kambodja. Det kan också leda till ett nytt krig i Indokina. Röda khmer-soldater har redan utfört räder i Vietnam, dödat bybor och tagit fångar.

Vi kan på goda grunder anta att en etnisk rensning av Kambodja från alla med vietnamesisk bakgrund kan bli följden av en konflikt i detta arma land. Borde inte Förenta nationerna kunna ta itu med de röda khmererna och Pol Pot, på samma sätt som man på ett förtjänstfullt sätt försöker ta itu med dem som utför de etniska utrensningarna i det f.d. Jugoslavien?

Den utrikespolitiska debatten var härmed avslutad.

Meddelande om samlad votering

Tredje vice talmannen meddelade att konstitutionsutskottets betänkande KU15, lagutskottets betänkanden LU23, LU26 och LU28, socialförsäkringsutskottets betänkanden SfU10 och SfU11, näringsutskottets betänkande NU18 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande AU6 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Privat lokalradio m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1992/93:KU15 Privat lokalradio m.m. (prop. 1992/93:70).

Anf. 67 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! En gemensam strävan har länge varit att lösa vissa för vår demokrati viktiga frågor i bred enighet. Yttrandefrihetsgrundlagen och beslutet om den reklamfinansierade marksända TV-kanalen är exempel på

detta. Det är därför förvånande och oroande att regeringen inte har gjort några allvarliga försök att nå en bred enighet kring lokalradiofrågan.

När det gäller den reklamfinansierade marksända TV-kanalen lade sommaren 1991, de då i riksdagen representerade partierna i stor sämja fram ett förslag om vilka regler som skulle gälla för den fristående reklamfinansierade markbundna TV-kanalen. Röster, bl.a. från Folkpartiet, höjdes för att det var dags att bereda och, underförstått, nå konsensus om den reklamfinansierade kommersiella radions villkor.

Ett val stod för dörren. Valarbete förestod för alla inblandade, och radiofrågan sköts upp till efter valet. Landet fick en borgerlig regering med en folkpartistisk kulturminister, som offentligt deklarerade att hennes specialintresse var mediefrågor. Hösten gick utan att något hände. Fram på vårkanten, i mars närmare bestämt, efterlyste Socialdemokraterna i en interpellation i riksdagen en radioberedning. Våren och en stor del av sommaren förflöt.

I augusti sammankallades en beredning som arbetade under tidspress, för att inte säga under tidsnöd. Mycket riktigt hann ingen överenskommelse mogna fram. Den proposition som under hösten lades fram för riksdagen var också den ett hastverk, full av motsägelser och ologiska resonemang – en proposition som vi socialdemokrater stämplade som otjänlig som grund för ett riksdagsbeslut.

Kulturutskottet fick propositionen för yttrande. En majoritet bestående av borgerligheten – där räknar jag in Ny demokrati – gjorde i december om propositionen på många vitala punkter.

Nu var det riktigt bråttom. Den nya lagstiftningen skulle helst träda i kraft den 1 januari. De flesta ändringsförslagen hade bäring på vår yttrandefrihetslagstiftning. Det ankommer på konstitutionsutskottet att vårda sig om grundlagarna och att ha hand om radiolagstiftningen. Utskottets kansli fick i all hast utarbeta förslag till de lagtextändringar som föranleddes av kulturutskottets yttrande.

Socialdemokraterna, främst med instämmande från Centern, drev igenom ett beslut att skicka lagändringarna till Lagrådet för yttrande. Därefter skulle radiofrågan i sedvanlig ordning sakbehandlas. Så mycket till sakbehandling blev det nu inte. Den hastigt hopkomna kompromissen på den borgerliga kanten skulle inte tåla så mycket sakdiskussion förrän en del svagheter skulle bli alltför uppenbara. Kompromissförslaget att medge rätt att överklaga alla vitesförelägganden är ett paradexempel på detta.

Den socialdemokratiska utgångspunkten har varit att kommersiell radio skall finnas. Det har talats om att vi socialdemokrater vill förhålla frågans lösning. Men detta är ingalunda sant. Vi har velat ha den grundligt beredd och helst att man skulle ha uppnått konsensus mellan riksdagspartierna i denna fråga. Reklamradio utgör ingalunda något hot mot Sveriges Radios högstående kvalitet på verksamheten – om den inte inkräktar frekvensmässigt på Sveriges Radios verksamhet så att hörbarheten försämras och införandet av den digitala tekniken försvåras.

Herr talman! Dagspressens annonsintäkter, som i vissa fall kan göra andrahandstidningarnas situation mer prekär, berörs inte alls. Vi har krävt att dagspressens situation mer ingående skall analyseras. Vi anser också att pro-

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

positionen inte skulle ha avfärdat andra och kompletterande möjligheter att fördela sändningstillstånden så lättvindigt som kulturministern nu gör. Även om regeringen stannat för det rena auktionsförfarandet, dvs. att pengar skall vara det enda utslagsgivande, visste man på förhand att detta skulle stöta på absolut motstånd från Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Yttrandefriheten skall enligt vår mening inte kunna vara till salu.

En annan fråga som behandlas i propositionen, och som har fått en helt otillfredsställande lösning, är den om åsiktsreklamen och reklamen som riktar sig till barn.

I riksdagen har Folkpartiet varit varm förespråkare för att konsekvensanalyser skall finnas med i regeringsförslagen. När kulturministern var ledamot i konstitutionsutskottet drev hon energiskt denna fråga. Var finns konsekvensanalysen i hennes proposition som vi behandlar i dag?

Herr talman! Jag förväntar mig inga märkvärdigheter från den kommersiella radion. Jag förväntar mig ingen valfrihetsrevolution, som dess mesthängivna anhängare gärna gör gällande. Lokal information av ganska trivial karaktär varvad med musik av än mer utslätad art kommer att bli det vanliga. Det blir intressant att se om organisationslivet, politiska partier och arbetslivsorganisationer förmår profilera sig i mediebruset.

Fru talman! Märkliga och felaktiga rykten har cirkulerat att vi socialdemokrater har velat begagna oss av den s.k. uppskovsparagrafen för att fördröja lagen. Det är felaktiga rykten. Vi socialdemokrater tar avstånd från att använda uppskovsinstitutet för sådana syften. Vi har tvärtom medverkat till att utskottet höll sammanträden om detta ärende redan den 20 januari och den 9 februari.

Vi socialdemokrater är medvetna om att det råder ett tillstånd där nuvarande lag åsidosätts och att många privatradiostationer tjuvstartat sina reklamsändningar och att man hoppas på att undgå rättslig påföljd för detta. Men vi anser – och detta är ett krav – att riksdagen skall föreläggas genomarbetade förslag att utgå från. Det är inte en uppgift för riksdagens ledamöter, de flesta utanför konstitutionsutskottet, att snabbt snickra ihop ett genomgripande omgjort förslag, så genomgripande omgjort att det kan betraktas som nytt. Som jag tidigare har nämnt fick konstitutionsutskottets kansli i all hast försöka bringa reda i förslaget.

Konstitutionsutskottet – och här talar jag för Socialdemokraterna och Vänsterpartiet – tycker att detta är ovärdiga former att arbeta under. Vi anser därför att propositionen skall avslås. Vi menar att regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning, med uppgift att skyndsamt lägga fram ett nytt förslag.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservation som fogats till detta betänkande.

Anf. 68 ELISABETH PERSSON (v):

Fru talman! I propositionen föreslås att privata reklamfinansierade ljudradiosändningar tillåts fr.o.m. årsskiftet. Det är meningen att självständiga, lokalt förankrade radiostationer skall främjas.

Varje sändningstillstånd skall innebära rätt att bedriva sändningar inom

ett särskilt sändningsområde. Antalet sändningstillstånd skall anpassas till efterfrågan på sändningsmöjligheter.

Det sägs dessutom att sändningstillstånden skall begränsas så till vida att den som redan har ett tillstånd att sända lokalradio inte skall kunna få ännu ett tillstånd. Tillståndstiden skall vara åtta år.

Om det skulle finnas flera behöriga sökande till ett ledigförklarat sändningsområde skall man hålla auktion på sändningstillståndet. I förslaget sägs det också att program som har framställts särskilt för den egna verksamheten skall sändas under minst en tredjedel av sändningstiden per dygn.

Det här, fru talman, kan kanske tyckas acceptabelt av den som läser förslaget och som är tämligen oinitierad när det gäller hur marknaden ser ut på det här området. Men det förutsätter dels att man inte funderar över vad som *inte* står i lagförslaget, dels att man inte bryr sig om hur verkligheten på etermediaområdet nu ser ut, innan lagen träder i kraft. Vi i Vänsterpartiet anser att det här förslaget är fullkomligt oacceptabelt.

Under arbetet med den privata lokalradion, vill jag påstå i alla fall, har hänsyn tagits endast till de intressenter som redan finns på det privata mediaområdet. De eventuella lyssnarna, har inte kunnat påverka förslaget. Lyssnarna är naturligtvis inte någon enhetlig grupp. Men de som har deltagit i debatten kring lokalradio, och som exempelvis har varnat för reklam som riktas ensidigt till barn, de som har velat värna om den lokala förankringen och produktionen, de som har oroat sig över mediakoncentrationen över huvud taget, de som har velat värna om en privatrado som inte enbart sänder skvalmusik, osv., har inte haft någonting att sätta emot. Det skulle i stället till varje pris "klämmas fram" ett tillstånd för privata reklamfinansierade radiosändningar.

Vi i Vänsterpartiet menar att det föreliggande förslaget har så stora brister att det inte ens går att lappa vidare på. Förslaget måste omarbetas från grunden.

Låt oss bara ta frågorna om ägandet, självständigheten och den lokala förankringen, som ju skall vara en huvudprincip för privat lokalradio. Det är begrepp som ständigt lyfts fram, och som man försöker hålla levande.

Tidningar skall ju inte kunna äga privat lokalradio. Men det finns ju tidningar som redan i dag sänder genom bolag, dvs. har skaffat sig sändningstillstånd. Det sker visserligen under närradions täckmantel, men vem tror, fru talman, att det här kommer att upphöra i och med den nya lagen om privat lokalradio? Vänsterpartiet tror inte det.

Hur skall man kunna bedöma om de programpaket som produceras på ett håll, som distribueras ut till olika sändare, och som sänds av flera stationer samtidigt är lokalproduktion eller nätverksbildning? Det vet vi inte, och det finns ingenting i lagförslaget som säger huruvida det skall bejakas eller motarbetas.

Vad kommer att hända med alla dem som i dag sänder privatrado i närradions namn? Kommer de att fortsätta med att strunta i att skaffa eget sändningstillstånd? Det finns ingenting i det här förslaget som säger att sådana sändningar effektivt kommer att motverkas. Det finns inte heller någonting som säger att nätverksbildning kommer att motverkas.

Det är nog så att vi politiker, och riksdagen, egentligen är grundlurade

från början till slut när det gäller det här förslaget. Jag tror inte att meningen har varit att den privata radion skall vara lokalt förankrad, att nätverksbildningar skulle kunna förhindras och att en stor del av programproduktionen skulle vara framställd av resp. lokalt förankrad station.

Det har nog inte heller varit meningen att närradions grundläggande idé att vara en föreningsdriven icke-kommersiell radio skulle bevaras även i framtiden. Självfallet har meningen aldrig heller varit att förhindra åsiktsreklam och att skapa effektiva sanktionsmöjligheter för organiserad rasism och annan främlingsfientlig verksamhet, vilket inte heller har påståtts i förslaget. Meningen har inte heller varit att begränsa reklam som riktar sig till exempelvis barn.

Fru talman! Om regeringen hade insett att detta förslag inte var helt lyckat, hade regeringen faktiskt kunnat gå en medelväg. Man skulle ha kunnat föra resonemanget: det är bättre att få en lag om tillstånd med en extremt kort tillståndstid än att vara utan lag på det här området. Man skulle då efter exempelvis två år kunna göra en utvärdering och komma åter med ett bättre förslag.

Men så är det inte, tvärtom. Under resans gång har tillståndstiden hela tiden förlängts. I liggande förslag är en åttaårig tillståndstid föreslagen. Det är, som jag ser det, helt absurt att låsa fast sig för en åttaårsperiod, som det här förslaget innebär – med alla dess brister. Det är, som man i södra Sverige brukar säga, sannerligen hialöst med en så lång tillståndstid.

Fru talman! Vänsterpartiet yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen. I våra meningsyttringar har vi markerat att vi ställer oss bakom den.

Slutligen, fru talman, är det väl inte så vanligt att man i denna talarstol talar om känslor. Men jag undrar hur man känner sig i Centerpartiet i dag. Centerpartiet vill ju framhålla vikten av den lokala förankringen för privatradion. Radioprogrammen skulle ju vara lokalt producerade, osv. Hur känner ni i Centerpartiet er i dag, ni som inser vart förslaget bär hän? Mår ni särskilt väl? Jag undrar också hur ni, som inte inser vad förslaget kommer att innebära, utan som tror att förslaget är bra, kommer att känna er om några månader eller om några år när ni ser konsekvenserna. Men det kanske jag inte kan få något svar på i dag. Vi får vänta och se.

Anf. 69 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! De senaste 20 åren har vi upplevt en revolution på radio- och TV-området.

I slutet av 1970-talet infördes närradion av den borgerliga regeringen. Det var första gången som monopolet för radio och TV naggades i kanten. Vi har fått satellitsända TV-program som har gjort det möjligt för oss att få information och upplysning från hela världen. Vi har upplevt kabel-TV:s utbyggnad i Sverige, och vi har en enorm rikedom i vårt mediautbud. De riktiga TV-satellitprogrammen har bidragit till att avdramatisera reklamfrågan i Sverige, och 1991 kom då den svenska reklamfinansierade, marksända TV-kanalen.

I dag tar vi ytterligare ett steg mot friheten i etern med beslutet om en privat lokalradio med reklamfinansiering. Det är ett viktigt steg för att stärka

yttrandefriheten i Sverige. Förslagen innebär att den grundlagsstadgade yttrandefriheten förverkligas inom ytterligare ett viktigt område och att ytterligare ett monopol upphävs.

Ett lagförslag på radioområdet innehåller en mängd paragrafer som med nödvändighet måste bli mycket tekniska. Jag tänker inte här gå in på dem utan i stället ta upp ett par frågor som jag tycker är väsentliga.

Som alltid när det gäller yttrandefriheten måste man vara oerhört varsam med att införa regler som begränsar. Men i några fall har den totala yttrandefriheten ändå fått ge vika för att garantera mångfald och skydd mot övergrepp som hotar religionsfrihet och folkgruppers integritet. Den bärande principen bakom förslaget är att öka antalet röster i etern och att öka mångfalden i mediekulturen.

Vissa begränsningar föreslås, som jag sade, för aktörernas handlingsfrihet, främst därför att de alla utnyttjar en tills vidare begränsad resurs – sändningsfrekvenserna. Det finns också bestämmelser som syftar till att motverka att radion domineras av ett fåtal kedjeföretag. Det har också visat sig nödvändigt att ha kraftiga sanktioner för den som missbrukar yttrandefriheten i närradion till rasistisk propaganda och annan främlingsfientlighet. Vid allvarliga brott skall tillstånden kunna återkallas i upp till fem år. Det är på förekommen anledning som man i propositionen har lagt mycket stor vikt vid den här frågan.

När det gäller regler för reklam och sponsring har vi i konstitutionsutskottet funnit att de synpunkter som kulturutskottet har framfört när det gäller reglering av reklamtiden är väl avvägda. Man kan nog säga att frågan reglerar sig själv. Blir reklamslagen för långa stänger folk av radion, och det vill ingen sändare riskera. Det räcker således med en paragraf som begränsar reklamtiden per timme.

På flera ställen i propositionen framhålls att det måste finnas flexibilitet i systemet, eftersom flera komponenter i verksamheten inte är givna för all framtid. Det gäller t.ex. tillgång på frekvenser och sändningsområdenas omfattning. Vad som i dag är ett naturligt lokalt intresseområde kan ha en annan omfattning om fem eller tio år, och det är viktigt att man inte genom administrativa beslut fastlägger sådana saker en gång för alla. Det måste finnas en viss flexibilitet för diskussioner.

Så några kommentarer till den socialdemokratiska reservationen. En lång rad områden kritiserar i reservationen. Egentligen tycker jag inte att det är så mycket att förundra sig över. Socialdemokraterna har alltid varit motståndare till en fri radio och en fri TV. Det är därför som Sverige har varit avskärmat från opinionsbildning ända tills tekniken tvingade Socialdemokraterna att tänka om. Då ägnas deras kraft åt att lagstiftningsvägen konstruera så många begränsningar som möjligt för det som de tekniskt inte kan hindra. Reservationen är ett uttryck för detta, och jag yrkar avslag på den.

Man kan bara beklaga att Socialdemokraterna inte har någon framtidsinriktad politik på området. Deras aktivitet begränsas till att ropa på mer reglering och att yrka avslag på utskottets hemställan med anledning av propositionen.

Vänsterpartiets inlägg i frågan var förutsebart, tycker jag. Kommunisterna har aldrig någonsin stått på barrikaderna för att skydda det fria ordet.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

Fru talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 70 ELVY SÖDERSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till Ylva Annerstedt: Delar Ylva Annerstedt den uppfattning som jag gav uttryck för i mitt inledningsanförande när jag strök under att vi i så viktiga frågor som när det gäller yttrandefriheten och radiolagstiftningen skall arbeta för att nå konsensus? Folkpartiet har nämligen tidigare givit uttryck för den åsikten. Men jag menar att behandlingen av den här propositionen har visat att det inte låg någonting bakom de orden.

Ylva Annerstedts påstående att vi socialdemokrater har velat förhålla frågan och inte har velat ha till stånd en lagstiftning som gör det möjligt med kommersiell radio är helt felaktigt. Vad vi socialdemokrater vill i den här frågan har med all önskvärd tydlighet framgått i beredningen – den beredning som tyvärr inte fick möjlighet att arbeta under de förhållanden som en så viktig beredning borde arbeta under. Det framgår också av den motion som vi har väckt under den allmänna motionstiden. Det bör därför vara känt att vi också arbetar för en lagstiftning som gör det möjligt med en reklamfinansierad radio. Det är inte alls på det sätt som Ylva Annerstedt säger.

Jag vill också fråga Ylva Annerstedt: Anser Ylva Annerstedt att de arbetsförhållanden som vi i konstitutionsutskottet har arbetat under med anledning av den proposition vi har fått från regeringen är riktiga och bra förhållanden, värdiga Sveriges riksdag?

Anf. 71 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Elvy Söderström frågade mig om jag ansåg att det var av vikt att nå konsensus i det här arbetet. Jag tycker att det hade varit av värde om Socialdemokraterna hade visat ett mer konstruktivt sinne när det gällde att komma fram till en fri radio. Men reservationen och agerandet innan man kom fram till ett förslag visar att den viljan inte har funnits hos Socialdemokraterna.

Om Socialdemokraterna verkligen vore för en fri radio hade vi haft det redan för 15–20 år sedan. Tvärtom har Socialdemokraterna skjutits framåt av teknikens utveckling och av det faktum att svenskar inte längre finner sig i att vara kringskurna av sådana regleringar som i årtal har funnits för den svenska radion.

Det finns alltså i dag en helt annan inställning hos svenska folket till fria etermedier, och det här förslaget är ett uttryck för detta.

Det är ju ingen hemlighet att Socialdemokraterna och de borgerliga partierna har olika uppfattningar i den här frågan. Det gick tyvärr inte att gemensamt komma fram till ett förslag som tillgodosåg den frihet som vi anser skall finnas i etern. Jag kan bara beklaga att Socialdemokraterna inte ville vara med.

Anf. 72 ELVY SÖDERSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Ylva Annerstedt säger att det tyvärr inte gick att komma överens, att nå konsensus. Men eftersom beredningen hade tre till fyra samman-

träden vill jag påstå att något allvarligt försök för att nå konsensus i denna för oss viktiga fråga aldrig gjordes.

Ylva Annerstedt undrar varför Socialdemokraterna inte har gjort något tidigare. Hon nämnde att vi hade möjlighet att agera för femton till tjugo år sedan. Då vill jag påminna om att det var en borgerlig regering under åren 1976–1982. Varför gjordes ingenting då?

Jag har inte av Ylva Annerstedt fått något svar på frågan om hon anser att detta är ett bra arbetssätt för konstitutionsutskottet i Sveriges riksdag. Vi socialdemokrater anser att det inte är det. Vi anser att vi av regeringen skall få väl genomarbetade förslag att ta ställning till och arbeta utifrån.

Jag vill nog påstå att det inte ens inom och bland de borgerliga partierna i konstitutionsutskottet har gjorts någon egentlig sakbehandling av ärendet. Jag har i alla fall inte upplevt att det har förts någon debatt, och jag har faktiskt varit närvarande vid samtliga sammanträden.

Anf. 73 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Det här förslaget som i dag ligger på bordet, som vi skall fatta beslut om, är ett bra förslag. Det tillgodoser väl de krav som vi vill ställa på en fri radio.

Det är bara att beklaga att Socialdemokraterna vill ha ett så stort regelverk att det faktiskt inte går att kombinera med en fri radio.

Man kan alltid önska att det skall finnas mer tid och att det skall göras fler omfattande undersökningar när man skall behandla ett ärende. Men det är inte första gången som vi i konstitutionsutskottet har en begränsad tid till vårt förfogande för att behandla olika propositioner. Så är det förresten alltid.

Den här behandlingen påbörjades ju för ganska länge sedan.

Tal mannen anmälde att Elvy Söderström anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 74 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Fru talman! Ylva Annerstedt är inte alls förvånad över att Vänsterpartiet reagerar som det gör. Hon anser att mitt anförande var ett utslag av gammal kommunism.

Jag skulle vilja fråga Ylva Annerstedt om det är ett utslag av kommunistisk ideologi att det i TV finns regler mot åsiktsreklam eller att det i TV finns regler mot reklam som ensidigt riktar sig till barn under tolv år. I så fall är det en kommunistisk ideologi som omfattar ganska stora delar av Sveriges befolkning – såvitt jag vet är vi helt överens om att det är rimligt att ha dessa regler i fråga om åsiktsreklam och reklam som ensidigt riktar sig till barn under tolv år.

Jag kan inte se annat än att det vore rimligt att diskutera om man inte borde ha motsvarande regler när det gäller den privata lokalradion. Antingen tycker man att det är bra att det finns begränsningar vad gäller reklam som riktar sig till barn eller så tycker man inte det.

Jag kan garantera Ylva Annerstedt att jag är för en ökad mångfald inom den privata lokalradion. Men det finns ingenting i detta lagförslag som ga-

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

ranterar en ökad mångfald. Det har inte alls funnits något intresse av att diskutera hur dessa sändningstillstånd skall fördelas. Nu är det bara den råa penningen som gäller – om det finns flera som är intresserade av ett sändningstillstånd skall det hållas auktion för att avgöra vem som skall få det. Man har inte alls velat diskutera några andra former av urvalskriterier för att just få denna ökade mångfald, för att exempelvis inom Stockholmsområdet undvika att tio till tolv sändare blir exakt lika.

Vi har varit för att man tillsammans skall försöka diskutera fram kriterier som kan garantera den här ökade mångfalden. Tyvärr har vi inte fått gehör för detta.

Om Ylva Annerstedt säger att mångfalden bäst garanteras genom det här förslaget tror jag att hon lovar för mycket. Jag är rädd för att mångfalden snarare kommer att begränsas med detta förslag.

Anf. 75 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! När man skall införa begränsningar i fråga om vilka som skall få tillstånd och samtidigt skydda yttrandefriheten handlar det alltid om att göra en avvägning, att hitta en balans.

I det här förslaget finns det begränsningar. Man skall t.ex. bara kunna in-
neha ett tillstånd. Det innebär att vi i förslaget t.ex. kräver redovisningsskyldighet när det gäller bolag som kan ha inflytande i sändande företag. Det finns alltså begränsningar i hur man får äga. Det är alltid en avvägning mellan att ge yttrandefrihet i etern och att sätta lagom gränser. Vi har hittat en modell som vi tror skall ge det bästa utrymmet för yttrandefriheten samtidigt som det garanterar mångfalden.

Elisabeth Persson vill att man skall utse tillståndshavare på annat sätt, genom att tala om vilka som skall få tillstånd. Men i det här fallet är det ju också någon som skall sätta upp kriterierna. Vi vänder oss emot att politiker skall sätta upp sådana kriterier. Vi har ju i flera andra sammanhang sett att det finns stort utrymme för godtycke. Här begränsar vi tillståndet till ett per sändare, och vi tror att det ger det bästa utrymmet för både yttrandefriheten och mångfalden.

Anf. 76 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Fru talman! Ylva Annerstedt talar om allt annat än det som jag frågade om. Det jag tog upp gällde reklam som ensidigt riktar sig mot barn under tolv år och regler mot åsiktsreklam.

Jag tolkar detta som att Ylva Annerstedt håller med om att det är rimligt att dessa regler finns inom TV. Kanske tycker hon någonstans inom sig att det inte vore så tokigt om de även skulle finnas när det gäller den privata lokalradion. Jag lämnar det därhän. Jag bara konstaterar att jag inte fick något som helst svar på min fråga.

Ylva Annerstedt säger att det i många andra sammanhang, när politiker har inflytande och sätter upp regler för tillstånd, uppstår ett godtycke. Ylva Annerstedt borde precisera sig.

Jag är övertygad om att det, även om några politiker någon gång har gjort misstag, inte finns någonting som säger att inte vi tillsammans skulle kunna

utforma och diskutera regler som utelämnar detta godtycke. Jag har tydligen större tilltro till politiska makthavares förnuft än Ylva Annerstedt har.

Självfallet skulle det gå att utforma sådana här regler. Man skulle kunna ge en form av sändningstillstånd i likhet med att man ger koncession, som man har gjort för TV. Detta är inte alls särskilt märkvärdigt. Det är inte heller sagt att det skall vara politiker som skall sitta och bestämma vilka som skall få sändningstillstånd. Det går utmärkt att lägga denna uppgift på exempelvis Länsstyrelsen.

Problemet är bara att det inte har funnits någon vilja att göra detta. Vi har därför fått det förslag som vi har fått.

Det finns ingenting i det Ylva Annerstedt säger som har fått mig att tro att detta är ett bra förslag. Inte på någon punkt har Ylva Annerstedt kunnat lugna mig och förklara för mig att jag har haft fel uppfattning. Jag är dess värre rädd för att förslaget är precis så dåligt som Vänsterpartiet och Socialdemokraterna har försökt förklara. Jag säger bara: Gånge denna kalk ifrån mig. Ni får väl sitta där med ert lagförslag och ta konsekvenserna av det, dess värre.

Anf. 77 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Det är faktiskt ingen hemlighet att Folkpartiet och de övriga som står bakom detta förslag har en annan syn på friheten i etern än vad Vänsterpartiet har. Vi vill inte sätta upp de regler och begränsningar som Vänsterpartiet vill ha. Därför har det inte varit möjligt att nå några överenskommer och att hitta en gemensam lösning.

Vi har fundamentalt olika uppfattning om vilken frihet människor skall ha att uttrycka sig i etern. Det är därför förslaget ser ut som det gör. Detta är ett bra förslag. Det tar oss ytterligare ett steg i riktning mot öppenhet och yttrandefrihet i Sverige. Yttrandefriheten har under långa tider varit kring-skuren, och i vissa fall är den fortfarande det. Den fria lokalradion innebär ett stort steg framåt för yttrandefriheten i Sverige.

Anf. 78 BJÖRN VON DER ESCH (m):

Fru talman! Som framgår av min motion, och jag har också avgett ett särskilt yttrande, anser jag att föreliggande förslag är behäftat med allvarliga brister, även om det självfallet utgör ett efterlängtat fall framåt på väg mot en fri etermediapolitik. Jag skall här begränsa mig till att ta upp den allvarligaste bristen i förslaget. Den är allvarligast därför att den utgör ett så uppenbart brott mot vår konstitution att Lagrådet vid sin granskning jämlikt regeringsformen 8 kap. 18 § särskilt påpekat detta.

Vad frågan gäller är det i 39 § stadgade förbudet att överklaga beslut om sändningsområdenas omfattning. Förbudet står i strid med gällande rättsordning ur flera aspekter. Ett lagförslag skall stå i överensstämmelse med grundlagarna och rättsordningen i övrigt och uppfylla kraven på rättssäkerhet.

Lagrådet konstaterar härvidlag att det kan "starkt ifrågasättas om svårigheterna med planeringen av sändningsområdena är ett tillräckligt skäl för att avskära en tillståndshavare från rätten att överklaga beslut om sändningsområdenas omfattning".

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

Skälen för Lagrådets uppfattning är helt uppenbara. Sändningsområdets omfattning är helt avgörande för tillståndshavaren, inte bara med avseende på hans möjligheter att skapa ett ekonomiskt underlag för verksamheten, utan också sett ur yttrandefrihetsrättslig synpunkt. Sändningsområdets storlek är ju det som bestämmer hur många lyssnare som kan nås.

Då dessutom lagen föreskriver att en och samma tillståndshavare kan innehålla endast *ett* tillstånd, vare sig detta möjliggör att sändningarna endast når något tusental människor eller att en sändare i ett storstadsområde kanske når en miljon, förstår var och en att beslut om sändningsområdets omfattning är helt grundläggande.

Den styrelse som skall fatta beslutet om sändningsområdenas omfattning skall enligt 5 § beakta vad som är *naturliga* lokala sändningsområden. Innebörden av "naturliga" ger naturligtvis utrymme för vitt skilda tolkningar. "Naturliga" med avseende på vad? Konsumentgrupper, pendlare, trostillhörighet, näringsutövare, fotbollsintresserade? Man kan hålla på hur länge som helst.

Att tillståndssökare och tillståndsgivare kan ha olika uppfattning om innebörden av begreppet "naturliga" är helt uppenbart. Därför kommer naturligtvis också en rad tvister att uppstå om vad som är "naturligt". Det är därför helt självklart att dessa tvister måste kunna dras inför domstol. Det krävs för att man skall kunna uppfylla kraven på en rättsstat.

Förbudet att överklaga motiveras med att det underlättar myndigheternas planering. Förvisso – men framför allt undergräver det rättssäkerheten, och detta är inte acceptabelt. Förbudet att överklaga kan utnyttjas för att diskriminera – eller om man så vill, prioritera – bland dem som söker tillstånd, utan att detta kan beivras inför domstol.

Lagrådets kritik av förbudet att överklaga måste ses mot bakgrund av det höga antal fällande domar som Sverige drabbats av vid Europadomstolen de senaste åren.

Det framgår av UD:s redovisning för åren 1991 och 1992, att svenska staten har fällits enligt artikel 6 i Europakonventionen inte mindre än 18 gånger, därför att klaganden ej haft möjlighet att få sin sak prövad inför domstol. Detta har också inneburit att svenska staten har fått betala ut skadestånd.

Att mot denna bakgrund, och i strid med Lagrådets yttrande, riksdagen fortsätter att stifta lagar, t.o.m. sådana som rör yttrandefriheten, utan att ta intryck av tidigare fällande domar är minst sagt anmärkningsvärt.

Till saken hör att enligt ett kommittédirektiv, 1988:43, angående beaktande av EG-aspekter – dvs. EG-rätten – förutsätts "att regeringen vid utarbetande av lagförslag beaktar gällande regler i andra länder inklusive i EG" och att man "redovisar huruvida förslag till lagar och regler överensstämmer med lagar och regler inom EG", dvs. EG-rätten.

Att så inte skett är ett faktum.

Förbudet att överklaga sändningsområdenas omfattning står således i strid med Lagrådets yttrande, i strid med artikel 6 i Europakonventionen och i strid med kommittédirektiv 1988:43.

Från denna talarstol uttalas ofta bekymmer över medborgarnas bristande förtroende för politiker. En bidragande orsak till detta bristande förtroende är självfallet tveklöst om de lagar som riksdagen kräver att medborgarna skall

respektera, tillkomna utan att riksdagen själv respekterat gällande rättsordning fullt ut och därigenom åsidosatt rättssäkerheten.

Såväl riksdagens anseende som lagens efterlevnad är direkt beroende av hur medborgarna uppfattar att politikerna respekterar gällande rättsordning.

Fru talman! Jag yrkar att riksdagen med bifall till utskottets hemställan i övrigt beslutar att andra meningen i 39 § första stycket förslaget till lokalradiolag skall utgå.

Anf. 79 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! Jag tycker att det finns anledning att påminna om att det förslag till ny lagstiftning på radioområdet som vi i dag behandlar faktiskt kommer att ge Sverige vad som i praktiken är en av världens mest frihetliga radiolagstiftningar. Det är definitivt ett uppbrott från årtionden av monopol och slutenhet på ett av våra viktigaste mediaområden. Det kommer att ge människor i hela landet en möjlighet att tillföra vår mediastruktur nya alternativ. Det kommer att ge en konkurrens och valfrihet som kommer att utveckla och förbättra radiomediet. Men framför allt kommer det att innebära att 1993 – årtionden för sent, kan gärna sägas – måste alla de som hävdade att det var fel, dumt, mindre bra att ha frihet i etern ge med sig. Skälet är att argumentet att lyssnarna inte kan välja, inte bör välja eller att det de valde skulle vara dåliga program har fallit.

I den bemärkelsen innebär denna nya lagstiftning ett oerhört viktigt politiskt genombrott. Den innebär också att alla de som under årtionden hävdade att tekniken inte har givit möjlighet till någonting annat än monopol, i verkligheten har fått se hur fel de hade. De har fått se att många olika radiostationer kan finnas sida vid sida. Vi kommer under det kommande året att få se en helt ny mediastruktur växa fram. Den innebär att tryckfrihetens principer nu också omsätts inom moderna media. Det är självfallet ett oerhört viktigt genombrott för den grundläggande tanken om vad som bör gälla i en öppen demokrati.

I och med detta beslut förs också debatten om våra media framåt. Nu måste det bli en diskussion om möjligheten för alla radiostationer att verka på någorlunda lika villkor. Det måste också föras en diskussion om hur vi kan se till att hela radiomediet fylls av en öppen konkurrens med likvärdiga alternativ. Jag menar att det under de kommande åren är viktigt att föra en debatt om vad public service-alternativen i den nya mediamiljön skall komma att betyda. Jag tror att det är för tidigt att dra alla slutsatser. En viktig sak måste bli att se vilka resultat och vilka förändringar vi i verkligheten kommer att få med den nya lagstiftningen.

Självfallet kommer det att ställas andra krav på den licensfinansierade radioverksamheten i en framtid då vi kommer att ha många olika typer av radiostationer i samhället. Det kommer också att bli av intresse att resonera om hur mycket en av staten beslutad och kontrollerad licensfinansierad verksamhet skall tillåtas dominera den totala mediastrukturen i en tid då man faktiskt har fått gehör för att tryckfrihetens principer skall gälla även i etern.

Fru talman! Denna reflexion har sitt värde på grund av det stora framsteg

som nu görs när det gäller radioprogram, men också som en påminnelse om att mediadebatten sannerligen inte är avslutad. Det finns en mängd viktiga frågor som har att göra med hur stor roll det licensfinansierade radiobolaget – och TV-bolaget – skall spela i framtiden. Jag menar att det nu är dags att börja föra en debatt om hur stor den rollen skall vara, utifrån det perspektivet att licensfinansierad public service-verksamhet skall tillföra publiken något utöver det som publiken kan få genom alla de alternativ som ändå växer fram. Den debatten är lika spännande som det faktum att Sverige nu kommer att höra till de länder som under lång tid har haft en fri radio.

Anf. 80 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Fru talman! Demokratin förutsätter fri information och fritt meningsutbyte. Det beslut som riksdagen senare i dag väntas fatta innebär en väsentlig vidgning av yttrandefriheten i vårt land. Men det är också sant att om demokratin inte förmår skydda sina medborgare mot hot och hets undermineras de värden som är demokratins och den fria debattens förutsättning. I regeringens proposition finns också förslag till en klarare markering mot den rasistiska hets som under senare år med stor systematik bedrivits med närradion som forum.

Jag, och företrädare för flera andra partier, har i flera år genom motioner och frågor sökt fästa riksdagens och regeringens uppmärksamhet på den situation som rått sedan slutet av 1980-talet. Sverige blev då hemvist för den enligt många bedömningar – även internationellt – grövsta antisemitiska hets som bedrivits någonstans i Europa efter kriget. När den ansvarige, Ahmed Rami, till sist ställdes inför rätta fälldes han på flera punkter än någon tidigare fällts för hets mot folkgrupp i vårt land. Men som närradiolagen var – och alltjämt är – formulerad blev påföljden endast symbolisk. Sändningstillståndet kunde dras in i högst ett år. När detta år gått till ända hade målet just hunnit fram till hovrätten. Där fastställdes tingsrättens utslag i allt väsentligt och Rami dömdes till fängelsestraff. Eftersom det år då gått till ända, för vilket sändningstillståndet var förverkat, kunde han omedelbart återuppta verksamheten och spela in närradioprogram i fängelset och sända dem i sin närradiostation.

Det är en nationell nesa att detta var möjligt. Den pinsamma sanningen är att när en norsk kommitté mot nynazism och antisemitism nyligen bildades – med en rad kända politiker och kulturpersonligheter i ledningen – beskrevs syftet uttryckligen som att man ville förhindra ”den svenska smittan”. Detta är den bild som skapats av vårt land under de år då Radio Islam och dess nätverk av nazister och kända våldsverkare nästan utan påföljd kunnat sprida sin propaganda i vårt samhälle.

Den möjlighet att dra in tillståndet för denna typ av radiopropaganda för en period av upp till fem år som nu föreslås, kommer att göra det möjligt att ingripa med en helt annan kraft mot nya försök i den riktningen. Dessutom markerar regeringen och utskottet att det inte skall vara möjligt för en sammanslutning som fått sitt tillstånd indraget att bara byta namn och få ett nytt tillstånd. Det är utomordentligt glädjande. Jag tackar regeringen för det förslag som har lagts fram.

Dess värre har en ny fråga uppstått. Rami och hans krets har nu valt en

annan taktik. Man låter ideologiskt närstående organisationer, som redan har tillstånd, sända valda delar av Radio Islams budskap. I pressen har man de senaste dagarna kunnat läsa om hur Sverigepartiet i sina närradiosändningar sänder tal av den franske historieförfalskaren Faurisson – en av Ramis internationella kumpaner. Dessutom har Sverigepartiet lyckats lägga beslag på flera timmars sändningstid i sträck, utöver vad man som egen organisation är berättigad till. Tekniken innebär att man söker tillstånd i en rad olika namn: Nattarbetarnas vänner är ett, Patriotiska kultur- och musikföreningen ett annat. Tidningen Dagen rapporterade häromdagen att man inte ens bryr sig om att byta programledare mellan de, till det yttre, olika programmen.

Närradionämnden står maktlös inför detta nya tilltag. Alla de dokument som krävs är formellt korrekta, även om trovärdigheten naturligtvis är måttlig. I den nya lag som vi senare skall anta markeras särskilt att det skall räknas som upprepning av ett yttrandefrihetsbrott, om det står klart att en ny organisation består av samma personkrets som en tidigare avstängd organisation eller består av i allt väsentligt samma krets av personer. Det förefaller inte troligt att detta uttalande i förarbetena kan tillämpas på den situation som nu råder.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag, men vill också fråga kulturministern: Är regeringen beredd att genomföra en ytterligare översyn av närradiolagen om det visar sig att denna nya form av bedrägligt beteende av nazistiska – och likartade – organisationer inte kan beivras med gällande och nu föreslagna paragrafer?

Anf. 81 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Fru talman! Tidningen Expressen hade en ledare den 18 november med rubriken: En eländig soppa. Den handlade om regeringens förslag till ny lagstiftning på privatradiområdet. Bl.a. skrev man: Seriösa intressenter på radiområdet som vill satsa på kvalitet i innehållet tvingas vara med i en ekonomisk budgivning kring tillståndet. Högsta budet skall enligt regeringen ges koncession. Det innebär rimligtvis att den som får starta radio redan från början dräneras på kapital som skulle behövas för programarbetet. I ledaren konstateras slutligen – efter kritik på en rad andra områden: Ta därför ett nytt tag i en parlamentarisk beredning. Låna gärna direktiven från Sören Thunells ledarkommentar häromdagen i Arbetarbladet: Det borde inte vara svårt att få till stånd en tillståndsprövning där inslag om lokal förankring, bredd i ägandet och mediakompetens vägs in.

Man uppmanar regeringen att göra detta för lyssnarnas skull.

Det har inte funnits någon beredvillighet från regeringens sida att lyssna. Därför är det litet märkligt att Ylva Annerstedt här i kammaren säger att Socialdemokraterna vill förhålla den här frågan. Det är inte sant. Regeringen hade, om den politiska viljan hade funnits, kunnat påbörja beredningsarbetet redan för ungefär ett år sedan. I stället inkallades de politiska partierna till Kulturdepartementet under 14 dagar i september månad. Därefter meddelade regeringsföreträdaren att man inte ansåg det vara meningsfullt att fortsätta överläggningarna. Så var det med det beredningsarbetet och med viljan i det avseendet!

Sedan säger Ylva Annerstedt att Socialdemokraterna alltid har motsatt sig

en fri radio. Hon säger också att Socialdemokraterna vill ha en mängd regleringar. Med förlov sagt, Ylva Annerstedt: Vad är detta för trams?

Vi har ju i regeringsställning tagit initiativ till ett förberedande arbete för att skapa förutsättningar för en kommersiell radio. Ni hade, som det påpekats tidigare, när ni var i regeringsställning för 15–20 år sedan, för att nu använda Ylva Annerstedts terminologi, möjlighet att genomföra detta.

Vem är det som vill ha en mängd regleringar?

Ni vill ju gå in och reglera reklamens omfattning. Det skall vara en särskild myndighet som kontrollerar detta.

Ni vill förhindra närradioföreningarna att i föreningens regi sända reklam.

Ni vill inrätta en särskild myndighet för lokalradiotillstånd. Man ser här ett slags statens åsiktsverk växa fram framöver.

Vi vill utnyttja den lokala förankring som länsstyrelserna i det här avseendet har.

Tar ni alls inte intryck av Björn von der Eschs kritik i fråga om förbudet att överklaga i grundläggande frågor som rör yttrandefriheten?

Ni vill reglera tillstånden. Det skall ske etappvis och regleras så, att kommuner med mer än 100 000 invånare skall vara ett slags fördelningsnyckel. Människor som bor i glesare befolkade områden blir således värda mindre.

Så här kan man fortsätta på område efter område. Det är faktiskt inte vi som står för regleringssamhället. Det är ni som gör det.

På vilket sätt – resterande taletid kommer jag att koncentrera mig på det här resonemanget – får vi en ökad mångfald? Det är ju det viktiga från yttrandefrihetssynpunkt, inbillar jag mig, genom att ett auktionsförfarande införs. Yttrandefriheten är till salu. Det gäller att bjuda högst. Jag instämmer alltså i Expressens kritik.

På vilket sätt får Radio Q en chans att göra ordentliga satsningar här om man inte har tillräckligt med pengar bakom sig? I dag är det ganska knalt på den sidan, såvitt jag förstår. Det är lätt för den som har mycket pengar att bjuda över.

På vilket sätt blir det möjligt att inom ramen för en kommersiell radio göra angelägna invandrarprogram? Det kan ju vara en fråga för invandrarministern att besvara. Vi vet ju att det är en ganska liten lyssnarkrets, men – får man förutsätta – en mycket intresserad sådan. Det är inga annonsörer som är beredda att betala särskilt mycket för sådana program, eftersom de programmen har så få lyssnare. Därmed är de inte kommersiellt intressanta. Således bäddar man genom auktionsförfarandet för ett slags jämntjock smet. Strävan är hela tiden att maximera antalet lyssnare, därför att det leder till bättre förutsättningar för finansieringen av verksamheten.

Sedan vill jag säga – men jag är inte så säker på att regeringen tar åt sig på någon punkt när det gäller det som vi säger – att det är med beklagande som vi socialdemokrater konstaterar att regeringen inte tycks se något värde i sig i breda parlamentariska lösningar i viktiga yttrandefrihetsfrågor.

Här har Socialdemokraterna ställts inför fullbordat faktum. De borgerliga ledamöterna i kulturutskottet fick, skulle jag vilja säga, när utskottet gjorde ett besök på Slottet tack vare Simon Liljedahl utdelat material om den uppgörelse som hade träffats. Det var nog första gången de ledamöterna såg den uppgörelsen. Så kan man nog också se på det här med breda lösningar.

Därmed avslutar jag med att återge vad nämnde Sören Thunell säger i Expressen: Det finns inga sakskäl som kan förlåta att lagstiftningen för kommersiell radio blir ett bristfälligt hastverk. Därför borde tid ges för diskussion och eftertanke. Men det är kanske att hoppas för mycket. Lyhördhet och öppenhet tycks inte vara Birgit Friggebos starka sida.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

Anf. 82 TALMANNEN:

Även citat skall ingå i den medgivna talartiden.

Anf. 83 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Åke Gustavsson försöker ge sken av att Socialdemokraterna i grund och botten alltid har varit för fri radio och fri TV. Men Socialdemokraterna är ett parti med en historia där man konsekvent gått in för att bekämpa varje försök att luckra upp monopolen. Det handlar om allt från att man i de allra yvigaste ordalag haft ledande företrädare som sagt sig vilja förbjuda parabolantennor på taken till att ständigt motarbeta televisionskanaler vid sidan av monopolen och radio vid sidan av monopolen, till att ständigt motarbeta tanken på ett införande av reklam i monopolen, till att ständigt hävda att det inte fanns plats i etern för något annat än monopolen och till att ständigt hävda att det bara är bra om monopolen sänder.

Detta är en historia. Ni har tvingats ge upp varenda en av dessa positioner. Ni bekämpade närradion men har nu i dag gått så långt att ni står bakom denna. Men ni har aldrig varit villiga att ta nya steg.

Den indignation som Åke Gustavsson här försökte ge uttryck för klingar oerhört falskt. Helt klart innebär det förslag som föreligger i dag att fria radiostationer kommer att kunna växa fram utan att den politiska makten kontrollerar deras innehåll. Det är helt följdriktigt, helt logiskt och helt konsekvent att Åke Gustavsson går emot detta. Det är han uppfostrad att göra alltsedan han var SSU:are. Jag förstår honom helt och hållet när han gör det även i dag.

Men, Åke Gustavsson, försök inte att få frågan att handla om när beredningen inkallades eller ej! Den här frågan har diskuterats under 20 års tid.

Möjligtvis är det en stor förändring att ni under det senaste året har bytt position även i denna fråga. Vi välkomnar varje dag ni blir klokare. Men anklaga inte andra för att försena processen! Ni har gjort det, med viss skicklighet, under 20 års tid. Men nu är det slut på det, för nu blir det fri radio.

Anf. 84 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att man skall vara litet försiktig med orden, Gunnar Hökmark. Här talas om etablering av kommersiella radiostationer, och detta ärende har initierats under den socialdemokratiska regeringens tid.

Vidare vill jag erinra om att under den socialdemokratiska regeringens tid fattades det beslut som skapade förutsättningar för en senare etablering av en terrest TV-station, TV 4, som – möjligen har det undgått Gunnar Hökmark – är i full färd med sina sändningar. Eftersom Gunnar Hökmark använder termen monopol förmodar jag att han syftar på Sveriges Television och Sveriges Radio. Men det är faktiskt inte någon monopolsituation i dag.

På en punkt kan Gunnar Hökmark ha rätt. Jag medger att vi ibland nog

varit litet tröga. Jag är gärna självkritisk i det avseendet. Men då vore det väl desto bättre om ni nu kunde vara med på att göra något bra av detta i stället för att enbart låta penningen vara utslagsgivande i fråga om vem som skall få tillstånd.

Frihet och fri radio talas det om. Men för vem? Jo, frihet för den som har mest pengar. För lyssnarnas skull tycker jag precis som Expressen, nämligen att det måste finnas ett annat urvalsförfarande. Det är bl.a. detta som vår huvudsakliga kritik mot majoritetens förslag gäller.

Gunnar Hökmark säger att Socialdemokraterna också har motarbetat tanken på ett införande av reklam i monopolet. Men jag vill då meddela att det har förekommit avvikande meningar på den punkten, och jag var en av dem som hade en avvikande uppfattning. Det borde Gunnar Hökmark känna till.

Anf. 85 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Det kan hända att Åke Gustavsson i vissa frågor och i vissa delar varit en av de bättre av socialdemokraterna i den här frågan, och för detta vill jag ge honom ett erkännande.

Men när jag refererade till monopolet refererade jag till den debatt som förts i årtionden i detta land och där Socialdemokraterna intagit en hållning i strid med alla dem som ville skapa frihet i etern, i radio och i TV.

När det gäller den grundläggande frågan om den politiska maktens relation till radiostationer är auktionsförfarandet, Åke Gustavsson, det enda sättet att se till att det inte är en offentlig myndighet som avgör vem som skall få rätt att sända. Det innebär att det kommer att vara oerhört mycket billigare att starta en radiostation än att starta en tidning. Men det innebär också att ingen myndighetsperson avgör vem som skall få sända. I slutänden blir alla andra alternativ att någon politisk makthavare skall fälla ett avgörande, och det är oacceptabelt.

Det är fel av Åke Gustavsson att säga att yttrandefriheten skall auktioneras ut. Det är i grunden helt fel. Åke Gustavsson tillhör ett politiskt parti som i årtionden mycket envetet har velat skära bort denna del av yttrandefriheten. Ni har ju motarbetat denna yttrandefrihet.

Vad som nu är vid handen när det gäller auktionsförfarandet är att de som är intresserade av att sända radio får betala ett auktionspris när andra också vill sända som motsvarar de intäkter som man kan få genom reklamen.

Är det fel, Åke Gustavsson, att olika företag som tävlar med varandra om att få sända reklam också tävlar om att få stå för den kostnaden, i konkurrens med varandra? Eller är det Åke Gustavssons uppfattning att man skall ha en privilegiesituation där reklamintäkterna av en offentlig myndighet fördelas till den ene eller den andre?

Med den mycket omfattande mångfald som nu skapas kommer det att finnas rikligt med möjligheter för bl.a. invandrarprogram. En poäng med de friskolor, fristående barndaghem eller fria radiostationer som andra än ni har slagits för är just att olika minoritetsgrupper kan göra sig hörda på ett annat sätt än tidigare. Den möjligheten har härmed skapats.

Det är litet patetiskt att ni nu skall kröna er karriär i denna debatt med att inta den hållning som ni intar här i kammaren i dag. Det hade varit bättre

om ni, med angivande av vissa synpunkter, ändå hade insett det värdefulla i att godkänna en proposition som ger Sverige fri radio.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

Anf. 86 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte diskutera här i kammaren vad som är patetiskt eller inte. Däremot vill jag ge Gunnar Hökmark en poäng i sammanhanget. Visst finns det en konflikt här mellan yttrandefriheten och näringsfriheten. I den konflikten är det viktiga för mig att stå på yttrandefrihetens sida.

Gunnar Hökmark säger att auktionsförfarandet är det enda sättet att få ett korrekt urval här. Marknaden avgör valet. Därmed säger han också: Jag står helt och fullt på näringsfrihetens sida.

Jag ser en konflikt här och väljer då att ställa mig på yttrandefrihetens sida.

Vidare säger Gunnar Hökmark: Det är just det förslag som vi har som ger möjlighet till mångfald och invandrarprogram osv.

Jag hävdar att det icke stämmer. Redan i dag pågår inom ramen för Sveriges Radios och för Sveriges Televisions utbud en diskussion om just de smala programmen, som många gånger upplevs som klämda.

Om jag driver en kommersiell radiostation är det alldeles givet att jag vill ha intäkter. Jag vill att det hela skall gå runt. Det måste vara många lyssnare, annars får jag inte mycket annonser. Detta är elementärt, Gunnar Hökmark. Därmed menar jag att vi faktiskt får problem om vi ökar mångfalden i de här sammanhangen.

Dagens husorgan för mig är tidningen Expressen. Jag roar mig med att med instämmande i vad som där sägs återge vad som sägs i en annan del av ledaren som just handlar om auktionsförfarandet. Gunnar Hökmark bryr sig kanske inte om vad jag tycker. Men han kanske kan fundera litet grand över vad Expressen, som ideologiskt ändå står litet närmare Gunnar Hökmark, säger om just auktionsförfarandet.

Det står så här: Av slagordet fri radio riskerar vi att få en privatrado som inte blir fri, där sedelbuntarnas tjocklek mera än kvalitet och innehåll avgör frågan om tillstånd att sända, där musikmattorna prydligt läggs ut ort för ort. Lokalt, visst. Men bra?

Förste vice talmannen anmälde att Gunnar Hökmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 87 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Åke Gustavssons brösttoner i den här debatten klingar ganska patetiskt med tanke på Socialdemokraternas historiska bakgrund på detta område. Socialdemokraterna har ju alltid försvarat monopolet. Ni har aldrig tidigare tagit något initiativ till friheter på detta område – det gör ni inte förrän tekniken tvingar er att gå i en annan riktning.

Att man vid beredningsförfarandet inte kunde nå en överenskommelse handlar naturligtvis om att det finns diametralt motsatta utgångspunkter från regeringens resp. från Socialdemokraternas sida när det gäller friheten i etern och när det gäller yttrandefriheten.

Åke Gustavsson gör också en poäng av att det skulle finnas väldigt många

*Privat lokal-
radio m.m.*

regleringar i det här betänkandet. Men vi har aldrig påstått att en djungels lag skall råda i etern. Skillnaden mellan era och våra regler är att vi sätter upp generella sådana, så att vem som helst som uppfyller kriterierna kan få vara med och tävla om en plats i etern.

Ni talar om åsikts- och yttrandefrihet hos dem som finner nåd inför era ögon. Ja, på era villkor får man verka i etern. Men det är inte ett system som vi vill ha i fråga om den fria radion. Det är tvärtom genom generella regler som det blir möjligt att den djungels lag som måhända existerar inte blir total. Det är klart att det måste finnas regler för agerandet när det gäller dem som släpps in på en fri marknad. Som Åke Gustavsson sade är det fråga om en balans. Man måste vara ytterligt försiktig när det gäller att göra inskränkningar i yttrandefriheten.

I de förslag som finns i betänkandet tas hänsyn till den balans som måste finnas mellan yttrandefriheten och andra friheter.

I det här sammanhanget vill jag också kommentera Björn von der Eschs yrkande, vilket jag yrkar avslag på.

Anf. 88 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller Åke Gustavsson.

Anf. 89 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag vill alltså i detta sammanhang också säga något om det som egentligen är Socialdemokraternas vilja. Det finns faktiskt en liten skillnad mellan signalerna när det gäller kulturutskottsgruppen och konstitutionsutskottsgruppen.

Gemensamt för oss är i alla fall att vi vill ha en fri radio och generella regler. Men ni vill ha en radio där man bara får agera på era villkor.

Anf. 90 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag måste säga att Ylva Annerstedt är mycket duktig. Hon påstår sig ju kunna se skillnader mellan Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet och Socialdemokraterna i kulturutskottet. Jag har inte hittat några sådana skillnader, och det tror jag inte att konstitutionsutskottets ordförande, som finns här i salen, heller har gjort. Möjligen kan Ylva Annerstedt utveckla sitt resonemang något.

Sedan en kommentar till detta med det grundläggande arbetssättet och de diametralt motsatta uppfattningarna i frågor som rör yttrandefriheten. Förmodligen är Ylva Annerstedt lyckligt okunnig om hur nära det var att ni hamnade i en helt annan situation. Om man hade satt sig ner och diskuterat dessa saker tror jag inte att man hade funnit några diametralt motsatta uppfattningar, utom på några punkter. Det är möjligt att vi hade kommit fram till en lösning. Det handlar då om just yttrandefriheten och om att låta denna gå på auktion. Något sådant kan vi inte acceptera. Vi kan inte ge näringsfriheten förköpsrätt framför yttrandefriheten i detta avseende.

Vår modell, vilken vi redogör för i vår motion, är att alla som har en godtagbar finansiering skall accepteras som kvalificerade sökande. Det är grunden. Därefter skall länsstyrelserna få avgöra detta. Vi vill inte ha något Statens åsiktsverk som skall sitta i Stockholm och avgöra detta. Ni är ju på väg

åt det hållet. Låt frågan ligga så långt ute i organisationen och så nära människorna som möjligt. De vet bäst hur människor uppfattar förutsättningarna. Vi vill ge dem förutsättningar för samgående, om det skulle bli aktuellt. Om samgående inte blir aktuellt skall tillstånd ges till dem som bedöms ge störst utrymme för lokal rapportering och bevakning. Detta är understrykandet av det lokala.

Jag vill fråga Ylva Annerstedt hur hon med trovärdighet skall kunna hävda att man kan nå en större mångfald, få ett vidare programutbud och nå olika programprofiler genom att låta pengarna bestämma i stället för innehållet och inriktningen. Tyvärr har nog Ylva Annerstedt låtit de nyliberala tankarna i deras sämsta uttryck gå före den klassiska liberala yttrandefriheten som John Stuart Mill stod för. Vänd tillbaka till John Stuart Mill och läs hans bok om friheten!

Anf. 91 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Åke Gustavsson vill låta länsstyrelserna avgöra. En myndighet skall få avgöra vem som är mest lämpad att få tillstånd. Här ges då ett utrymme för godtycke med en behandling som kan skifta från län till län, vilket vi inte vill vara med om. Vi vill i stället ha generella regler som innebär att de som uppfyller de ställda kriterierna får tävla om tillståndet. På det sättet ger man större utrymme och bildar en större plattform för yttrandefriheten i stället för att de som söker tillstånd skall vara utlämnade till en grupp människor som gör avvägningar, och som kanske låter personliga hänsyn göra sig gällande. Även om så inte skulle vara fallet, finns den risken. Vi vill inte utsätta yttrandefriheten för den risken. Därför har vi funnit att denna modell bäst tillfredsställer det fria ordet i etern.

Anf. 92 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Med detta inlägg bekräftar Ylva Annerstedt att hon låter pengarna gå före yttrandefriheten. Därmed har jag ingen anledning att ytterligare replikera.

Tredje vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 93 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Sverige skall som ett av de sista länderna i Europa äntligen införa reklamfinansierad lokalradio. Efter voteringen i dag återstår Albanien. Sverige har tagit ett stort steg framåt på yttrandefrihetens och opinionsbildningens områden i och med att Sveriges Radios monopol på ertsändningar nu har brutits. För att säkerställa det här steget framåt, återstår det nu för riksdagen att göra en ändring i yttrandefrihetsgrundlagen, så att riksdagen inte med en knapptryckning kan förbjuda reklam och därmed finansieringen av lokalradiostationer. Jag har under allmänna motionstiden lagt fram en motion om detta.

Sverige har fått vänta länge på oberoende radiostationer. Så länge Socialdemokraterna satt vid makten fanns inget gehör för den ökade yttrandefrihet och opinionsbildning som en privat lokalradio ger utrymme för. Men nu

är det äntligen dags. Den nya lokalradion är en kompromiss mellan regeringspartierna och Ny demokrati – en kompromiss som givit Sverige Europas friaste radio.

Jag vill nu rikta mig till statsrådet Birgit Friggebo. När riksdagen har sagt sitt är det dags att sjösätta den nya lokalradion. Det är då några mycket viktiga problem som regeringen med prioritet måste lösa för att den fria radion skall kunna förverkligas.

Konstitutionsutskottet säger i sitt betänkande att det förutsätter att fler än propositionens 60 frekvenser tas fram redan vid starten för lokalradion. Det är oerhört viktigt att så sker, annars skapas konstgjorda bristsituationer som leder till auktion på frekvenser. Det kan då inträffa att storföretagen kan komma att lägga beslag på frekvenserna. Vi får inte glömma att det finns många närradiostationer med lokal förankring som vill gå in i den nya radion. Med ett stort antal frekvenser, löser man problemet med yttrande- och näringsfrihet som här har diskuterats.

Konstitutionsutskottet säger också att sändningstillstånd redan från början inte bara skall ges i de stora städerna, utan också på andra håll i landet där det finns en önskan om att få sända och där det är tekniskt möjligt.

Det är Telestyrelsen som gör frekvensplaneringen. Telestyrelsen är ett statligt verk med många trötta ingenjörer som kan tänkas sucka inför det myckna arbete som en omplanering av FM-bandet kräver. Man tycker sig ha gjort ett gott jobb med att ta fram dessa 60 frekvenser. Detta gjordes för ett år sedan. Sedan dess har det inte hänt så mycket mer. Telestyrelsen tar inga egna initiativ i detta sammanhang, utan säger att det är politikerna som får tala om vad som skall göras. Jag vet att en omplanering är mödosam och tidsödande, eftersom vi är bundna av internationella avtal. Men inget är omöjligt om man vill, men Telestyrelsen är ovillig. Därför måste Telestyrelsen ges entydiga direktiv om att omgående sätta i gång en omplanering som skall leda till att ett stort antal nya frekvenser frigörs. I direktiven bör också ingå att Telestyrelsen, så långt det är tekniskt möjligt, skall tillgodose dem som söker sändningsområden som inte ligger inom de 60 som räknas upp i propositionen.

Sveriges Radio har fått behålla sitt överdimensionerade utrymme på FM-bandet, vilket är helt orimligt. Utan kvalitetsförsämring kan delar av detta användas av den nya lokalradion. Detta missförhållande kan och bör regeringen råda bot på.

Avslutningsvis: Regeringen måste till varje pris förhindra att de stora medieföretagen och dess bulvaner monopoliserar auktionsförfarandet. Det effektivaste motmedlet är att kunna erbjuda största möjliga antal frekvenser.

Jag är tacksam om kulturministern bekräftar att hon delar min åsikt om att vi snarast måste ha fram största möjliga antal frekvenser.

Anf. 94 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag tillhör dem som inte, som en del andra som har deltagit i denna debatt, har varit särskilt inblandade i det tidigare förarbetet av den här propositionen. Det kanske gör att jag kan ha ett mera avspänt förhål-

lande till frågan och därför har svårigheter att arbeta mig upp till de indignerade tonfall som bitvis har förekommit i diskussionen.

Först vill jag nämna ett par ord om beredningen. Vi fick denna fråga till konstitutionsutskottet sent i höstas. Jag medger gärna att jag medverkade till att vi då mycket hastigt försökte få igenom ett förslag som inte var tillfredsställande berett. Nu uppsköts det hela, vilket jag tycker var bra. Det innebär att vi fick tillfälle att arbeta igenom förslaget ännu en gång. Det blev en förnyad lagrådsgranskning av vissa paragrafer, och en bredare inläsning möjliggjordes för utskottets ledamöter. Givetvis är det särskilt viktigt när det gäller ny lagstiftning att utskottet ger sig själv tid till en noggrann behandling.

En av svårigheterna har varit att beredningen har varit uppdelad på två utskott. Vi fick från kulturutskottet ta över en hel del som inte var konkretiserat i lagtext. Jag vill gärna använda tillfället till att säga detta. Jag tycker att alla mediefrågor och yttrandefrihetsfrågor borde läggas i ett utskott, och då är självfallet konstitutionsutskottet det naturliga utskottet.

När det sedan gäller själva sakfrågan tycker jag att det är ganska självklart att utvecklingen går i den riktning som detta betänkande möjliggör i och med att de tekniska förutsättningarna blir sådana att vi kan öka antalet radiostationer och sändare. Det finns så att säga inga logiska skäl för att stoppa en sådan utveckling. Den kan naturligtvis i bästa fall leda till en vidgning av yttrandefriheten. Vi får se vad resultatet blir så småningom. Det beror på vad man lägger in i yttrandefriheten. Har man tre stationer som sänder olika program, är det ju en vidgning. För man fram samhällskritik och möjliggör debatter, innebär det en vidgning av yttrandefriheten. Men hundra stationer som spelar samma dunkadunkamusik större delen av dygnet innebär i realiteten ingen större vidgning av yttrandefriheten.

Kvalitetsfrågorna inom medievärlden över huvud taget är väldigt viktiga och förtjänta av en fortgående debatt. Det finns emellertid tendenser som är riskabla. Vi är inne i en ökad koncentrationsprocess på vissa områden. Detta förslag innebär visserligen möjligheter till ökad spridning, men vad som kommer i slutskedet vet vi inte. Vi vet inte vilket resultatet blir när många reklamfinansierade kanaler får slå igen, eftersom de inte klarar de ekonomiska satsningarna. Man har erfarenheter av detta utomlands.

För mig är det angeläget att framhålla att de nya möjligheter som har tillkommit – jag biträder ju utskottets förslag – inte undanrycker argumenten för att vi skall slå vakt om våra public service-kanaler. De är särskilt värdefulla. Vi kan ju jämföra våra gamla trogna TV-kanaler med de nya reklamkanalerna. Det råder ingen tvekan om var kvaliteten finns. En förutsättning för att public service-kanalerna skall kunna fullgöra sina uppgifter även framdeles är självklart att pengarna finns.

Jag beklagar att socialdemokraterna inte ansåg sig kunna ta upp ett sakresemang i denna fråga. Så skedde inte. Det har tidigare sagts att detta berodde på oenighet inom den socialdemokratiska gruppen. Det vet jag ingenting om. Men det borde ha funnits förutsättningar för en bredare överenskommelse i dessa frågor. Det finns en del inslag i lagstiftningen som man kan vara osäker inför. Vi får se hur de fungerar. Det finns som bekant möjlighet att ändra lagar i denna riksdag.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

Anf. 95 ELVY SÖDERSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag vill fråga tredje vice talmannen, statsvetaren, centerpartisten och vice ordföranden i konstitutionsutskottet Bertil Fiskesjö om han anser att arbetet med regeringens proposition är värdigt Sveriges riksdag. Bertil Fiskesjö sade i sitt anförande att han beklagar att vi socialdemokrater inte har deltagit i sakresonemangen om propositionen och förslaget. Jag vill påstå att inte heller jag har lyssnat till något sakresonemang från Bertil Fiskesjöns sida eller från de övriga ledamöterna i konstitutionsutskottet. Det är väl i första hand detta man skall beklaga.

Jag upprepar min fråga: Anser Bertil Fiskesjö att detta är värdigt Sveriges riksdag?

Anf. 96 Tredje vice talman BERTIL FISKEJÖ (c) replik:

Herr talman! Allt beredningsarbete har ju inte bedrivits i riksdagen. Det fanns självfallet en proposition såsom ett värdefullt underlag. Vad beredningen i utskottet beträffar upprepar jag vad jag sade tidigare. Jag medverkade till att vi fick mer tid. Vårt duktiga kansli fick möjlighet att under hela juluppehållet nog gå igenom förslaget. Vi kunde således överväga det på nytt.

När det gäller Socialdemokraternas villighet att medverka till en bredare uppgörelse är jag kanske inte rätt mannen att döma. Det har skett så många förhandlingar på olika händer, förhandlingar som jag över huvud taget inte har haft någon insyn i. Dem får väl andra redovisa. I konstitutionsutskottet uppfattade jag tydligt att Socialdemokraterna var inställda på att förslaget skulle avslås. Det är ingen bra grund för överläggningar, om man vill ha ett positivt resultat. Då får man vara litet mer konstruktiv.

Anf. 97 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag vill bara ta tillfället i akt att yrka avslag på det yrkande som Björn von der Esch ställde i kammaren beträffande förbudet mot överklagande av beslut om sändningsområdenas omfattning. Jag vill påminna om att det i propositionen förs en diskussion om denna fråga, där fördelarna resp. nackdelarna med ett sådant förbud behandlas. Regeringen har funnit att en överklagandemöjlighet inte bör finnas, eftersom nackdelen för många inblandade skulle bli stor liksom osäkerheten under lång tid.

Anf. 98 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater har stämplat denna proposition såsom en undermålig proposition. Vi menar att propositionen även efter omarbetningen lider av så allvarliga brister att den är otjänlig såsom grund för ett riksdagsbeslut.

Att den ursprungliga propositionen var bristfällig tyckte också regeringspartierna och Ny demokrati. Annars hade man ju inte satt sig ner och skrivit om propositionen, och inte heller hade man, som tredje vice talmannen sade, ägnat jul- och nyårshelgen åt att skriva en ny radiolag.

Detta arbete blev för de fyra regeringspartierna och Ny demokrati i konstitutionsutskottet så omfattande att de inte blev färdiga i tid, så att vi kunde behandla ärendet färdigt före nyår som avsikten var.

Merparten av lokalradiolagens paragrafer har skrivits om. Av lagens 39 paragrafer har inte mindre än 22 ändrats. Så många erinringar uppkom vid omarbetningen att vi anser att propositionen bör gå tillbaka till regeringen.

Jag menar också att det inte är konstitutionsutskottets uppgift att sköta regeringens jobb att skriva om propositioner. Jag undrar vad statsrådet Birgit Friggebo hade sagt som ledamot av konstitutionsutskottet om konstitutionsutskottets kansli hade fått ta över ett statsråds uppgift att skriva en anständig och behandlingsbar proposition.

Herr talman! Vi har i Sverige haft en gemensam strävan att lösa för vår demokrati viktiga frågor i bred enighet. Det har gällt yttrandefrihetsgrundlagen, och det har gällt andra grundlagar. Jag tycker att det ligger ett stort värde i att vi är överens om demokratins spelregler.

Vi socialdemokrater erbjöd oss att samarbeta. Detta budskap framförde jag personligen till statsrådet Birgit Friggebo men också sedermera till Folkpartiets gruppledare här i riksdagen och till andra ledamöter från Folkpartiet i konstitutionsutskottet. Men Folkpartiet valde i detta sammanhang att samarbeta med Ny demokrati i stället för med Socialdemokraterna. Jag bara konstaterar detta.

Jag beklagar att Folkpartiet och regeringen inte har eftersträvat en politisk enighet i denna fråga som rör ett så viktigt område för demokratin, nämligen yttrandefriheten. Åke Gustavsson har faktiskt rätt i att det finns en uppenbar fara för att pengarna kan komma att avgöra yttrandefriheten, dvs. om man skall få tillstånd eller ej.

Att de borgerliga partierna inte var beredda att lyssna på socialdemokratin och inte var beredda att förhandla och bereda frågan på ett, som jag uttrycker det, anständigt sätt för att få fram ett bra underlag, beror naturligtvis på att de hade träffat en uppgörelse mellan regeringspartierna och Ny demokrati.

Vi säger ofta att vår svenska offentlighetsprincip inte är förhandlingsbar när vi skall förhandla om ett eventuellt svenskt medlemskap i EG. På samma sätt fick Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet besked om att uppgörelsen med Ny demokrati inte var förhandlingsbar. Vi skulle anta den eller inte. Därför vill jag också i detta sammanhang säga att propositionen lider av flera allvarliga brister. En reform som har stor betydelse för yttrandefrihetens villkor borde grundas på ett fullgott underlag. Denna proposition innehåller, precis som Elvy Söderström tidigare i debatten har sagt, inga som helst analyser av vad förslagen innebär på viktiga områden.

Sedan vill jag, för att få bort den frågan ur debatten, avvisa varje antydning om att den socialdemokratiska ståndpunkten i konstitutionsutskottet skulle bero på oenighet gentemot socialdemokraterna i kulturutskottet. Vår reservation i konstitutionsutskottets betänkande följer ju de förslag som socialdemokraterna i kulturutskottet har rest i sin reservation, nämligen att propositionen borde återremitteras till regeringen, för att man skall få ett fullgott underlag för en så viktig lag, och att en parlamentarisk utredning borde tilläggas.

Herr talman! Trots det som har hänt i denna kammare tidigare när det gällde utlandssvenskarnas rösträtt, som vi betonade som ett övergrepp på detta tidigare samarbetet, och trots det som jag förmodar att den borgerliga

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

majoriteten med stöd av Ny demokrati är på väg att göra om en stund vid voteringen, hävdar jag fortfarande att det måste vara en demokratisk strävan hos alla politiska partier i vårt land att försöka uppnå en långtgående enighet när det gäller frågor som rör yttrandefrihet och andra former för demokratins spelregler.

Anf. 99 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Det är ett mycket viktigt beslut ur både ideologisk och principiell synpunkt som riksdagen kommer att fatta senare här i dag, framför allt när det gäller att gå vidare att radera monopolen och vidga yttrandefriheten. Det är också viktigt att fatta beslut nu, så att vi snabbt kan få fram detta förslag och så att vi inte kommer att leva i ett laglöst tillstånd, där en del inte respekterar de lagar som vi har utan själva tar friheten.

Det har varit väldigt mycket diskussion om beredningsarbetet beträffande den lag som riksdagen nu skall fatta beslut om. Låt mig då erinra om att det förslag som nu föreligger är en politisk kompromiss. Utgångspunkten är att en del partier i den här riksdagen egentligen är helt emot att vi får en privat reklamradio, en reklamlokalradio, medan andra mycket entusiastiskt i många år har varit pådrivare för att vi skall få en större frihet i etern. Det säger sig självt att man då diskuterar och försöker få fram så gemensamma ståndpunkter som möjligt.

Dessutom finns det så länge som man över huvud taget behöver reglera detta olika angelägna önskemål, dels naturligtvis att ge underlag för ekonomiskt starka radiobolag som kan tänkas verka under längre tid, dels att få små lokala radiostationer. Det finns olika önskemål beroende på att vi har behov av regler på grund av tekniska hinder, och det finns naturligtvis även önskemål om en total etableringsfrihet.

Det finns skillnader när det gäller öppnandet för frihet och risk för maktkoncentration. Det säger sig självt att detta är sakliga önskemål som samma person och samma parti kan komma att vilja uppnå. Det gör naturligtvis detta komplicerat.

Jag vill återgå till frågan om beredningsarbetet. Partierna i riksdagen har beretts tillfälle att ha synpunkter innan propositionen lades fram. Såvitt jag förstod fanns det inte någon större vilja att komma fram till breda kompromisser, om det var så att vi i dag över huvud taget skulle kunna fatta ett beslut här i riksdagen om större frihet i etern. Därför lade regeringen fram propositionen med den fulla insikten om att det skulle komma till stånd nya förhandlingar här i riksdagen. Så har också skett.

Vi har också informerat om att det har varit kontakter mellan regeringspartierna här i kammaren och Socialdemokraterna. Jag förde själv dessa diskussioner på uppdrag av regeringspartiernas ledamöter i konstitutionsutskottet. Det fanns där en bred vilja till att försöka bli överens med Socialdemokraterna. Eftersom man inte från vår sida utan från socialdemokratisk sida har gått ut till tidningarna och talat om vad delar av dessa samtal rörde, anser jag mig inte förhindrad att tala om detta också från riksdagens talarstol.

För att vi över huvud taget skulle komma till diskussion i denna sakfråga,

ställde man krav på ökade bidrag via presstödet till socialdemokratiska tidningar.

Denna förhandlingslinje var regeringspartiernas representanter i KU inte beredda att gå med på. Det sades också vid dessa kontakter att det inte spelade så stor roll vilka regler som fanns i lokalradioförslaget, eftersom det viktiga var att rädda de konkurshotade socialdemokratiska tidningarna. Därför är det väldigt underligt att socialdemokrater här kritiserar förslaget och säger att det är en undermålig produkt när man själv varit beredd att lägga propositionen som underlag för diskussioner i kammaren.

Man säger att det har gjorts så oerhört stora ändringar, att nästan varje paragraf är ändrad. Det beror på att ordet Närradionämnden har bytts ut mot Styrelsen för lokalradiotillstånd. Det är en mängd olika paragrafer. De ändringar som har gjorts vid riksdagsbehandlingen tycker jag är bra. De är inte särskilt omfattande, men de har varit betydelsefulla för en del av de parter som deltagit i diskussionen.

Jag kanske kan erinra om att riksdagens konstitutionsutskott faktiskt höll på långt över ett halvår med ett förslag från den socialdemokratiska regeringen på sin tid som handlade om kabellagen. Utskottet skrev faktiskt om hela lagen, vände upp och ner på allting. Så visst har det förekommit sådant, det har inte varit ovanligt. Men det går inte alls att jämföra med det arbete som har skett beträffande denna lag, där jag bedömer att förändringarna inte är särskilt stora men är bra.

Det är en viss tidning som utnämnts till potentat i diskussionen här i dag. Jag tycker att det klingar väldigt falskt att höra att en tidning skall sätta upp innehållsregler för ett medieföretag, att det är politiker och därmed också myndigheter som skall avgöra om man har mediekompetens och har synpunkter på vilket innehåll det skall vara i lokalradion. Det är faktiskt vad Expressen föreslår. Därför finns det naturligtvis ingen som helst anledning att använda Expressen som något slags sanningsvittne i den här diskussionen.

Det har ställts några frågor till mig. Håkan Holmberg frågade om regeringen var beredd att komma med ändrade förslag om det skulle visa sig att vi i etermedierna även i fortsättningen kommer att få olika uttryck för hets mot folkgrupp. Jag vill klart deklarera att regeringen naturligtvis tar varje möjlighet i akt för att stävja denna otäcka verksamhet. Samtidigt vet också Håkan Holmberg hur svårt det är att via lagstiftning stänga alla portar, eftersom påhittigheten är ganska stor.

Harriet Colliander frågade om regeringen är beredd att se till att verksamheten kommer i gång snabbt och att frekvenser ställs till förfogande. Det är i första hand den nya myndigheten som har dessa frågor i sin hand. Låt mig då säga att om regeringen får riksdagens skrivelse i morgon före kl. 9.30, utfärdar regeringen samtliga lagar och förordningar som behövs för denna verksamhet. Vi har redan påbörjat arbetet för att bygga upp den nya myndigheten. Det är naturligtvis viktigt att verksamheten kan komma i gång så snart som det över huvud taget är möjligt.

Detta är ett sista bevis på den snabbhet som regeringen över huvud taget arbetat med en fråga sedan regeringsskiftet. När vi kom till regeringsmakten fanns det inte ett enda papper liggande som innebar en förberedelse för vilka

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

regler som skulle tillämpas för att ge fler tillstånd och skapa större etableringsfrihet när det gäller radio i det här landet. Det fanns en utredning om frekvensutrymmen, men det har inte varit den svåraste frågan att hantera, utan det har varit hur tillståndsgivningen skall gå till, vilka kriterier som skall gälla osv. Där fanns som sagt inte en enda sak gjord. Det är nog, tror jag mig kunna säga, ett ovanligt snabbt lagarbete som har möjliggjort att vi nu på mycket bred front under detta år 1993 kommer att få en friare radio i Sverige. Det är självklart att det är den borgerliga regeringens förtjänst.

Anf. 100 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:
Herr talman! ---

Anf. 101 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Elvy Söderström har begärt ordet. Då ingen annan talare var anmäld blir det ett anförande.

Anf. 102 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:
Herr talman! Jag är naturligtvis medveten om att det är utomordentligt svårt att täppa till alla möjligheter för den som ger sig katten på att missbruka närradions möjligheter. De fall som jag relaterade är ganska uppseendeväckande. Det förefaller som att man från dessa rasistiska grupper systematiskt försöker nedlusa Närradionämnden med ansökningar där det hela tiden är samma personer det gäller. Man dyker upp i varandras program, gästspelar och kallar sig för olika saker för att förvilla begreppen. Det är uppenbarligen inte förenligt med lagens anda, det tror jag att vi kan vara överens om. Jag tar Birgit Friggebos besked om att regeringen är beredd att noga följa detta som ett alldeles utmärkt besked om att regeringen kommer med ytterligare markeringar om det visar sig nödvändigt, även lagstiftningsvägen.

Anf. 103 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:
Herr talman! Det fanns inte någon större vilja att uppnå en kompromiss, säger kulturministern, såvitt hon förstår. Det var bra att statsrådet gjorde denna markering, för statsrådet har inte förstått rätt. Det fanns en vilja från vår sida.

Eftersom vi har varit indiskreta här och talat om vad som hänt bakom stängda rum, kan jag berätta att jag personligen suttit öga mot öga med ministrernas statssekreterare och ordentligt försökt gå igenom detta. Hon har i sin tur rapporterat till sin chef, och därefter har jag fått beskedet att man inte kan gå vidare, trots att vi var beredda att diskutera dessa frågor. Bristen på vilja har alltså inte funnits hos oss.

Som Thage G Peterson sade tidigare är det här ett dåligt berett förslag. Vi förutsatte att vi skulle få rimligt med tid på oss, precis som under den socialdemokratiska regeringen då det gällde förberedelse av en proposition om ett nytt avtal med Sveriges Radio och en tredje markkanal. Man jobbade faktiskt under flera månader med det. Här har man jobbat under tre fyra sammanträden och fjorton dagar. Därefter dunkar man papperet på bordet, och det är klart. Det var regeringens vilja till samarbete.

Det klingar falskt att en tidning har synpunkter på innehåll i radion, säger

Birgit Friggebo om Expressen. Jag tillåter mig att stå upp för yttrandefriheten och säga att jag låter Expressen ha vilken uppfattning den vill. Det tillhör faktiskt också yttrandefriheten. Jag tycker dessutom att det inte klingar falskt. Jag tycker t.o.m. att Expressen hade rätt i sak. Man kanske har litet större kulturella ambitioner i Expressen än vad Birgit Friggebo har i detta avseende.

Det här är ett sista bevis på regeringens snabbhet att arbeta med dessa frågor, säger Birgit Friggebo. Jag hade hoppats att det var det sista beviset på regeringens arbete över huvud taget, men vi får väl arbeta med den här regeringen ett tag till. Man har varit mycket försiktig med snabbheten. Den här frågan – det har vi tidigare demonstrerat i debatten – har tagit en onödigt lång tid. Man har systematiskt ställt oppositionen utanför.

Riksdagen beställde i april i våras – detta tillhör också Birgit Friggebos ansvarsområde – en kulturpolitiskt utredning. Den är ännu inte tillsatt. Är det exempel på regeringens och Birgit Friggebos snabbhet? Vi blev lovade att till årsskiftet få en översyn när det gäller kulturella aspekter i fråga om EG. Den har vi ännu inte sett till. Jag kan fortsätta med uppräkningsen. Jag tror att Birgit Friggebo skall sikta litet bättre när hon skall försöka träffa något som handlar om departementets snabbhet.

Anf. 104 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Jag inskränker mig till att säga att jag förundrar mig över att Åke Gustavsson kan säga att detta förslag är dåligt berett, i synnerhet som konstitutionsutskottets representanter från Åke Gustavssons parti var beredda att använda propositionen som underlag för överläggningar och diskussioner inför en eventuell överenskommelse i denna fråga – rakt upp och ner.

Anf. 105 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Med instämmande i vad socialdemokraterna i konstitutionsutskottet säger ber jag att få citera följande ur reservationen: "Konstitutionsutskottet konstaterar att propositionen inte uppfyller nu angivna krav. Sålunda saknas en redovisning av erfarenheterna av reklamradiolagstiftning i andra länder. Principresonemang och analyser av konflikter mellan olika mål förekommer sparsamt. De frekvenstekniska frågorna behandlas lättvindigt. Hur kvaliteten på all radiomottagning, dvs. även mottagning av Sveriges Radios program, kommer att påverkas är inte närmare redovisat."

Detta är ett uttryck för att ärendet är dåligt berett. Och som sagt var: det råder inte som här försöker antyd några olika uppfattningar. Socialdemokraterna i riksdagen står bakom den uppfattning som är redovisad i kulturutskottet och i konstitutionsutskottet.

Anf. 106 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Jag tar socialdemokraternas uppträdande under hela den här perioden som uttryck för ett bedövande ointresse för att så snabbt som det över huvud taget är möjligt söka vidga friheten i etern. Det är ju ingenting nytt.

Jag var med i en tidigare borgerlig regering som genom närradion vidgade

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

yttrandefriheten, vilket socialdemokraterna var emot. Sedan har det inte hänt någonting. Men vi i den nuvarande borgerliga regeringen grep oss an frågan omedelbart, när vi kom in i regeringskansliet.

Åke Gustavsson tar naturligtvis en poäng när han citerar ur reservationen till konstitutionsutskottets betänkande, en reservation som jag förutsätter att socialdemokraterna står samlade bakom. Men den kraftfulla kritik som man i utskottet har, framför man för att dölja sin besvikelse över att det inte gick att pumpa ut mer pengar till konkursdrabbade socialdemokratiska tidningar. Det var ju det som man var ute efter, medan man var ganska ointresserad av själva lokalradiofrågan.

Förste vice talmannen anmälde att Åke Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 107 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Jag ställde en fråga till statsrådet Friggebo. Den gällde Telestyrelsen, som gör frekvensplanering och som tar fram fler än de 60 frekvenser som finns uppräknade i propositionen.

Konstitutionsutskottet uttalar att det är nödvändigt att fler än de 60 frekvenserna når fram, också på håll i Sverige som inte räknas upp i propositionen. Jag fick till svar att det är den nya styrelsen för lokalradion som sköter om detta. Det är riktigt att det är styrelsen för lokalradiotillstånd som skall ta sig an ansökningar och bevilja tillstånd. Inom parentes vill jag säga att en god sak med denna lag är att tillståndsgivningen ligger hos en myndighet och granskningen hos en annan.

Men jag tycker inte att jag fick något svar på min fråga, eftersom det inte är styrelsen för lokalradiotillstånd som sköter frekvensplanering och tar fram frekvenserna. Min fråga är om regeringen kommer att ge direktiv till Telestyrelsen, som går ut på att man nu skall göra som konstitutionsutskottet förutsätter, dvs. plocka fram ett stort antal frekvenser.

Anf. 108 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Våra myndigheter har skyldighet att följa riksdagens beslut. Nu inrättas en särskild myndighet som med kraft skall driva dessa frågor. I den kommande styrelsen skall det också finnas frekvenskunniga personer. Det är alltså denna myndighet som nu har att se till att det kommer fram tillräckligt med frekvenser.

Anf. 109 ELVY SÖDERSTRÖM (s):

Herr talman! När kulturministern var ledamot av konstitutionsutskottet var hon en varm förespråkare för att det skulle finnas konsekvensanalyser med i regeringsförslagen. Då ställer jag frågan: Var finns konsekvensanalysen i regeringens proposition, som vi nu behandlar? Var finns t.ex. beskrivet konsekvenserna av att varje vitesföreläggande skall kunna överklagas? Vilka blir konsekvenserna för myndigheternas möjligheter att efterleva den kommande lagstiftningen?

Jag vill påstå att det inte finns någon som helst konsekvensbeskrivning. Men jag förstår att regeringen har ställt sig bakom detta för att tillgodose Ny

demokratis krav. Ny demokrati framstår alltmer tydligt som de enda seg-rarna när det gäller detta förslag.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

Anf. 110 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Jag vill först tillbakavisa statsrådet Birgit Friggebo på en punkt, där Birgit Friggebo inte talar sanning. Från socialdemokratiskt håll har vi självfallet inte talat om räddningsaktioner för socialdemokratiska tidningar. Däremot framförde jag i måndags, när Birgit Friggebo ringde mig hem i bostaden i Nacka, att vi socialdemokrater ville att det skulle tillsättas en utredning om ett presstödet som skulle garantera en verklig mångfald.

Jag sade då att det var angeläget att se till att såväl socialdemokratiska som centerpartistiska och andra tidningar får en chans att överleva i en ny massmediesituation. Jag har inte gjort någon hemlighet av denna uppfattning och det som jag framförde till Birgit Friggebo. Detta har jag talat om för flera tidningar som under resans gång också har återgett att detta har varit ett socialdemokratiskt krav.

När Birgit Friggebo inte ville tillmötesgå oss på den här punkten tog vi senare upp frågan i en motion som nu skall behandlas i konstitutionsutskottet, en motion om en parlamentarisk utredning. Därför tycker jag att det är litet svagt av ett statsråd att i partipolitisk nit så att säga förvränga denna sakfråga.

Vi ville ha en breddning som ett underlag för en diskussion. Därmed ansåg jag och socialdemokraterna i konstitutionsutskottet att vi mycket väl kunde diskutera med Folkpartiet i den här frågan. Men här var Birgit Friggebos kärlek till Ny demokrati större än viljan att möta oss i en sådan diskussion. Av senare samtal har jag förstått att Birgit Friggebo har behandlat Socialdemokraterna som vilket annat tvåprocentparti som helst.

Jag tolkar detta, Birgit Friggebo, som ett bedövande ointresse från kulturministern att diskutera mångfald i medierna. Jag tycker att det är svagt att ett statsråd i riksdagens talarstol måste använda uppenbara lögnen för att komma åt en politisk motståndare. Min ambition när det gäller både den här frågan och presstödet har hela tiden varit att få till stånd en ordning så, att tidningarna – oavsett om de representerar Centerpartiet, kds, Folkpartiet eller Socialdemokraterna – får chans att överleva i en demokrati.

Vi kan inte acceptera en situation där TV och radio tar över alltmer. Birgit Friggebo, det ligger ett egenvärde i att det finns tidningar som kan starta diskussioner och hålla debatten i gång. Då finns det också ett demokratiskt skäl till att vi skall slå vakt om våra tidningar. Det var den enda ambition som jag hade under mitt samtal med Birgit Friggebo denna måndagskväll, som hon för övrigt tog initiativet till.

Anf. 111 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Thage G Peterson säger nu att det var mångfalden i media som var det viktiga. I dag kommer Socialdemokraterna att rösta emot ett förslag om att öka mångfalden i etermedierna.

Jag har också sett att Thage G Peterson i tidningar och vid kontakter med journalister har sagt att man ville diskutera mångfalden, framför allt när det

*Privat lokal-
radio m.m.*

gäller pressen, i samband med de diskussioner som fördes beträffande lokalradion.

Jag kan inse att det egentligen är litet känsligt att i kammaren ta upp och penetrera bakåt vad som har sagts vid olika förhandlingsomgångar. Men jag känner mig tvingad att göra det, inte minst mot bakgrund av Thage G Petersons första anförande, för det blir ju litet svårbegripligt varför de diskussioner som förts inte har lett fram till att också Socialdemokraterna "är med på vagnen". Av tradition försöker vi ju uppnå så stor och bred enighet som möjligt i yttrandefrihetsfrågor.

Därför var det nödvändigt att visa på vad det var för villkor som Socialdemokraterna hade för att ställa upp till en diskussion. Då är det faktiskt på det sättet att Thage G Peterson till mig har framfört att han vill att utvecklingsstödet inom presstödet skall ökas kraftigt, för att kunna rädda arbetarrörelsens konkurshotade tidningar.

Vi kommer naturligtvis inte längre i den diskussionen, eftersom ingen annan har varit med vid detta tillfälle. Jag beklagar djupt att inte diskussionerna kunde ha förts vidare i en bredare krets, t.ex. inom konstitutionsutskottet, men Socialdemokraternas representant förhindrade detta genom att ställa villkor för att diskussioner över huvud taget skulle föras om lokalradion.

Anf. 112 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Kulturminister Birgit Friggebo har egentligen nu sagt vad det hela gäller. Hon har inget intresse av mångfald i pressen. Hon har inget intresse att rädda mångfalden.

Jag har ett starkt intresse av att rädda moderata, folkpartistiska, centerpartistiska och vänsterpartistiska tidningar, kds-tidningar och socialdemokratiska tidningar, därför att de är så viktiga i en demokrati. Jag har t.o.m. sagt någon gång under senare tid, när vi har diskuterat pressituationen, att om det så vore den enda kronan vi hade i en budget, så menar jag att den kronan skulle gå till pressen för att förverkliga det fria ordet.

En period, när jag arbetade i Statsrådsberedningen, lade jag ner ett mycket stort arbete bakom kulisserna för att hjälpa till att rädda Svenska Dagbladet, som var i bekymmersam kris på 70-talet. Och jag vore beredd i dag att rädda tidningar av annan färg än socialdemokratisk, därför att jag är rädd om demokratin.

Därför tycker jag att det är lumpet av kulturministern att i den här debatten ensidigt tala om att vårt krav om en utredning för verklig mångfald i media bara går ut på att rädda konkursfärdiga socialdemokratiska tidningar. Det var på den punkten jag protesterade.

Jag förstår nu att Birgit Friggebo är litet på reträtt när det gäller den beskillningen, och det tyder jag ändå som ett friskhetstecken.

Anf. 113 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag är inte på någon reträtt, och jag tycker att Thage G Petersons inlägg nu senast bekräftar det som jag tidigare har sagt, nämligen att Socialdemokraterna faktiskt inte är särskilt intresserade av den reklamfinansierade lokalradion, utan att det är någonting annat de syftar till.

Vi har ett gemensamt intresse av en stor och vidgad yttrandefrihet i Sverige, men jag tycker att socialdemokratins agerande under en längre tid har visat att däri inte ingår en privat, reklamfinansierad lokalradio.

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Privat lokal-
radio m.m.*

Anf. 114 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Vi diskuterar nu mediafrågor, och jag tycker att kulturminister Birgit Friggebo blev väldigt naken i sitt inlägg. Det får mig faktiskt att beklaga att det inte var kulturfrågorna och pressfrågorna som statsrådet lämnade utan att det blev jämställdhetsfrågorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 11 §.)

5 § Enskild egendom genom förmånstagarförordnande

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1992/93:LU23 Enskild egendom genom förmånstagarförordnande (prop. 1992/93:148).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades efter 11 §.)

6 § Internationella oljeskadefonden

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1992/93:LU26 Internationella oljeskadefonden (prop. 1992/93:143).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades efter 11 §.)

7 § Ändrat bidrag till Stiftelsen för utvecklandet av god redovisningssed

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1992/93:LU28 Ändrat bidrag till Stiftelsen för god redovisningssed (prop. 1992/93:105 delvis).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades efter 11 §.)

8 § Administration av socialförsäkringen m.m.

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1992/93:SfU10 Administration av socialförsäkringen m.m. (prop.
1992/93:105 delvis).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 11 §.)

9 § Invandring m.m.

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1992/93:SfU11 Invandring m.m. (prop. 1992/93:105 delvis).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 11 §.)

10 § Tilläggsbudget I

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU18 Tilläggsbudget I (Utrikesdepartementet) (prop. 1992/93:105
delvis).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 11 §.)

11 § Ombildning av AMU-gruppen till aktiebolag

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1992/93:AU6 Ombildning av AMU-gruppen till aktiebolag (prop.
1992/93:152).

Anf. 115 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! AMU-gruppen skall bolagiseras. AMU har under många år mer eller mindre haft monopol på Arbetsmarknadsverkets uppdragsutbildning. På grund av denna monopolställning har kurserna alltför ofta marknadsförts till överpriser. Bristande koordination och budgetansvar hos uppköparna har inneburit ett fruktansvärt slöseri med skattebetalarnas medel. Kända och okända, för att inte säga ökända, slöserier med skattemedel avlöser varandra. Några exempel:

Många kurser har betalats men gått tomma, då utbildningsbidrag saknats.

I Sörmland har t.o.m., enligt uppgift, AMU-chefen bildat ett eget bolag som bedriver uppdragsutbildning åt AMU. För enkelhetens skull tecknar han alltså avtal med sig själv.

Det händer att lärare inom AMU vägrar att ta in elever på praktikantplatser i en kurs, detta trots att flera platser i kursen står tomma och dessa platser redan är förutbetalda, m.m.

Inom Ny demokrati har vi starkt reagerat på att regeringen visat en tendens att tillsätta tjänster samt konstruera nya befattningar efter politisk ställning och tillhörighet och inte, enligt vårt förmenande, efter kompetens.

AMU-gruppen skall nu bli ett aktiebolag. VD och styrelse skall tillsättas. Det är bra. Samtidigt är det klart att den nya koncernen står inför komplicerade omstruktureringsproblem, som skall lösas på en marknad där man omedelbart möter en vikande efterfrågan och ökad konkurrens från andra utbildningsanordnare.

Mot den bakgrunden är det en nyckelfråga att koncernen får en ledning som utan sidoblickar på politiska meriter tillsätts efter reell kompetens, dvs. med vidimerad förmåga att med kraft, professionellt kunnande, samarbetsförmåga m.m. föra verksamheten i dess nya former till framgång. Vederbörande måste självfallet ha visat stor fallenhet, intresse och engagemang inom området för att vara tänkbar. Att ens tänka i banor som omflyttning av en obekvä person till denna post borde vara förbjudet. Därför gör jag det inte.

Efter dagens kontakter med AMU:s organisationskommitté, AMS platsförmedlingsenhet, Arbetsmarknadsdepartementet och Näringsdepartementet kommer vi med synnerligen stort intresse att följa hur lagen om allmän platsanmälan kommer att tillämpas i det nya aktiebolaget.

Herr talman! Med tanke på vad jag tidigare anfört kommer vi inom Ny demokrati mycket noga att följa även hur man formulerar kraven för VD-posten, hur kraven tillgodoses samt hur tillsättandet i övrigt går till.

Anf. 116 HARALD BERGSTRÖM (kds):

Herr talman! På AMU begär man själv att få bli bolagiserad. Den begäran står arbetsmarknadsutskottet bakom. Det är en riktig utveckling. Redan för ett år sedan instämde arbetsmarknadsutskottet i sitt betänkande AU11 i denna begäran och menade att det borde ske så fort som möjligt.

Det tillsattes en utredning, och det är i stort sett den utredningens resultat vi har att ta ställning till i dag i det betänkande arbetsmarknadsutskottet har skrivit.

Det skall bildas ett moderbolag, och det skall bildas dotterbolag. Förslaget går ut på att de helt skall ägas av staten. Arbetsmarknadsutskottet har ingen annan uppfattning, men vi vill gärna hålla dörren öppen för en eventuell senare privatisering. Det skulle kunna ske när bolaget är moget för detta, och då är regeringen välkommen tillbaka till utskottet med ett förslag om privatisering.

Utskottet gör samma bedömning som regeringen om att de tillgångar och skulder som finns i uppdragsmyndigheten AMU för närvarande bör överföras till det nya bolaget. Det kan möjligen diskuteras om den del av pensionsskulden som kommer från tiden före 1986 – innan AMU som avgiftsfi-

Prot. 1992/93:67
24 februari 1993

*Ombildning av
AMU-gruppen till
aktiebolag*

nansierad uppdragsmyndighet bildades – skall lämnas utanför. Arbetsmarknadsutskottet menar dock att hela pensionsskulden bör överföras till det nya bolaget, och att man i stället i avkastningskravet på koncernen tar hänsyn till den belastning skulden innebär. Detta kan också för övrigt gälla andra kostnader som genereras i samband med bildandet av den nya koncernen.

Arbetsmarknadsutskottet delar regeringens uppfattning om att den nya koncernens målsättning skall vara att flertalet av de tidigare anställda inom myndigheten bör återanställas i det nya bolaget. Med tanke på den volymneddragning som diskuteras i utredningen – från 4 miljarder kronor till 3 miljarder kronor i omsättning – har vi förståelse för svårigheterna med detta. Målsättningen bör dock vara att samtliga eller flertalet nu anställda bör återanställas i det nya bolaget.

Arne Jansson talade i sitt anförande om styrelsen i det nya bolaget och om rekryteringen av koncernledningen. Det är en självklarhet att kompetenskrav och inte andra kriterier bör gälla här. Detta förutsätter arbetsmarknadsutskottet.

Herr talman! Jag har inte mer att anföra, utan yrkar bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 117 KRISTER ÖRNFJÄDER (s):

Herr talman! Jag har i arbetsmarknadsutskottet inte fått gehör för min motion om kompensation till kommunerna för eventuella hyresbortfall som resultat av bolagiseringen.

Det kan innebära att kostnader överförs från staten till kommunerna, vilket i det ansträngda ekonomiska läge många kommuner befinner sig i är mycket olyckligt.

Jag förstår att jag mot ett enigt utskott inte kan få kammarens gehör för min motion, men jag vill ändå redovisa att min uppfattning kvarstår trots detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande konstitutionsutskottets betänkande 1992/93:KU15, lagutskottets betänkanden 1992/93:LU23, LU26 och LU28, socialförsäkringsutskottets betänkanden 1992/93:SfU10 och SfU11, näringsutskottets betänkande 1992/93:NU18 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande 1992/93:AU6.

Konstitutionsutskottets betänkande KU15

Mom. 1 (frågan om avslag på proposition 1992/93:70)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 126 för reservationen av Thage G Peterson m.fl.

Mom. 2 (regeringens förslag till lokalradiolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot det av Björn von der Esch under överläggningen framställda yrkandet – bifölls med acklamation.

Lagutskottets betänkande LU23

Utskottets hemställan bifölles.

Lagutskottets betänkande LU26

Utskottets hemställan bifölles.

Lagutskottets betänkande LU28

Utskottets hemställan bifölles.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SFU10

Utskottets hemställan bifölles.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SFU11

Utskottets hemställan bifölles.

Näringsutskottets betänkande NU18

Utskottets hemställan bifölles.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU6

Utskottets hemställan bifölles.

12 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Proposition

1992/93:158 Skolans internationalisering

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 12 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 44 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 4 § anf. 67 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. anf. 82 och

av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Onsdagen den 24 februari

1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 § Utrikespolitisk debatt	2
Talmannen	
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)	
Pierre Schori (s)	
Lars Moquist (nyd)	
Bertil Måbrink (v)	
Nic Grönvall (m)	
Daniel Tarschys (fp)	
Pär Granstedt (c)	
Margareta Viklund (kds)	
Maj Britt Theorin (s)	
Inger Koch (m)	
Karl-Erik Svartberg (s)	
Karl-Göran Biörsmark (fp)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Viola Furubjelke (s)	
Holger Gustafsson (kds)	
Eva Zetterberg (v)	
Kristina Svensson (s)	
Richard Ulfvengren (nyd)	
Birgit Henriksson (m)	
Hans Göran Franck (s)	
Margareta Israelsson (s)	
Håkan Holmberg (fp)	
Sture Ericson (s)	
Jan Jennehag (v)	
Bertil Persson (m)	
Nils T Svensson (s)	
Göran Lennmarker (m)	
Ann-Cathrine Haglund (m)	
Lena Klevenås (s)	
Lennart Rohdin (fp)	
Bengt Hurtig (v)	
Meddelande om samlad votering	88
4 § Privat loklaradio m.m.	88
Konstitutionsutskottets betänkande KU15	
Debatt	
Elvy Söderström (s)	
Elisabeth Persson (v)	

	Ylva Annerstedt (fp)	
	Björn von der Esch (m)	
	Gunnar Hökmark (m)	
	Håkan Holmberg (fp)	
	Åke Gustavsson (s)	
	Talmannen (om debattreglerna)	
	Förste vice talmannen (om debattreglerna)	
	Harriet Colliander (nyd)	
	Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
	Thage G Peterson (s)	
	Kulturminister Birgit Friggebo (fp)	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
5 §	Enskild egendom genom förmånstagarförordnande	119
	Lagutskottets betänkande LU23	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
6 §	Internationella oljeskadefonden	119
	Lagutskottets betänkande LU26	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
7 §	Ändrat bidrag till Stiftelsen för utvecklandet av god redovisnings- sed	119
	Lagutskottets betänkande LU28	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
8 §	Administration av socialförsäkringen m.m.	119
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU10	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
9 §	Invandring m.m.	120
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU11	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
10 §	Tillägsbudget I	120
	Näringsutskottets betänkande NU18	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
11 §	Ombildning av AMU-gruppen till aktiebolag	120
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU6	
	Debatt	
	Arne Jansson (nyd)	
	Harald Bergström (kds)	
	Krister Örnfjäder (s)	
Beslut		122
	Konstitutionsutskottets betänkande KU15	
	Lagutskottets betänkande LU23	
	Lagutskottets betänkande LU26	
	Lagutskottets betänkande LU28	
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU10	
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU11	
	Näringsutskottets betänkande NU18	
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU6	
12 §	Bordläggning	123

